

Městská knihovna v Praze

Anarchista

Magdaléna Platzová

Praha

2017

e-kniha

Městská knihovna v Praze

Půjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

Zpřístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

Pořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Anarchista

Magdaléna Platzová

Znění tohoto textu vychází z díla [Anarchista](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Torst v roce 2013.

§

Text díla (Magdaléna Platzová: Anarchista), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 21. 11. 2017.

OBSAH

I Americké stopy	11
1	12
2	15
3	22
4	29
5	33
6	36
7	43
8	48
9	53
10	60
11	66
12	82
13	90
14	94
15	99
16	103
II Josefův sešit	110
1	111
2	115
3	118
4	120
5	125
6	128
7	130
8	134
9	137
10	140
11	145

12.....	147
13.....	149
14.....	153
15.....	156

Jirkovi

Stát se člověkem, úplným člověkem.

— ALEXANDER BERKMAN

Když jsem přicházel k táboru, byla už tma. Jel jsem rovnou z letiště. Byl chladný říjnový večer, poprchávalo a vál západní vítr. Směrem k jižnímu cípu ostrova sílil a na prostranství mezi starými činžáky se šňůrami drobných rozsvícených oken se točil vír.

Měl jsem batoh, teplou bundu a spacák.

Vdechoval jsem vlhkou vůni podzemí a mlhy, podle té bych Manhattan vždycky rozeznal.

Zastavil jsem se na vnějším okraji tábořiště, na hranici, kde končil tábor a začínala policejní zóna: osobní auta s majáčky, dodávky, vysunovací plošiny. Desítky policistů v pláštěnkách.

Tábor byl pod úrovní silnice, sestoupil jsem dolů po schodech. Zprvu jsem viděl jen kusy tmavého igelitu, nadouvaly se a práskaly sebou ve větru jako utržené lodní plachty.

Chvíli mi trvalo, než jsem na spoře osvětleném prostranství rozeznal lidi. Tlačili se na východním konci, kde schody tvořily jakýsi amfiteátr. Stáli klidně a spořádaně, nechali po sobě stékat vodu. Deštníky neměli. Dívka jim vysvětlovala pravidla hlasování. V nárazech větru se její hlas ztrácel, ale ti, kdo stáli nejbliž, po ní každou větu hlasitě opakovali, aby bylo slyšet až do zadních řad.

Vydal jsem se po hlavní stezce, která vedla od východu na západ mezi improvizovanými přístřešky. Minul jsem polní kuchyni a frontu bezdomovců, kteří se sem chodili najíst, informační stánek a výdejnu teplého oblečení, také stan, před nímž vztyčená cedule hrdě hlásala: Knihovna. Na dolním konci náměstí jsem byl sám. Přes ulici se tyčily pahýly jeřábů a nasvícená torza rozestavěných budov nového obchodního centra. Našel jsem označený strom, obkroužený betonovým obrubníkem.

Sebral jsem dva kusy kartonu, který se všude povaloval. Na jeden jsem položil batoh a na druhý jsem se posadil sám. Přestávalo pršet. V trhlínách rychle letících mraků jsem zahlédl několik hvězd.

Vytáhl jsem telefon a vytákal zprávu: „Jsem tady. Čekám u osameleho stromu. Jan.“

Za okamžik zapípala odpověď: „Pet minut. Marius.“

I

Americké stopy

1

Vždycky jsem chtěl žít v New Yorku. Přímo na Manhattanu, v jednom z bytů s vysokými stropy a ponurými knihovnami, které se mi vryly do paměti při krátké návštěvě během dospívání a do nichž jsem od té doby umisťoval intelektuální život. Tmavé byty s výhledem do oken protějších bytů, kde se pod žlutými stínítky lamp a ve fialových chuchvalcích prachu povalovali duchové staré Evropy. Kde z odpadů a z hloubi větracích šachet stoupala vlhká vůně podvědomí.

Původ svých tužeb neznám. Obrazy, s nimiž se ztotožňuji, odkud se vzaly? Rodinné mýty? Četba? Vjemy z dětství? V krizi se náhle vynoří naše tajemné touhy a vrhnou nás vpřed, přitáhnou si nás, jako si planeta přísaje hrstku kosmického prachu.

Kolem svých pětatřicátých narozenin jsem si připadal jako kůň zapřažený do žentouru a jednou po cestě do práce, kam jsem schválně jezdil tramvají, aby to trvalo co nejdéle, jsem si do sešitku napsal seznam věcí, které už nikdy nevykonám. Pro přehled, aby bylo jasno.

- 1) Nikdy nenapíšu román.
- 2) Nikdy už se nebudu milovat s cizí ženou.
- 3) Nikdy se nebudu stěhovat po kamarádech jen s batohem plným knih a kartáčkem na zuby.
- 4) Nikdy se nenaučím pořádně francouzsky.
- 5) Nikdy nebudu žít v New Yorku.

Uplynuly jen čtyři roky a už se nad tím usmívám. Člověk si musí uchovat naději. A také víru v druhé, kteří, jako moje bývalá žena, mají své vlastní plány.

Manželka se rozhodla pro jiného živitele a já byl volný. Zažádal jsem o stipendium na jedné univerzitě v New Yorku. Práce v novinách jsem se vzdal, podržel jsem si jen částečný úvazek na škole. Odstěhoval jsem se ke kamarádům. Rozhodl jsem se vrátit k historii. A psát. Ze všeho

nejdřív jsem se pomiloval s cizí ženou, tenhle bod jsem si odškrtl jako první.

Vlastně mám jistou teorii, která souvisí s mým vnitřním praobrazem New Yorku. Sahá do roku 1925, kdy se do města v severních Čechách přivdala moje babička Friederike. Jedním okrajem, jednou hranou srdce se také dotýká mého nejlepšího kamaráda Josefa, který mi vložil do hlavy dvě utkvělé myšlenky: Že psaní je tím nejlepším posláním na světě. A že nejsem pravnukem továrníka Emanuela Schwarze, jak jsem se vždycky domníval, ale rusko-amerického Žida a anarchisty Andreje B., se kterým se moje prababička Friederike zapletla roku 1924 v Berlíně.

Narodil jsem se na počátku sedmdesátých let v Praze. Velkoburžoazní historie naší rodiny byla v té době dávnou minulostí. Dědovi coby polovičnímu Němci zkonfiskovali majetek hned po válce, prý jsme mohli být rádi, že nás nevyhnali. Jediné, co nám zůstalo, byl domovnický byt v severočeském městě L., ve vile, kterou jsme, jako jednu z mála věcí, po revoluci v roce 1989 dostali nazpátek.

Dům byl postavený před první světovou válkou, s prosklenými verandami a secesními vlysy ve zdech, s hrázděným štítem, do něž dal v polovině dvacátých let pradědeček nakreslit ozdobným písmem „Vila Friederike“. O zahradu, která jí už nepatřila, se starala až do smrti babička Týna. Dokud udržela zahradnické nůžky, zastříhávala keře rododendronů a azalek a hrabala se ve skalkách, které byly její pýchou. Zákoutí pod starými tisy, nad nimiž trčely povážlivě nahnuté červené kmeny borovic, se mi jako malému klukovi zdála neprozkoumatelná. Každé léto jsem si stavěl bunkry jinde, s Josefem, který se svými proletářskými rodiči bydlel v jednom z horních pater naší vily. Byl o čtyři roky starší než já a už tehdy hodně četl.

Když nám vilu vrátili, nic se nezměnilo. Moji rodiče byli ještě mladí a měli příliš mnoho vlastních ambicí, než aby se starali o zchátralý dům na severu a sypali do něj peníze. Prodat ho ale zatím nechtěli. Jezdil jsem do L. za babičkou, dokud neumřela, a potom za Josefem. V roce 1999, kdy jsem se oženil, vydal Josef svou první knihu. Jeho rodiče zemřeli a sestra

se provdala, zůstal sám. Přestěhoval se z krásného bytu v druhém patře do domovnického krcálku po babičce. Prodával v místním antikvariátu a psal, pomalu zrál do podivína. Když vydal druhou knihu, využil jsem svých pražských kontaktů a zařídil mu v jedněch novinách recenzi. Na prodeji ani Josefově slávě se to neodrazilo.

Posledních několik let před svou smrtí byl Josef posedlý Andrejem B., ruským anarchistou, o kterém tvrdil, že je mým skutečným pradědou.

Stále znovu pročítal několik Andrejových dopisů, které Friederike zapomněla zničit, a hledal v nich vodítka a stopy. Dopisy byly v angličtině a jasně z nich vysvívalo, kde to mezi těmi dvěma, navzdory silné sexuální přitažlivosti, drhlo: Friederike s myšlenkami o lidské rovnosti pouze koketovala. Flirt byl její životní filozofií. Také byla o mnoho mladší než Andrej, kterému v té době táhlo na padesát.

Josef byl anarchismem fascinován, ale stále mu nemohl přijít na kloub. Četl Bakunina a Kropotkina v originále, studoval odkaz Nestora Machna a Emmy Goldmanové.

Tohle nemůžeš jen tak odmávnout, přesvědčoval mne. I Sartre se na stará kolena prohlašoval za anarchistu, to byla jediná škatulka, ke které se ještě chtěl hlásit.

Co se škatulí týče: mezi štosy nedokončených písemností, v jedné z krabic, které mi Josef svěřil do opatrování a které mi hned po pohřbu pomohla naložit do auta jeho sestra (chtěla se těch věcí co nejdřív zbavit), jsem našel sešit s nápisem: Anarchista. Byl to nedokončený text, poznámky k románu, který chtěl Josef zřejmě jednou napsat. Na modré obálce sešitu s drobně čtverečkovaným papírem bylo zelenou propiskou vyryto: *Soucit jako rána v prsou. Neexistuje způsob života, který by se slučoval s naším svědomím. Úzkost. Za totality vše jednodušší. Svoboda otevřela propast, jejíhož dna nejsem schopen dohlédnout.*

2

Léto, New York, déšť. V pokladně Kolmanova muzea mi prodá předražný lístek jedna z dobrovolnic, které jsou k vidění ve všech newyorských muzeích. Jejich chirurgicky vyhlazené tváře a svrasklé, zlatem obtížené ruce působí prastaře.

Ve vstupní hale je šero, francouzskými dveřmi je vidět do zahrady, kde mží do mramorového bazénu zarostlého lekníny. Dřevěná podlaha pod tlustými koberci vrže, vitríny podél zdí jsou plné porcelánu. Schodiště do horních pater domu je přehrazené šňůrou, nad prvním odpočívadlem se topí ve tmě. V pokojích jsou okna zakryta zelenými sametovými závěsy. Když je odhrnu, vidím Central Park.

Jsem v New Yorku už dva týdny a nemohu tomu stále uvěřit, připadám si jako herec ve filmu. Central Park, Metropolitní opera, Pátá avenue... Minulou středu jsem se na radu známého z univerzity nalodil na trajekt, který pendluje mezi dolním Manhattanem a Staten Islandem. Je to zadarmo a člověk má stejný zážitek jako z turistické projížďky. Nečekal jsem, že ve mně pohled na kouřově modrou Sochu Svobody vyvolá tak silné pocity.

Jeden krásný Vermeer, dva El Grecové, několik renesančních Italů a Malá čtenářka od George de la Tour. Zbytek je většinou kýč. Idylické krajinky, našlehaný Fragonard a portréty unylých dam od Burne-Jonese a Whistlera. Z čalounů a starých knih je cítit prach. Celý ten přepychový dům mi připadá jako vězení, doupě, kam si starý hlodavec v zubech odnášel svou kořist.

Kolmanova dcera Eleanor, která po otcově smrti nechala palác přebudovat na muzeum, je namalovaná vedle svého otce na dvojportrétu nad krbem v bývalé pracovně. V popředí ostře vystupuje mužský profil: energicky vystrčená bílá bradka, rovný, krátký nos, nízké čelo a malá, kulatá hlava s pečlivě upravenými bílými vlasy. V zákrytu za ním, jako

v mlze, je vidět tvář mladé rusovlasé ženy, zahalená lehkým mušelinovým závojem, jaký dřív nosívaly dámy, aby jim neublížilo slunce.

V muzeu je kino, kde každou půlhodinu promítají film „J. C. Kolman – sběratel a filantrop“. O atentátu je v něm jen letmá zmínka, nikoho nejmenují. Naproti tomu je v něm spousta záběrů na třpytící se hladinu rybníka a plovoucí kačeny, asi pro navození pocitu harmonie. Jako hlavní konzultant projektu je v titulcích uvedena Eleanor C. Kolmanová. Její matku Alici lze ve snímku vidět jen jednou, na svatební fotografii z roku 1882. Pak už o ní nepadne ani zmínka. Kam zmizela? Co s ní bylo? Proč po ní v domě, kde žila třicet let, nezbyla ani stopa?

Po návratu z muzea jsem dlouho seděl u okna a díval se na ulici. Přestalo pršet a vzduch byl nasycený vlhkostí. Pozoroval jsem muže ve světlé košili, s pečlivě uhlazenými šedivými vlasy a výrazným nosem, který mi něčím připomínal Josefa. Vytáhl z odpadkového koše zbytek sendviče, vybalil ho z alobalu a úhledně rozložil na betonový sokl. Jedl vestoje. Měl klidnou, vnitřně spokojenou tvář a před jídlem se křížoval.

Zaměstnankyně referenční knihovny Kolmanovy sbírky konečně pochopila, co hledám, a náhle je ostražitá.

„Jak víte, že je tu máme?“

„Našel jsem si tu informaci na internetu.“

„Kde přesně?“

„Ve vašem katalogu.“

„Víte jistě, že nehledáte korespondenci paní Eleanory Kolmanové? Tu tady samozřejmě máme. Vše, co se týká sbírky.“

„Ne, tohle jsou dopisy její matky Alice.“

Zvedá telefon a volá do archivu.

Znovu vysvětluju mladé ženě, která se představí jako Julie, své přání.

„Něco tu máme,“ připouští. „Ale na co to potřebujete?“

„Jsem historik z Prahy. Tady v Americe jsem na vědeckém stipendiu. Píšu větší studii o amerických ženách na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Víte, že manželka našeho prvního prezidenta byla Američanka? Slyšela jste jméno Masaryk?“

Podá mi formulář, který musím vyplnit: jméno, adresa, telefonní číslo. Mimo jiné se v něm zavazují, že ze svěřených materiálů nebudu bez výslovného povolení Kolmanovy referenční knihovny citovat.

„Která doba vás přesně zajímá?“ ptá se Julie.

„Zajímá mne všechno.“

Za chvíli se objeví s krabicí. Požádá mne, abych dopisy vrátil zpátky do obálek, a na odchodu s úsměvem prohodí: „Alice měla velmi ošklivý rukopis. Nedá se to vůbec číst, uvidíte.“

V krabici je několik papírových desek nadepsaných podle jednotlivých let. Začínají rokem 1882, rokem Aliciny svatby. Poslední dopisy někdo pečlivě přepsal na stroji, ty ostatní, jak mne Julie varovala, se opravdu skoro nedají rozluštit. Od Johna C. je tu jen několik ozdobných kartiček z námluv: „Milostivá slečno, bylo by mi ctí, kdybyste mne chtěla doprovodit zítra odpoledne na koňské dostihy...“ Pak už jen telegramy z parníku, který křížoval oceán mezi starým a novým kontinentem. Pár pohlednic z Evropy.

Z období kolem roku 1890 tu není nic, kromě jednoho výstřížku z Chicago Herald, týkajícího se povodně v Johnstownu.

Hrozně rád se dotýkám starých dopisů, a když se knihovnice nedívá, rychle je očichám.

Orlí skála, Massachusetts, 4/6/31

Drahá Elo,

protože si přeješ, abych ti pravidelně psala, a zároveň si stěžuješ, že nerozluštíš moje písmo, rozhodla jsem se svoje dopisy diktovat.

Diktuji slečně Bodleyové, která byla tak laskavá a přinesla si svůj psací stroj do mojí ložnice, takže mohu při „psaní“ polehávat. Jediná nevýhoda tohoto aranžmá spočívá v tom, že si nebudu moci na slečnu Bodleyovou ani trochu postěžovat. Ne že bych měla ke stížnostem důvod.

Zpráv není mnoho. Hned po příjezdu jsem se nechala provést všemi pokoji (nebo alespoň myslím, že všemi, ani si nejsem jistá, ko-

lik jich je). Všechno jsem našla v naprostém pořádku, jen v tanečním sále je na stropě mokrý flek a na velké terase bude třeba vyspravit zábradlí a vyměnit několik popraskaných dlaždic.

Kdybys viděla ty vistárie! Letos jsou nádherné. Visí jako baldachýn nad vchodem a šplhají až k oknům v prvním poschodí.

Kvetou i pivoňky a kosatce. Růže nepomrzly.

Králíci mají mladé. Chvíli jsem si je podržela v rukou, jsou to takové hebké kuličky. Možná bychom je mohli prodat – párek za dvanáct dolarů? Rozmysli si to.

To je zatím všechno, za chvíli mne Simon zavolá k obědu.

Ozvi se brzy a hlavně přijed',

Tvá milující Alice

Orlí skála, Mass. 10/6/31

Drahá Elo,

počasí je stálé, slunečné, ale ne příliš horké, jako dělané na procházky nebo projížďky na koni. Tvůj pokoj je připraven, můžeš kdykoli přijet.

Vistárie pomalu odkvétají, stejně jako pivoňky, ale začínají některé růže a jasmín. Simon mi ráno nařezal v zahradě tu nejkrásnější kytici, jakou si dovedeš představit, ale musela jsem ji nechat odnést, z té vůně mne rozbolela hlava.

Představ si, že pan a paní Smithovi mají líbánky. Stále se kolem sebe točí a pan Smith paní Smithové čechrá peříčka. Nechala jsem si klec přistavit blíž k posteli, abych na ně lépe viděla.

Přemýšlela jsi o těch králících?

A přijedeš brzy? Do telefonu jsem ti nerozuměla. Na co vlastně čekáš?

Líbám tě a těším se na Tebe

Tvoje matka

Orlí skála, Mass. 12/6/31

Drahá Elo,

dneska mám velké zprávy, představ si, že paní Smithová snesla vajíčko. Je jenom jedno a sedí na něm pan Smith. Zdá se, že líbánky skončily, paní Smithová trucuje, brousí si v rohu dráčky. Nemluví spolu. Jenom se bojím, aby vajíčko nevychladlo, bylo by pěkné vidět, jak se to malé klube ven.

Jinak není nic nového, snad až na to, že slečna Bodleyová se slečnou Lindsayovou jely samy autem do města, vyhýbaly se koňskému povozu a vyklopily se do příkopu. Nic se jim nestalo a obě se při vypravování smály. Slečna Bodleyová se na mne mračí, že o tom nechce psát, ale co jiného ti mám vyprávět za novinky? Slečna Bodleyová je drahoušek, ostatně slečna Lindsayová také, je s ní veliká legrace. Začala se učit starořecky a plánují se slečnou Bodleyovou velkou cestu do Evropy.

Včera mi Simon přinesl první jahody, byly lahodné. A brzy budou i třešně a meruňky. Pošlu ti plný košík, jestli do té doby nepřijedeš. Ale byla bych opravdu mnohem radši, kdybys přijela.

Ty broskve u jižní strany domu by také letos mohly dozrát, jestli bude dost sluníčka. Počasí je stálé, teplé, ale ne horké, o moc příjemnější než v New Yorku.

Líbám tě a zůstávám Tvoje

matka

Drahá Elo,

dnes jen krátce, je dusno a není mi dobře, i diktování mne vyčerpává. Nechala jsem se vyvézt na terasu, ale nebylo mi to příjemné a cítila jsem se pak ještě unavenější, lépe mi je uvnitř, v ložnici.

Novinky nejsou žádné. Snad jen to, že pan Smith se pohádal s paní Smithovou a vyhodil vajíčko z klece.

Nemám poslední dobou žádný apetit, Simon je kvůli tomu smutný. Celý den mi připravuje lahůdky, a já je pak sotva ochutnám. Už jsi přemýšlela o tom, kdy přijedeš? A na jak dlouho? Jen proto, že ses na to v telefonu ptala, ti píšu, že zácpa mne trápí neustále. Doktor tvrdí, že je to způsobeno dlouhodobým požíváním laudana.

Líbám Alice

Orlí skála, 15/7/31

*Má drahá Elo,
nemusíš mít o mne starost, jakmile přejdou ta vedra, udělá se mi jistě hned lépe. Dnes ráno jsme měli velké pozdvižení, správcevi psi totiž přepadli slepičárnu a zadávali několik nosnic a spoustu kuřat. Ani je nesežrali, hlad oni nemají, dělají to jen ze sportu. Byli samozřejmě potrestáni.*

Mapplethornovi vdávají druhou dceru, obřad bude příští neděli v jejich domě na Long Islandu. Mohla bys prosím objednat sadu talířů a poslat je mým jménem jako dar? Stačí tak za 145–150 dolarů, víc ne.

Také jsem ti zapomněla do telefonu říct, že jsem objednala nový kočár. Měli by jej podle úmluvy dodat přesně do třicátého, jinak jim nezaplatím.

Až přijedeš, měl by být už tady.

Líbám tě, tvoje matka Alice

27/7/31

*Vážená slečno Kolmanová,
snažila jsem se s vámi spojit telefonicky, ale neměla jsem štěstí, a nakonec zprávy, které Vám musím sdělit, se lépe píší, než říkají do telefonu.*

Vaše matka se poslední dny bohužel necítí dobře. Snad je to tím, že se udělala velká horka. Paní Alice skoro nevychází, zůstává celý den zavřená za staženými roletami. Odmítá jíst, občas se nám podaří přemluvit ji, aby si vzala trochu vývaru nebo sklenici mléka, ale pevnou potravu odmítá.

Doktor Hartley, který dojíždí do domu každý den, považuje stav vaší matky za dosti vážný a doporučil mi, abych vám dala vědět, abyste případnou návštěvu dlouho neodkládala.

Jinak ale vaše paní matka zůstává vyrovnaná, potěší ji ta nejmenší pozornost: květina nebo talíř ovoce. Třebaže je nejí, má ráda jeho vůni a ráda se ho dotýká, hlavně broskví. Říká, že jí připomínají tváře jejích dětí. Zdá se, jako by si paní Alice některé události ze svého života přestala uvědomovat.

Doktor Harley přepokládá, že pokud se stav paní Alice výrazně nezlepší a pokud nezačne jíst, nebude možné situaci udržet déle než týden.

*Váš pokoj je připraven, budeme vás očekávat.
S úctou*

Nancy Bodleyová

Za zády mi stojí Julie. „Za chvíli zavíráme. Mohu vám tady tu krabici nechat na příště, jestli chcete. Budete si objednávat nějaké fotokopie?“

3

Je sobota ráno, zvoní telefon. Displej ukazuje místní, newyorské číslo. Kdo mi může volat? Kromě několika úřednic na univerzitě a šéfa katedry tu zatím nikoho neznám. Profesoru Kurzweillovi, jehož knihami zavalený byt na mne před dvaceti lety udělal takový dojem, jsem se ještě neozval. Tehdy jsem přijel do New Yorku na týden z Washingtonu D. C. Byl konec února. Když jsem vyšel z nádražní budovy na ulici, bylo už šero a hustě sněžilo. Vidím to jako dnes. Vítr hnal mokrý sníh hlubokým koridorem domů a z potrubí unikala pára.

Telefon stále zvoní.

„Halo?“

„Pan Schwarzer?“

„Ano.“

„Jan?“

„To jsem já. Co byste potřebovala?“

„Tady kancelář Johna C. Kolmana Třetího, promiňte, že ruším. Byl jste včera v referenční knihovně Kolmanova muzea? Uvedl jste toto číslo jako svůj kontakt?“

„Ano.“

„Je mi velice líto, pane Schwarzere, ale jde o to, že zaměstnanci knihovny bohužel udělali nenapravitelnou chybu. Nesměli vás dovnitř vůbec pustit.“

„Prosím?“

„Existuje takový předpis,“ říká žena. „Neberte si to osobně, prosím. Ale existuje předpis, podle kterého do knihovny nesmí vstoupit žádný Němec. Původně to platilo i na sbírku, ale to se podařilo změnit. S knihovnou se ale nedá nic dělat. Musím vám, bohužel, oznámit, že vaše včerejší návštěva byla poslední.“

„Ale já nejsem z Německa.“

„Máte německé jméno.“

„Ale to má půlka lidí z Čech.“

„Byli vaši rodiče Němci?“

„Ne.“

„Můžete to nějak dokázat?“

„Mám tu pas. A také rodný list.“ Musím se smát.

„Máte rodný list?“

„Promiňte,“ říkám, „asi jsem to dobře nepochopil...“

„Jestli chcete,“ vyslovuje pomalu žena, „přineste svoje doklady do kanceláře pana Kolmana. Je to na rohu Šedesáté osmé a Madison. Číslo osm set třináct.“

„Kdy mám přijít?“

„Klidně hned, jsme tady. A nezapomeňte ten rodný list.“

„Ještě jsem vás chtěla poprosit o jednu věc,“ pokračuje žena. „Buďte tak laskav a vezměte s sebou fotokopie dopisů, které vám naše zaměstnankyně včera pořídila. Pokud by případ nedopadl k vaší spokojenosti, museli bychom vás poprosit, abyste je vrátil. Ohlídat to samozřejmě nemůžeme, ale doufám, že budete respektovat naše pravidla a nepořídíte si z nich další kopie.“

„Zaplatil jsem za ně.“

„Samozřejmě vám to nahradíme, vaše chyba to není. Ještě jednou děkuji za spolupráci a brzy na viděnou.“

Garsonka, kterou mi pronajala univerzita, je na západní straně města, blízko kampusu. Stačí přejet autobusem na východní stranu a zbytek už dojdu. Na Lexington avenue najdu kopírku a nechám si ofotit kopie Aliciných dopisů.

Po cestě přemýšlím o tom, jak se vlastně udržují zdejší ostré hranice mezi okrsky. Přepychově oblečené lidi z Madison avenue už nelze potkat o pár bloků dál, drží se svého teritoria jako ještěřky.

Za oknem jednoho ze salonů krásy sedí korejská manikérka a vyhlíží na ulici. Má voskově bílou, okrouhlou, dokonale souměrnou tvář, nehybnou jako ostře žluté květy orchideje, které jí ve výloze dělají společnost.

Na rohu Madison a Šedesáté osmé najdu dům, který mi žena v telefonu označila. Ve vstupní hale je tlustý koberec, křišťálový lustr, sameťové pohovky a na leštěném, zlatem okovaném stolku veliká kytice bílých kosatců. Jeden z vrátných kamsi volá. Osobně mě doprovodí k výtahu a vyjede se mnou do třetího patra, kde mě vypustí v předsíni rezidence.

Margareta je mladá žena s velmi světlými, rovnými vlasy, v červeném kostýmku a bílé hedvábné blůze.

„Budete ještě potřebovat přístup do knihovny?“

„Ano, proto jsem přišel.“

Vytahuju rodný list. Anglický překlad mi soudní tlumočnick v Praze svázal trikolorou a opatřil razítkem se lvem. Jaké důkazy by ještě chtěla?

Pečlivě jej pročítá, pak zavrtí hlavou. Vyleštěným nehtem lehce přeje jména rodičů a prarodičů: „Schwarzer, Jäger, Goetz. To jsou přece všechno německá jména.“

„Už jsem vám říkal, že polovina Čechů má německá jména.“

„Jak to?“

„Migrace. Rakousko-Uhersko...“

„Ach tak.“

„Co je to za divný předpis?“ směju se. „Diskriminace na základě jmen?“

„Ovšem, diskriminace,“ přikývne Margareta. „My s tím ale nemůžeme nic dělat. To pravidlo zavedla paní Eleanor C. Kolmanová a podmínila jím některé další věci. Prostě se s tím nedá právně hnout. Ostatně pan Kolman vám to vysvětlí sám.“

„Pan Kolman?“

„Ano, rád se s vámi setká. Rád se setkává s lidmi, kteří se zajímají o jeho rodinu. Jsem si jista, že když mu vysvětlíte, o co vám přesně jde, půjde to dobře.“

„Co myslíte?“

„Umožní vám vstup do knihovny, zlatíčko.“ Margareta na mne vycení zuby. Má rudě namalované rty a silný make-up, ale oči si nenalíčila. Možná je na řasenku a stíny alergická.

„Malý moment, já vás ohlásím,“ řekne a zvedne telefon. „Pan Kolman prosí, abyste šel dál.“

Chce se mi na záchod, ale Margareta už otvírá dveře.

Zelené závěsy. Také v pracovně Johna C. Kolmana Třetího jsou okna zatažena těžkými závěsy ze zeleného sametu. Na psacím stole svítí lampa. Zdi jsou až ke stropu obložené tmavým dřevem, na kterých visí obrazy: pohled na řeku Hudson, jedno zátiší a portrét muže v černém obleku, s bílými, pečlivě zastřiženými vousy.

Široké, nízké čelo, silnou spodní čelist a jasně modré oči zdědil mladý Kolman spolu se jménem po pradědovi. Má i jeho menší postavu s mohutnými rameny a krátkým krkem. Jinak vypadá jako každý druhý obyvatel téhle čtvrti. Světlá, u krku rozhalená košile a lehké sako, krátce ostříhané světlé vlasy. Je opálený a srší energií, jako by si do kanceláře odskočil z jachty.

„Co vám mohu nabídnout? Vodu, kávu, whisky?“ Třese mi rukou. V přítmí zazáří dvě řady zubů. „Posad'te se.“

Dosednu na jedno z kožených křesel. Dám si whisky, proč ne?

„Rád vás poznávám.“

„Já také.“

„Led?“

„Děkuji.“

„Zajímají mne lidé, kteří se o nás zajímají.“

Usmívám se, ale nemám dost vytrénované svaly, do tváře mě chytá křeč.

„Samozřejmě se vždycky rád dozvím, o co se přesně zajímají. Už jsme měli i špatné zkušenosti. S takzvanými historiky, rozumíte. Člověk nemůže být nikdy dost opatrný.“ Osmělím se: „Co je to za předpis s těmi německými jmény?“

„S tím opravdu nejde nic dělat,“ vzdychne Kolman. „Kolik už jsme kvůli tomu utržili ostudy. Museli jsme odmítat slavné kunsthistoriky, profesory z německých univerzit. A to všechno tolik let po válce. Jenže tetička Ela je neoblomná a nakonec tuhle podmínku tak šikovně vložila

do pravidel fungování nadace, že se s tím nedá hnout. Nemá prostě ráda Němce," zasměje se. „Stejně jako prezident Wilson.“

„Copak ona, Eleanor C. Kolmanová... ona ještě žije?“

Kývne hlavou: „Neuvěřitelné, vidíte?“

„To pravidlo má samozřejmě svoje důvody,“ pokračuje John C. „Ela byla velice statečná. V roce 1918 odjela s polní nemocnicí na západní frontu. Nebylo jí ani dvacet let. Ve Francii viděla jatka, ale hlavně vybombardovaná města, zničené kostely. Ty ruiny Němcům nikdy neodpustila. Má takové album, víte? Jsou v něm její fotografie zničených měst a vedle nich pohlednice, na kterých jsou ta města před válkou. Když někdo z rodiny proti zákazu protestoval, ukazovala mu fotky a říkala: Bestie, které tohle udělaly, si nezaslouží, aby se ještě někdy směly přiblížit k uměleckému dílu. Jestli je to celému světu jedno, mně ne. Já jim naše obrazy ukazovat nebudu. Pak přišla druhá světová válka, která ji v tom přesvědčení jenom utvrdila. První, co udělala, bylo, že nechala vybudovat podzemní kryt, do kterého celou sbírku přestěhovala. Byla posedlá představou, že Němci budou New York bombardovat. Spojenecké bombardování ji kupodivu nechalo chladnou. Německá středověká města srovnaná se zemí, vypálené Tokio... Ale taková už je tetička Ela, vidí vždycky jenom to, co vidět chce. Teprve před deseti lety se správní radě nadace podařilo tetu přimět, aby to pravidlo zrušila alespoň pro muzeum, bylo opravdu trapné vyhazovat odtamtud turisty. Knihovna ale, bohužel, spadá výlučně do její pravomoci.“

„Ale já nejsem Němec. Jsem Čech.“

„Na čí straně jste bojovali ve Velké válce?“

„Myslíte v první světové? Na rakouské.“ Červenám se. „Měli jsme ale legie. Ve Francii. V Rusku. V Británii. A po válce jsme se osamostatnili. Víte, že Československá republika se de facto zrodila v Pittsburghu?“

„To nevím,“ povzdechne si John C. „Ale řekněte mi, co vás na mojí rodině zajímá natolik, že jste si v archivu vyžádal soukromou korespondenci mojí prababičky?“

„Píšu studii. O ženách a dcerách podnikatelů z přelomu století.“

„Ale proč jste si vybral zrovna ženy z mojí rodiny?“

„Nebudou samozřejmě jediné,“ říkám. „Zajímají mě i ženy z rodiny Rockefellerů, Morganů nebo Guggenheimů...“

„Aha.“

„Je to velice zajímavé téma.“

„Jistě. Říkal jste, že jste tu na stipendiu?“

„Ano.“

„Já se nepohybují v akademických kruzích, ale můj otec byl profesorem medicíny. Také můj dědeček učil na univerzitě. Já jsem byl vždycky spíš do obchodu jako starý pán.“ Ukáže s úsměvem na portrét. „A to stipendium jste dostal na tenhle projekt?“

„Vlastně ne.“

„A na co, mohu-li se zeptat?“

„Studuji také východoevropskou historii.“

„A jak přesně souvisí východoevropská historie se ženami Morganů a Rockefellerů anebo s mojí prababičkou?“

Jistěže nijak. Zato souvisí s polskými, českými a slovenskými přistěhovalci, kteří plivali krev v továrnách Kolmanova praděděčka. A s ruskými anarchisty.

„Je to můj osobní projekt.“

„Nebudu vás už vyslyšet,“ mávne rukou Kolman. „Tetička nepřipouští žádné výjimky, taková ona je, zásadová. V regulích je to řečeno jasně: žádná německá jména. A vaše jméno zní velmi německy. Je mi líto. Přinesl jste ty dopisy?“

„Ano, chcete je?“

„Buďte tak laskavý. Žádné další kopie jste z nich, předpokládám, nepořídil?“ Úsměv mne má přesvědčit, že podezření je bezvýznamná formalita. Ale jeho oči jsou vážné.

„Ne.“

„Nezlobte se na nás. Máme opravdu špatné zkušenosti. Budete se muset spokojit s Rockefellerem. Dám vám jeden tip. Abby Aldrich Rockefellerová. Velice se zasloužila o prosazení moderního evropského umění v Americe. Nebo ženy z Whitneyho rodiny. Ty si založily dokonce vlastní muzeum.“ Kolman vstane.

„Já si to dohledám.“

Vede mě ke dveřím, pravou rukou mě lehce poplácává po rameni.

„Jsem rád, že jsem vám mohl trochu pomoci.“

„Děkuji mnohokrát.“

„Příjemný pobyt v New Yorku.“

Margareta asi poslouchala za dveřmi. Mlčky mi vrací doklady a doprovází mě do předsíně, kde už čeká vrátný s výtahem. Za minutu jsem dole na ulici.

Zbytek soboty strávím vzteklým googlováním. Chci na Johna C. Třetího něco najít, nějaký Homestead nebo Johnstown současnosti. Ale nenajdu nic, jestli je ten slizoun v něčem namočený, dělá to chytře. Zjistím jen, že má sestru. Vstoupila před lety do kláštera a změnila si jméno. Její klášter je v Arizoně, poblíž Phoenixu. Vysílám tím směrem po mailu vlaštovku.

4

Sedí proti mně, drobná a tmavá. Světlí a modroocí Kolmanové se ženili s tmavovlasými, černookými ženami. Oči sestry Michaely tvarem připomínají oči její prababičky Alice, ale nejsou ztěžklé bolestí. Jsou živé a září.

Sestra Michaela je šťastná, že je v New Yorku. Prohlíží si lidi, svůj kelímek s kávou, nadšeně otočí hlavu, když za oknem projedou hasiči. Doma prý vidí stále to samé. Hora, na jejímž úpatí se klášter nachází, se v horkém vzduchu tetelí jako přízrak a v zimě je zapadaná sněhem. Na jejím vrcholku často nehybně sedí mraky. Okolní pláň je posetá kamením a zarostlá pichlavými keři a kaktusy. Někdy je tmavě rudá s fialovými odstíny, jindy cihlově oranžová nebo vybledlá do žluta. Dvakrát do roka, vždy po období dešťů, se zazelená.

Klášter je poutní místo. Po prašné silnici od Phoenixu a Tusconu sem přijíždějí lidé na návštěvu a mohou nějakou dobu zůstat, za dobrovolný příspěvek je ubytují. Jedí a modlí se spolu s jeptiškami, učí se vyrábět svíčky a mýdlo, pomáhají na zahradě a starají se o klášterní slepice, kozy a osly.

Sestra Michaela je oblečena do tmavých cestovních šatů, těžké černobílé roucho nechala doma. Místo závoje má na hlavě baret. V New Yorku byla naposledy před dvěma lety, na pohřbu svého otce. Ted' je tu znovu, protože potřebuje peníze.

„Jsem z milionářské rodiny, ale o každý dolar musím bratra prosit,“ říká. „Když jsem vstoupila do řádu, otec usoudil, že jsem slabomyslná, a přepsal poslední vůli. Tehdy mi to bylo jedno, nic jsem od rodiny nechtěla. Ale od té doby jsem změnila názor. Nechci nic pro sebe, to ne, ale ty peníze se přece dají dobře využít. Po otcově smrti bratr mým jménem přispěl klášteru, myslel si, že mě tím má z krku, ale bohužel. Stavíme nový kostel, jídelnu... peníze jsou hned pryč. Dostala jsem od matky představené zvláštní pověření.“

„Děkuji, že jste si na mne našla čas. Že jste se se mnou sešla.“

Usmívá se: „Když už se vám podařilo mne najít...“

Může jí být kolem čtyřiceti, ale jak se tak dychtivě rozhlíží kolem, vypadá jako holčička. Věk prozrazují jen vrásky kolem očí a ruce, trochu zarudlé, vysušené od práce s hlínou, s nakrátko ostříhanými nehty.

Popisují jí setkání s Johnem C. Třetím. Vrtí hlavou.

„Musíme vám připadat jako blázni. Ale můj bratr je na všechno, co se týká naší rodiny, hrozně choulostivý. Má pocit, že převzal po pratetičce Ele pochodeň rodinné cti. Dělá, jako by se celý svět zajímal jenom o historii, jako by někoho na světě ještě zajímalo, co se stalo v roce 1892.“

„Mne to zajímá.“

„Můžete si to přece přečíst v každé knize, už to dávno bylo všechno zmapováno. Ať už moje rodina spolupracovala nebo ne. Pravda se nedá nadlouho ututlat, určitě ne tady v Americe. Druhá věc je, jestli se tím něco změní.“

„Našel jsem si o tom všechno, co jsem mohl,“ říká. „Jak odbory vyhlásily stávkou v ocelárnách, které pro Carnegieho řídil John C. Kolman. Jakým způsobem váš pradědeček tu stávkou zlikvidoval, kolik bylo mrtvých a kolik lidí potom propustil. Víím, že Kolman Carnegieho jménem inzeroval v pražských a varšavských novinách, aby měl stávkující dělníky kým nahradit, a že to byl první ozbrojený střet majitelů továren se zaměstnanci. Odbory pak byly nadlouho vyřízené.“

„Existují dopisy, ve kterých mu Carnegie píše, aby stávkou všemi prostředky potlačil.“

„Ano, já víím. A když bylo po všem, Carnegie se vašeho pradědečka v tichosti zbavil.“

„Kolman ho za to hrozně nenáviděl. Odmítl se s ním usmířit, i když byl na smrtelné posteli.“

„Co se mi ale nikde nepodařilo zjistit a co jsem chtěl vyčíst z dopisů, ke kterým teď nemám přístup, je to, jak celou tu nešťastnou událost vnímala vaše prababička. A zbytek rodiny.“

„Co ještě?“

„Pokus o atentát.“

Mlčky mávne rukou.

„Traduje se u vás v rodině něco spojeného s atentátem? S roky, které následovaly?“

„Nevím. Myslím, že ne. Nemluvilo se o tom.“

„Ale o vašem pradědovi přece mluvíte.“

„Jistě, neustále. Jako kdyby i teď všechny ovládal, hrůza! Zvláště tetička Eleanor!“

„A o Alici?“

„Prý se zbláznila,“ řekne Michaela. „Teta vždycky říkala, že její matka se zbláznila, to bylo všechno.“

„Její poslední dopisy nevypadají jako dopisy blázna.“

„Prožila šok,“ říká Michaela a oběma rukama ohýbá a kroutí plastové brčko. „Během roku jí zemřely dvě děti a ještě jí postřelili muže, o kterém se navíc ve všech novinách psalo, že je vrah. Musíte chápat, že už tehdy novináři rychle vycítili, co se prodává, a nedrželi žádnou pevnou linii. Jeden týden podporovali odbory a druhý Carnegieho. A pradědeček byl pro ně vděčné sousto. Neměl ještě tolik peněz, aby se ho někdo musel bát. On i později, už jako mocný muž, vždycky raději zůstal v pozadí. Chtěl se zviditelnit pouze jako sběratel umění. Viděl jste jeho sbírku?“

„Ano.“

„Líbí se vám?“

„Jsou tam krásné věci.“

„Já ji nenávidím.“

„Vadí vám, že se ptám na minulost?“

„Proč byste se neptal? Každý má právo se ptát. Lidí, jako jsme my. Vysvětlovat, celý život jen vysvětlovat a obhajovat. Anebo zatloukat, jako teta Ela. Proč myslíte, že jsem utekla a všechno nechala být? Nechci s tím nic mít, rozumíte?“

Výraz nadšeného dítěte je pryč, proti mně sedí utrápená žena, které určitě táhne na padesát. Upřeně pozoruje vnitřek kelímku.

„Nejdřív zemřela malá Marta. To bylo v jednadevadesátém, po povodni v Johnstownu. O tom už něco víte? Taky zajímavá kapitola. Marta ná-

hodou spolkla jehlu, dostala sněť, v podstatě uhnula zaživa. Obyčejný rentgen by ji zachránil. Na jaře roku 1892, když vypukla stávka v Homesteadu, byla Alice znovu těhotná a v létě předčasně porodila. Dítě, byl to chlapeček, žilo ani ne měsíc. Můj pradědeček celý život oplakával Martu. Svého jmenovce Johna C. Kolmana neměl čas ani zaregistrovat. Ale pro Alici to musela být velká rána. Až dlouho potom se narodila teta Eleanor.“

„Znáte dobře vaši prarabtu?“

„Samozřejmě. Ona mne vychovala. Vozila mne v dětství do Evropy. Byla už hodně stará, ale myslelo jí to. To ona mě nadchla pro umění. Chtěla dokonce... Ale to je jedno. Nechci s nimi nic mít, rozumíte? Tohle je naposledy, co bratra o něco požádám. A pak... Prostě už mě to nezajímá. Staré rány. Proč to vlastně zajímá vás?“

„Jsem historik.“

„Asi už vám dneska nebudu schopna nic říct. Nic, co byste si nemohl někde vyhledat.“

Sestra Michaela vstává.

„Kdy se vrátíte...“ chci říct „domů“, ale nejsem si jist, zda lze klášter nazvat domovem.

„Zítřa.“

„Mohl bych... mohl bych vám ještě někdy napsat? Nevadilo by to?“

„Proč ne?“ usměje se Michaela unaveně. „Nemohu ale slíbit, že hned odpovím, máme teď v klášteře hodně práce. Divil byste se, kolik máme práce. Hodně lidí si myslí, že celé dny jen koukáme do nebe a neděláme nic.“

Na rozloučenou mi podá dlaň, hrubou a suchou.

Po cestě domů potkám na ulici ženu, za ruku táhne malou holčičku. Obě se potácejí jako proti silnému větru. Dítě má obličej starého člověka a nehybnou páteř, kýve se ze strany na stranu. Matka má na sobě v letním horku flaušový kabát, obličej zastíněný slámově žlutými vlasy. Ze kterého sklepa ty dvě vylezly?

Říkám si, že lidi jsou jako hvězdy. Vesmír se rozpíná a hvězdy se od sebe vzdalují, dál a dál, až za hranici rychlosti světla, za okraj viditelnosti, kde je pohlít tma.

5

V první polovině devadesátých let, kdy na Pražském hradě ještě vládl Václav Havel a bývalí disidenti v televizi diskutovali o smyslu pravdy a svobody, přišel do Josefova antikvariátu v L. mladý Američan.

Vracel se domů a přinesl ve dvou kufrech svoji knihovnu. Nic za ni nechtěl. Josef byl jedním ze tří obyvatel městečka, s nimiž si mohl v hospodě popovídat během dvou osamělých let, kdy vyučoval na místním gymnáziu angličtinu.

Jedna z knih, vydaná malým univerzitním nakladatelstvím v Americe, byla sbírkou životopisů nejdůležitějších anarchistů. Andrej B. mezi nimi nebyl, jako vedlejší postava ale našel útočiště v příběhu americké anarchistky ruského původu Luisy G.

Byly tu dvě jeho fotografie. Portrét z roku 1892, kdy spáchal atentát na Kolmana, a potom momentka z poloviny třicátých let: Andrej na promenádě v Nice, ve světlém obleku, s hůlkou a slamákem v ruce, dobíhá skupinku přátel, mezi kterými dominuje široká krátká postava Luisy G.

Na portrétu je mu jen devatenáct let. Dívá se přímo před sebe a trochu zaklání hlavu, jako by couval před objektivem. Vystupující ohryzek, kulaté obroučky brýlí. Protáhlá lebka a odstálé uši, hustý porost černých, nakrátko ostříhaných vlasů. Tlusté rty.

Vůbec mu nejsem podobný. Když jsem v dětství jezdil s rodiči do Krkonoš, všichni na mne mluvili německy, pletli si mě s blondatými východoněmeckými kluky. Josef ale tvrdil, že na barvách nezáleží. Prý mám Andrejova ústa a také nos.

Vytáhl na mne ty fotografie jako důkaz.

Tady v New Yorku jsem si po knihovnách vyhledal několik knih, ve kterých je o Andrejovi B. podrobnější zmínka, a také jsem našel víc fotek.

Na jedné ze sklonku života vypadá jako Gándhí. Sedí u psacího stolu, na kterém svítí štosy bílých papírů, a sám je taky oblečený v bílé, má

holou hlavu, drátěné brýle a vyzařuje... jak bych to řekl? Mír nebo něhu, tak něco.

„A jestli to opravdu byl můj praděda?“

Sedím v obývacím pokoji profesora Kurzweilla. V knihovně přibýlo knih a na tváři profesora Kurzweilla vrásek, jinak se tu za posledních dvacet let nic nezměnilo.

„A co?“ pokrčí rameny profesor. „Biologické otcovství se přeceňuje. Kdybych měl zkoumat, jestli můj praděda, děda nebo otec byli opravdu mým pradědou, dědou nebo otcem, nezbyl by mi už na nic jiného čas, hahaha.“

Profesor ve mně vyvolával ostych v devatenácti a dnes to není o nic lepší. Vždy v pohotovosti, připraven si mne dobírat. O historii ví všechno. Jeho druhou vášní je psychoanalýza.

„A jak jsi daleko?“

„Zasekl jsem se na Kolmanech.“

„Na Kolmanech? Máš na mysli Johna C. Kolmana?“

„Ano.“

Vyprávím o své rešerši v knihovně, o setkání s Johnem C. Třetím a sestrou Michaelou. Pobaveně vytáhne obočí.

„To bych do tebe neřekl. Ale proč tě tak zajímá ta rodina? Andrej s nimi přece neměl nic společného.“

„A co atentát?“

„Pokus o atentát,“ opraví mne.

„Když se někdo někoho pokusí zabít, je s ním v jistém smyslu spojený navždycky.“

„To zní romanticky,“ odfrkne profesor.

„Rád bych pochopil Andrejovu motivaci,“ řeknu. „Proč se citlivý devatenáctiletý kluk, zamilovaný, plný plánů a velkolepých myšlenek, rozhodne obětovat svůj život kvůli nějakému Kolmanovi?“

„Kolman byl stejný jako ostatní podnikatelé jeho doby,“ řekne profesor. „Ani lepší, ani horší, jen možná o něco diskrétnější. Odpověď bych hledal spíš v těch velkolepých myšlenkách, které jsi zmínil. Ideolog si

nepředstavuje, co to skutečně znamená někoho zabít. Pro něj je to jen čistá abstrakce, vyškrtnutí nadbytečné položky.“

Na profesora Kurzweilla, rodilého Vídeňáka, který utekl ve čtrnácti letech před Hitlerem do Ameriky, mi kdysi dal kontakt můj učitel. Profesor historie, který během čistek po roce 1968 musel odejít z univerzity a zpátky na svoje místo se vrátil až po revoluci.

Těch dvacet let, kdy měl zakázán přístup na akademickou půdu, strávil můj profesor po kotelnách, ale bádání nepřerušil. Dokonce dál udržoval spojení s cizinou, které se mu podařilo navázat během politické oblevy v polovině šedesátých let. Obdivoval jsem ho. A ještě před revolucí jsem navštěvoval jeho tajné přednášky, bytové semináře se tomu říkalo. Moje k režimu loajální rodiče z toho málem trefil šlak.

Pamatuji si, že když jsem profesoru Kurzweillovi před dvaceti lety z Washingtonu zavolal, že druhý den přijedu do New Yorku a že bych u něj rád nocoval, nebyl ani moc překvapený. Tehdy po pádu železné opony to tak bylo. Otevřené dveře i srdce, naivita na obou stranách. Hezká doba.

„Ozvi se zase,“ řekne profesor, když se s ním loučím. „Možná bych pro tebe něco měl. Jméno Malevitch znáš?“

„Ten historik? Četl jsem od něj něco.“

„Byl to můj dobrý přítel,“ řekne profesor. „Vloni zemřel. Měl ohromnou sbírku materiálů o anarchistech. Vlastně byl jediný, kdo se tomu pořádně věnoval. Zjistím ti, kde skončila.“

Stojíme v chodbě před dveřmi. Všechno si tu tak dobře pamatuju: zrcadlo, červený koberec, stojací lampu... Najednou mne napadne: „Kde je vlastně vaše paní? Ani jsem ji nepozdravil.“

„Erika před dvěma lety zemřela,“ řekne profesor. „Tak se teď učím být sám.“

6

To letní ráno roku 1892, kdy Andrej nasedal v New Yorku do vlaku, slibovalo krásný, horký den.

Luisa ho doprovázela na nádraží. Objala ho a v duchu si říkala: „Naposledy!“

Nějak si to „naposledy“ nedovedla představit.

O samotné cestě Andrej napsal: „Každý detail toho dne jasně vyrytý do mysli.“

V peněžence měl jediný dolar, dost na noc v laciném hotelu. Hned zítra vyhledá pittsburské soudruhy a přenocuje u nich. Kolik času potřebuje na to, aby všechno připravil? Dva dny?

Pomyslel na matku a oči se mu zalily slzami. Chtěl si ji vybavit živou.

Jejich poslední hádka byla kvůli dívce, která obsluhovala u stolu. Andrej nesnášel, když matka sloužící bila.

„Není o nic horší než ty.“

Zbledla. „Takhle se mnou už nikdy nemluv.“

Natáhla se a klepla ho do hřbetu ruky vidličkou. Popadl sklenici a mrštil jí do zrcadla. Do jednoho z krásných benátských zrcadel, která zdobila jídelnu jejich venkovského domu.

Matčin rychlý odchod. A mlčení. Od toho dne až do její smrti, která nastala příliš brzy. Obrátila se ke zdi a vydechla, ani nestačil říct, že ji má rád. Líbal jí mrtvé ruce.

Brzy potom utekl do Ameriky. Příbuzní ho nezdržovali. Byl jim se svými názory jen na obtíž. Za slohovou práci o neexistenci Boha ho v šestnácti vyhodili z gymnázia. Co s ním?

Když přijel do New Yorku, bylo mu sedmnáct. Několik prvních nocí strávil na ulici, pak si našel přátele, soudruhy. Kolik se toho za ty dva roky změnilo! Začal žít s Luisou. A teď má poslání. Čekal ho, věděl, že přijde. Čin bude jeho trofej. Jeho hvězda. Něco velkého a skutečného, co nelze vrátit zpět.

„Za okny vlaku,“ napsal Andrej, „zapadalo slunce. Na šťavnatých loukách se pásal dobytek. Podél tratě stály rodiny s dětmi a mávaly na projíždějící vlak. Svět by mohl být i dobré místo. Dobré pro všechny!“

Já nejedu do Pittsburghu vlakem, ale autobusem. Vyrázil jsem v pátek odpoledne z newyorského Chinatownu. Za okny žádná zrající pole, jen krajnice a řady předjíždějících se aut. Brzy se stmívá. Zamluvil jsem si nocleh v hostelu a zítra se vydám po Andrejových stopách.

V roce 1892 se nad městem vznášel žlutohnědý oblak kouře, sazí a popela, z komínů továren šlehaly dnem i nocí plameny. Dělníci bydleli v na sebe nalepených patrových domcích, kam se vešly přesně dvě místnosti, jedna nad druhou. Každá pro jednu rodinu. Některé domky stály osaměle, nachýlené uprostřed vybouraných nebo vyhořelých bloků.

Městečko Homestead, ocelářské předměstí Pittsburghu v ohbí řeky Monongahela, mělo vydlážděnou jen hlavní třídu. Ostatní cesty byly prašné. Na podzim, dokud nezačalo mrznout a nepadal sníh, a potom zas na jaře se měnily v bahnitá koryta. Domky, krámy i hospody patřily majiteli oceláren. Když chlapi v hospodě propili mzdu, nakupovali a bydleli na dluh a pak dluhy spláceli, dokud neumřeli. Nahradily je jejich děti.

Na místě původních oceláren dnes stojí nákupní středisko, zbyla z nich jen řada vysokých cihlových komínů. Na druhé straně řeky se pod náparem rzi pomalu rozpadá vysoká pec, můstky a komíny takzvané Nové ocelárny, kde se před třiceti lety ještě pracovalo. Koleje vedou do prázdna.

Z Homesteadu zamířím, stejně jako kdysi Andrej, do milionářské čtvrti na východním předměstí Pittsburghu.

Z rozložitých vil obklopených zahradami tehdy vyjížděly kočáry s bíle oblečenými dámami a čist'ounkými, vykrmenými dětmi.

Andrejovi stačilo projít se hlavní ulicí a pochybnosti, pokud nějaké měl, se rozplynuly.

Zdálky pozorují dům, kde Eleanor nemůže zemřít. V jeho blízkosti nechala vystavět budovu, kam umístila umění, které se nevešlo do muzea v New Yorku. Z okolních zalesněných pozemků udělala park a věnovala jej městu. Všechno ve jménu otce. Také dům s okrouhlými věžičkami se má stát muzeem, čeká se jen na to, až ona, jeho poslední obyvatelka, zemře. Potom se o vilu a veškerý inventář postará nadace, kterou Eleanor v závěti vybavila velkou sumou peněz. Je třeba uchovat každý jednotlivý předmět, každou knihu, spodničku, hračku nebo vlásenku zapadlou za pelest postele.

Muzeum šťastného rodinného života bude to poslední, co pro svého otce udělá.

V parku kolem vily v jasném nedělním ránu lidé běhají, procházejí se tu rodiny s dětmi. Na střechách kočárků se usazují žluté listy, některé stromy už jsou holé. Do dřevěných stolů na otevřeném prostranství bubnují žaludy, les voní ořechy, houbami a vlhkou prstí.

Podle ukazatelů snadno najdu lesní hřbitůvek obehnaný zdí. Branka je zamčená, ale ozdobnou mříží je vidět dovnitř. Pod úhlednou řadou tújí stojí dva velké náhrobky a dva malé, nad jedním se chýlí bílý anděl se svěšenými křídly. Ten musí patřit Martě. Ten maličký bez ozdob nejspíš pokrývá kosti miminka. A největší patří Kolmanovi. Pod mohutným náhrobkem je betonová krypta, do které nechala Eleanor otce uložit. I po jeho smrti se obávala nenávisti, kterou v lidech vzbuzoval. Vedle něj, přiklopena o něco menším kusem kamene, leží Alice. Thomas Kolman se nechal pohřbít jinde. Po otcově smrti, kdy podle závěti většina majetku připadla Eleanor, se s rodinou rozešel ve zlém.

V oknech vily se tupě odráží nebe. K hlavnímu vchodu vede pískem vysypaná cesta vykrojená v ostře zeleném trávníku, který se povlovně svažuje ke skleníku a zahradnímu domku. Tady si musela Eleanor před sto lety hrát a vyhlížet otce, až pojedje z práce domů. Na příjezdovou cestu se zabočuje z poklidné ulice s vilami, z nichž každá kopíruje jiný historický sloh, od normanských hrázděných domů po rokokové zámečky. Kolman House je ze všech nejošklivější, není ani jasné, jaký styl

vlastně napodobuje. Byl tolikrát přestavovaný a nastavovaný, že se jeho původní podoba docela rozměnila.

Na plán, jak se ke Kolmanově dceři dostat, jsem připadl, když jsem si v čítárně newyorské veřejné knihovny prohlížel knihu o Kolman House, kterou dala před třiceti lety dohromady sama Eleanor.

Žasl jsem nad tím, jak se v rozmezí pouhých několika let změnil Kolmanův vkus, jak dokonalá se zdá být jeho newyorská sbírka v porovnání s tím, co se hromadilo v pokojích prvního rodinného sídla. Byl v tom celý rozdíl mezi hlavním a provinčním městem, mezi názorem kultivovaných překupníků s uměním, jako byli bratři Duvonové, a mentalitou nevzdělaného obchodníka, který si umělecké předměty schraňoval jen pro vlastní potěšení.

Jeden z obrazů, které zakoupil v prvních letech svého sběratelství, dosud visí nad krbem v Kolmanově jídelně. Kristus a učedníci Pascala Adolpha Jeana Dagnan-Bouvereta. Ověřil jsem si to i podle novějších pramenů, než byl Eleanorin katalog. O Bouveretově obrazu se psalo na stránkách Společnosti pro obnovu umění, bizarní organizace sídlící v New Yorku, která se zabývá rehabilitací akademické malby z přelomu devatenáctého a dvacátého století.

Jako vyslanec takové společnosti bych u Eleanor Kolmanové možná našel otevřené dveře. Mohl bych předstírat, že píšu knihu o zapomenutých obětech moderního umění a dohledávám všechna existující díla Dagnan-Bouvereta.

John C. Kolman se ve svém sběratelství dostal nejdál k impresionistům a Eleanor byla ještě konzervativnější, uhnízdila se někde mezi patnáctým a osmnáctým stoletím. Moderní umění do sbírky nepustila, i když to znamenalo rozbroje se správním radou muzea. To bylo další diskriminační pravidlo: žádní Němci a žádné moderní umění.

Zazvoním u brány z šedého kamene. Zatímco čekám, vybaví se mi slova sestry Michaely: „V jednom se s pratectou absolutně neshodnu, nevěřím ve spásitelskou sílu umění. Nemyslím si, že nemravné bohatství lze

vykoupit hromaděním pěkných obrázků, i kdyby se lidem ukazovaly zadarmo! Ve všem ostatním jsem jako ona. Překvapuje vás to? Moji rodinu by to překvapilo. Oni si myslí, že jsem jiná, a proto utíkám. A ono je to přesně naopak.“

„Jste ohlášen?“ zeptá se žena, které jsem do telefonu u brány vysvětlil, o co mi jde.

„Posílal jsem dopis, ale nevím, jestli jej paní Kolmanová dostala.“

Telefon se na chvíli odmlčí a pak se ozve jiný ženský hlas: „Paní Kolmanová váš dopis dostala.“

„To je skvělé. Mohu ji tedy na chvíli obtěžovat?“

„Čekala vás včera.“

„To není možné, psal jsem určitě v neděli dvacátého druhého. To je dnes.“

„Nemůže vás přijmout. Odpočívá.“

„Prosím vás, promluvte s ní, buďte tak hodná.“

Znovu na chvíli ticho, žena zřejmě někam odešla.

„Tak přijďte zítra ráno. Odpoledne už bývá moc unavená.“

„Ale já se musím dnes večer vrátit do New Yorku.“

„To je váš problém.“

„Ne, totiž ano, já zítra přijdu.“

„Přijďte v devět hodin. Obraz si můžete prohlédnout, ale ne fotografovat. Budou vám muset stačit fotografie, které nechala pořídít pro katalog paní Kolmanová.“

„Ano, jistě. Děkuji. Pozdravujte prosím paní Kolmanovou, že se moc těším.“

Ticho. Eleanor nezaměstnává moc zdvořilý personál. Asi je drží na krátkém vodítku a stále trochu o hladu jako hlídací psy.

Pode mnou se třpytí Zlatý trojúhelník na soutoku řek Allegheny a Monongahela, které dál pokračují společně pod jménem Ohio. Žlutá, bílá a modrá světla mrakodrapů a mostů vytlačují chladnou podzimní tmu, tenhle pohled je prý jeden z nejkrásnějších v celé Americe. Vzduch je svěží, ostrý, je těžké si představit, že kdysi tu bylo tolik dýmu

a prachu, že jím slunce neprokouklo ani za jasného dne. Na vyhlídku jsem vyjel jednou ze dvou staříčkových lanovek, které se na hoře Washington zachovaly. Svého času jich na vrchol jezdilo sedmnáct, byl to jediný způsob, jak do strmého kopce dopravit lidi, zásoby, stavební materiál a třeba i koně. Cesty byly příliš úzké. V roce 1870, když postavili tuhle lanovku, začínal mladý John C. Kolman obchodovat s uhlím, vyrábět koks a rychle bohatnout.

Jeho stopy nelze v centru Pittsburgu minout. Po roztržce s Carnegiem začal zuřivě stavět, snad aby dokázal, že se ho nikdo jen tak nezboví, nikdo ho z města nevymaže.

Nechal postavit první zdejší mrakodrap s ocelovou konstrukcí a také hotel a ohromný obchodní dům v přezdobeném novogotickém stylu.

Všechny budovy se nacházejí v blízkém sousedství věznice, kde trávil svých čtrnáct pekelných let Andrej B., většinou na samotce. Zavírali ho za odmlouvání, za to, že odmítal chodit do kaple. Třináct ze čtrnácti let měl zakázány návštěvy. Jednou se pokusil utéct.

Tři anarchisté si pronajali přízemní byt v domě za zdí vězení. Dva razili tunel, zatímco třetí hrál několik hodin denně na klavír, aby přehlušil podezřelé zvuky. Po několika měsících se jim opravdu podařilo prokopat se až do areálu věznice, ale mapka, kterou jim nakreslil propuštěný vězeň, byla chybná. Ústí tunelu je nevyvedlo do kůlny na nástroje, jak plánovali, ale přímo doprostřed věžeňského dvora. Všechno prasklo a Andrej opět putoval na samotku.

V době atentátu nebyl podle amerických zákonů ještě plnoletý a pokus o vraždu se obešel bez následků. Dvacet dva let, které byly později sníženy na čtrnáct, byl i na tehdejší poměry nepřiměřeně přísný trest.

Možná by mu pomohl dobrý advokát, ale hájil se sám. Chtěl využít veřejného procesu k velkolepému vystoupení, konečně oslovit ty, pro které se obětoval. Zdálo se totiž, že dělníci z oceláren jeho čin nechápou. Prý ho dokonce vinili ze své prohry. Také velká část anarchistických soudruhů se

na něj zlobila, psali proti němu. Svým osamělým činem prý poškodil celé hnutí.

Ale soud se konal v předčasném termínu, s vyloučením veřejnosti. Andrej neměl čas se pořádně připravit a jeho slavnou řeč, z níž se mu podařilo dát dohromady sotva pár vět, neslyšel nikdo z těch, komu byla určena. Celé to netrvalo ani hodinu.

Cítil se ponížený a okradený. Vůbec nic z toho, co plánoval, se nepovedlo.

Když John C. Kolman stavěl kolem pittsburského vězení svoje domy, musel si občas na mladíka s revolverem vzpomenout. Líto mu ho jistě nebylo. Kolmanovi nebylo líto ani vlastních dětí, tak proč by měl litovat ruského Žida, který mu usiloval o život.

I dceři Eleanor se posmíval. Prý se nikdy nevdá a jako stará panna se bude šourat po jeho budovách a do pytlíku vybírat nájmy.

Do centra se vracím po nejstarším pittsburském mostě. Je to nejstarší ocelový most v Americe, jediný ve městě, na kterém mohlo ulpět něco z Andreje B. Tehdy přes něj vedly kolejnice, dnes je nahradila silnice a lávka pro pěší.

Viděl jsem všechno, co mě zajímalo: budovu soudu i vězení, které se stále používá, a proto nebylo možné dostat se dovnitř. Kolmanovy honosné stavby.

Dům, z něhož anarchisté kopali podzemní tunel, už nestojí. Ani budova ředitelství Carnegieho oceláren, ve které Andrej B. na Kolmana vystřelil.

7

Pojízdné křeslo stojí zády ke dveřím u jednoho z vysokých oken. Bílá mušelínová záclona se slabě chvěje. Eleanor zasunula prst mezi dva tenké pruhy látky a vyhlíží ven, přes svažující se zelený trávník k zahradnímu domku, který pro ni a pro jejího bratra nechal postavit otec. Dosud je v něm všechno tak, jak bylo: skleniček plný drobného porcelánu, stůl a křesílka, její panenky. Na půdě jsou složeny klece, do kterých Tom chytal různou havěť.

Ze zadu je z Eleanor S. Kolmanové vidět chomáček bílých vlasů a záhyby béžové deky, kterou je přikrytá, v jídelně je cítit káva, prach, staré dřevo a léky prosycené tělo.

Uvede mě ošetřovatelka v modré uniformě. Podle úsečných způsobů je to táž osoba, se kterou jsem mluvil včera od brány. Malá, šlachovitá, s nakrátko ostríhanými špinavě blond vlasy a tváří, kterou bych si nezapamatoval, ani kdybych ji vídal denně. Má panenské jméno Diana.

„Paní Kolmanová!“ Eleanor se nehýbe. „Ten pán je tady.“

Diana přejde k vozíku a otočí ho čelem do místnosti. Ale stará paní je v zácloně zachycená, mušelínový závoj ji obtočí i s křeslem jako pavučina. Netrpělivě sebou škubne, a když ji ošetřovatelka z látky vyprostí, odstrčí ji hřbetem ruky na stranu.

„Brýle!“

Diana poslušně vytáhne z kapsy uniformy brýle, nasadí je stařence na nos a potom ustoupí do kouta.

Dcera Johna C. Kolmana vypadá jako karikatura svého otce. Přes jedno oko jí přepadává víčko, zřejmě následek mrtvice. To druhé, bledě modré, na mne upřeně hledí.

Vykoktám něco v tom smyslu, jak velice jsem jí vděčný, že mne pozvala.

Eleanor ukáže rukou ke krbu.

Bouveret tam opravdu visí, na stejném místě, kam jej před sto lety nechal zavěsit původní majitel. Musím uznat, že takhle naživo v sobě má jisté kouzlo. Připomíná staré barvotisky, na kterých Ježíš v bílé košilce sklání půvabnou zářící hlavu na hrud' s krvavým, trny ovinutým srdcem. Postavy apoštolů se ztrácejí v šerosvitu, jediný zdroj světla vychází z Ježíše a z bílé střídy chleba, který drží rozlomený v rukou. Mezi apoštoly je mladá dívka. V dlaních drží misku, klečí vlevo od Pána a hledí na něj s výrazem vytržení.

Na krbové římse pod obrazem stojí dvě zarámované fotografie, dvě děti v rakvích. Poupátko Marta vypadá, jako by spala. V kudrnatých vláskách má uvázanou mašli, na pokrývce sepnuté ručky, v nich bílou růži. Miminko má propadlé tváře a ústa jako stařec, pod voskovými víčky ostře vystupují oční bulvy.

„Kávu?“

Trhnu sebou. „To byste byla velice laskavá, opravdu. Děkuji!“

„Diano!“

Sloupkové hodiny, mramorová busta Marty, v sametu vázaná alba, sošky, psací náčiní a staříčkový lorňon. Jako by jej zrovna teď někdo odložil.

Diana se vrací s podnosem, na kterém na podšálku cinká jediný hrnek z tenkého porcelánu.

Eleanor se nechá přistrčit ke stolu. Kávu nepije, ale bude mi dělat společnost.

„Jan Van Os,“ ukáže rukou na protější zeď, kde visí bohaté zátiší s ovocem, květinami, brouky a myškou, která hoduje na vydrolených zrnkách kukuřice.

„Krásné, opravdu. Kdy ho pan Kolman zakoupil?“

„Osmnáct set devadesát,“ odpoví bez váhání. „Vidíte tamhle tu včelu?“

„Nevidím.“

„Jděte blíž, jděte se podívat blíž.“ Eleanor vyslovuje každé slovo s námahou, hlas skřípe, drhne v seschlých trubicích.

„Ne tam. Vlevo! Je tam?“

Na lehce ohnilém rozkrojeném fíku, na jeho červených vyhřezlých vnitřnostech skutečně sedí malá včela.

„Ano, je.“

„Hurá,“ zasípe Eleanor.

Diana se ozve: „Tuhle hru paní Kolmanová hrála už v dětství. Každé ráno se snažila objevit na obraze něco nového, a když se jí to podařilo, věřila, že bude mít dobrý den. Ted' už dlouho nic nenašla, vid'te, Elo? Až dneska ráno, najednou ta včelka. Blahopřeju! Budete mít dneska štěstí.“

„O to se nestarejte,“ zažene ji stařena zpátky do kouta.

„Tak vás zajímá Bouveret? Píšete o něm dokonce knihu?“

„Ano, přesně tak.“

„Nestojí za to.“

„Velký mistr malby,“ vykoktám. „Pokračovatel Rembrandta, nespravedlivě přehlížený.“

„Copak nevidíte, že je to kýč?“ vyštěkne Eleanor.

Zrudnu. „Ale, tak proč, totiž...“

„Proč tu visí? Kvůli tatínkovi, samozřejmě. Přivezl ho z Paříže po Martině smrti. Je na něm holčička. Pořád tehdy kupoval obrazy s holčičkami. Já se narodila až dlouho potom. Vejškrabek.“ Zachrčí smíchy, rozkašle se. Diana přiskočí se sklenicí vody. Něco Eleanore šeptá do ucha.

„Nestarejte se,“ odbývá ji stařena. „Proč bych nemluvila? Copak mě to zabije?“ Znovu se rozesměje a dlouho kašle. S námahou oddychuje: „On mě nenechá. Nepustí mě ani ted'.“

„Paní Eleanoro,“ Diana zvýší varovně hlas.

„Tome,“ osloví mě stará žena. „Nechal jsi mě v předpokoji dlouho čekat, ale já se neurazila. Pamatuješ si, jak jsem ti asistovala při operacích? To, co jsi dělal s těmi zvířaty, bylo nechutné, ale nevadilo mi to, hlavně když sis se mnou hrál. Půjdeme nahoru?“

„Chceme jít nahoru,“ řekne Dianě.

Ošetřovatelka nesouhlasně vrtí hlavou, ale poslušně tlačí křeslo ze dveří. Když mě míjí, zašeptá: „Musíte jít také. Myslí si, že jste její bratr.“

„Dlouho jsi tady nebyl, všechno ti ukážu,“ slibuje mi v dřevěném výtahu Eleanor. „Všechno jsem nechala tak, jak si pamatuješ. Proč jsi tady tak

dlouho nebyl, Tome? Ještě pořád se zlobíš? Ukradla jsem ti snad něco? Nic jsem ti neukradla, Tome.“

Diana strká vozík chodbou a otevírá jedny z dveří. „Naše učebna,“ ohlašuje hrdě Eleanor. „Pamatuješ?“

Poličky s knihami, tabule, křídly, zasklené skříňky s hromádkami sešitů, mapy, pach školního kabinetu.

„Jen se podívej.“

Beru do ruky jeden ze sešitů. Na okrajích pečlivě nalinkovaných stránek pokreslených pravidelným holčičím písmem jsou tužkou načmárané poznámky. Poznávám rukopis Johna C. Kolmana: Proč není cvičení úplné? Zlepšit gramatiku. Výborně!

Vede mě dál, do Aliciny ložnice. Mezi stříbrnými kartáči a vyčpělými lahvemi od voňavek, mezi kalnými zrcadly, vyřezávanými jelínky a růžemi se rozpláče. Chrčí to v ní a bublá, jako když se zaneseným potrubím dere voda.

Ted' může Diana konečně zasáhnout. Z kapsy uniformy vytáhne pouzdro s připravenou injekční stříkačkou, stačí ji rozbalit a odstranit ochranný kryt. Jakmile jehla zajede do vyschlé kůže, stará žena se uklidní. Zapadne do křesla a zavře oči.

Diana jí sundá brýle, skoro něžně narovná příkrývku. Pokyne mi, abych ji následoval. Na chodbě stiskne tlačítko, ve vzdálené části domu se rozezní zvonek. Za chvíli se objeví žena, s tou jsem zřejmě včera mluvil také. Mohutná černoška s laskavým, kulatým obličejem je Dianinou podřízenou, stínem stínu.

„Uložte ji.“

Černoška odváží Eleanor pryč dlouhou chodbou, zahne za roh.

Diana mě vyprovází ven.

„Nevím, proč s vaší návštěvou souhlasila,“ vrtí hlavou. „Asi si chtěla promluvit s někým z oboru. O umění toho ví opravdu hodně. Léta také psala jednu knihu, ještě když jsem tu nastoupila, trávila nad rukopisem celé hodiny. Ale nikdy ji nedopsala.“

„Jak dlouho tu pracujete?“

„Dvacet let.“

„To je dlouho.“

„Ano, velmi dlouho.“

„A pamatujete si, o čem ta kniha byla?“

„O italské renesanci,“ odpoví pohotově Diana. „Chtěla, abych to po ní četla. Některé pasáže byly docela pěkné. Pamatuju si třeba na popis nějakého kláštera v Itálii. Každá cela měla malé okno do krajiny a k tomu výhledu byl na zdi přimalovaný obrázek. Jméno toho malíře si nepamatuju.“

„Fra Angelico,“ říkám. „Ten klášter znám. Je překrásný.“

„No vidíte, a vy ho znáte.“

„Má paní Kolmanová tyhle záchvaty často?“

„Moc často ne.“ Diana je kupodivu sdílná. „Ale někdy to na ni přijde. Hlavně v noci. Naříká, že chce umřít. Pláče.“

„To je hrozné.“

„Ano, je to náročné. Před několika lety odmítla jíst, museli jsme ji držet na kapačkách. Pak se zas nějak vrátila. Někdy si plete lidi, jako si dneska spletla vás, a někdy taky mluví s přízraky. Nejčastěji s otcem. Vyčítá mu, že ji nenechá umřít, a jiné věci. Některé noci jsou opravdu k zešílení. Probudí se s pláčem a naříká, že nikdy nebyla dost dobrá a že jí zničil život...“

Žena se zarazí: „Ale to bych vám vůbec neměla říkat! To jsou... intimní věci. Doufám, že si to necháte pro sebe. Ach, vůbec nevím, proč jsem s tím začala.“

Okamžik důvěry pominul, spěšně se se mnou loučí.

Pod nohama mi skřípe písek, trochu se potácím.

V autobusu zpátky do New Yorku pročítám informační materiály, které jsem na svých výpravách po Ocelovém městě nasbíral. Je mezi nimi i brožura Kolmanova muzea s Eleanořinou vzpomínkou na otce.

„Tatíček,“ píše v ní Eleanor, „by udělal všechno proto, abych byla šťastná. Dokazoval mi to každý den tím nejmilejším, nejinteligentnějším a nejnevšednějším způsobem. Od dětství jsem cítila sílu a něžnou ochranu, kterou vyzařoval. Byl mojí pevností.“

8

„Tady je to.“

Profesor Kurzweill vylovil z hromady papírů a knih, navršených kolem monitoru počítače, žlutý lístek a podává mi ho. „Vždycky to někam přilepím a ono to stejně spadne.“

Rozluštím jméno archivu, který spadá pod knihovnu Newyorské univerzity.

„Tam to všechno je,“ řekne Kurzweill. „Dopisy, články, projevy. Všechno, co Malevitch nasbíral. – Viktor Malevitch byl jediný, kdo se tady soustavně věnoval anarchismu,“ vysvětluje mladé ženě, která sedí u kulatého stolku nad hrnkem čaje a talířkem sušenek.

Jmenuje se Ilana.

Když jsem po telefonu profesoru Kurzweillovi ohlašoval svoji návštěvu, nezmínil se, že nebude sám.

„Dělal to z přesvědčení,“ pokračuje Kurzweill. „Domníval se, že negativní obraz anarchismu, který u veřejnosti přetrvává, je nespravedlivě zkreslený následkem politické kampaně na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Každý dobrý člověk je v srdci anarchista, to byl Viktorův nejslavnější výrok. Možná jsi to už někde slyšela?“

Ilana vrtí hlavou.

Je to vysoká tmavá žena s uhýbavým pohledem. Na první pohled docela nezajímavá, ale po chvíli se přistihnu, že se na ni nemohu vynadávat. Líbí se mi, jak pije čaj. Hřeje si šálek v dlani jako vajíčko.

Je z Rumunska, do Ameriky přijela před dvěma lety. Dostala doktorské stipendium na jedné soukromé univerzitě. Píše o tom, jak rumunští spisovatelé kolabovali s mocí.

„Ilana mě před časem vyhledala,“ řekl mi Kurzweill, „protože jsem měl tu čest osobně znát Mirceu Eliadeho. Chtěla se dozvědět z první ruky, jak nahlížel na svoji fašistickou minulost. Moc jsem jí nepomohl,“ usmál se, „ale zůstali jsme přátelé. Ilana se také zajímá o psychoanalýzu.“

O psychoanalýze nevím nic a vždycky si dávám dobrý pozor, abych se profesorem nezabrousil na to téma. Aby po mně nezačal házet jmény jako Melanie Kleinová nebo Jacques Lacan. Ještě tak s Freudem a Jungem bych si možná věděl rady, ale i tam bych vystačil jenom na základní konverzaci.

Rozhovor se naštěstí ubírá přijatelným směrem. Ilana vypráví o výletech, které podnikla během léta, a potom si vyměňujeme postřehy o New Yorku. Vyjadřuje se pomalu a má silný přízvuk. Když hledá vhodné slovo, tiskne si dlaň na hrud', mezi ňadra a ohryzek. Má dlouhé, štíhlé prsty s nakrátko ostríhanými nehty.

Profesora naše turistické žvatlání nudí. Po chvíli začne nepokrytě zívát a pak nás zdvořile vyhodí.

Ilana bydlí na východní straně a chce jít domů pěšky, nabídne se, že ji doprovodím přes park. Ukládám si její telefonní číslo. Po více než dvou měsících v New Yorku se zdravím s několika lidmi z univerzity, ale přátele jsem tu zatím nenašel žádné. Všichni kolem se zdají být tak zaměstnaní, hodinku u kávy je třeba domlouvat několik týdnů předem. Z Prahy, kde na známé neustále narážím, ať se mi to líbí nebo ne, nejsem na tak složité plánování zvyklý. Ze začátku mi samota nevadila, ale zrovna před několika dny jsem se rozhodl, že už s tím něco musím dělat.

Na rohu Osmdesáté šesté a Madison se Ilana náhle zastaví. Měl bych se vrátit, dál už může jít sama.

Co dělám příští víkend?

V sobotu se slaví Halloween a ona je pozvaná na večírek mimo město, do venkovského domu jednoho ze svých univerzitních kolegů. Pojede vlakem, třeba bych mohl jet s ní? Viděl už jsem vůbec údolí řeky Hudson? Možná ještě chytne barevné listí.

Jeff Meyers napsal několik knih a vede seminář tvůrčího psaní. Jeho manželka Nina je asistentkou na katedře východoevropských studií.

Nina zdědila po otci ruské příjmení a po matce dům u jezera na západ od New Yorku. Její rodiče se rozvedli, když byla malá, vyrůstala u matky. Rusky se naučila až na vysoké škole, kde se také seznámila

s Jeffem. Fotografie z jejich svatby jsou vystavené na starém klavíru, jednom z mála předmětů, kterých se matka po rozchodu s manželem nezbavila.

Jeff a Nina berou své partnerství vážně. Rádi svým přátelům vyprávějí historii svého seznámení a poctivě nosí snubní prstýnky. Plánují rodinu.

Nina je přísná. Svému otci nikdy neodpustila, že nechal matku samotnou, svádí na něj i její nemoc a smrt, i když nastala až o třicet let později. Vídá se s ním a s jeho třetí ženou, protože se to tak má, ale zlobí se na něj. Hněvá se i teď, když mu míchá vodku s džusem.

Šedovlasý elegantní pán s mohutným orlím nosem sedí na dřevěné terase a pozoruje bílou volavku, která krok za krokem, aniž by zčeřila hladinu jezera, prohledává mělkou vodu kolem ostrůvku.

Kromě otce a jeho manželky je tu ještě několik dalších hostů.

Když se zešeří, Jeff zapálí svíčky ve vydlabaných dýních a pak se přesuneme dovnitř. Nina začne nosit na stůl. Jíme krevety a francouzské sýry a k tomu posloucháme Vivaldiho. Od Ilany vím, že Nina je trochu snob, což si Jeff vyvažuje tím, že chodí na zápasy amerického fotbalu.

Jeff u stolu vtipkuje na účet svých studentů, všichni se smějí. Jen Ninin otec, svého času vlivný literární kritik, odfrkne:

„Talent se naučit nedá.“

„Jenom s talentem se ale také daleko nedostaneš,“ namítne Nina.

„Nezačínejme tuhle debatu,“ smířlivě se usmívá Jeff, „je to přece stále stejné. Tatínek se domnívá, že vyučovat tvůrčí psaní je nesmysl, že absolventi našich kurzů jen zanášejí trh smetím a zabírají místo skutečným spisovatelům.“

„A není to tak?“

„Je třeba vycházet ze skutečnosti, že o kurzy a školy tvůrčího psaní je velký zájem. Poptávka přirozeně vytváří nabídku a já nejsem z těch, kdo by odmítl práci jen proto, že někteří ze studentů nemají talent. Kolik mladých lidí se skutečně živí tím, co vystudovali? Znáám astrofyzika, který se živí jako počítačový konzultant, a psychologa, který pracuje v PR agentuře. S psaním je to stejné.“

„Nezapomínáš na něco? Nemusí mít psaní nějaký obsah? Nemusíš nejdřív něco vědět, něco si myslet? Dnes nikdo nic neumí. Studenti jsou zoufale nedovzdělaní. Neumějí myslet. Zato ti vyplivnou text na jakékoli téma a na libovolný počet stránek. Pár takových výplodů se mi dostalo do ruky. Nechtěl bych to po nich číst pravidelně, musí to být tvrdě vydělaný chleba,“ uchechtne se Vladimír Semjonovič.

„Není třeba být tak povýšený.“

„Intelekt s sebou jistou povýšenost nese. Myslící lidé měli vždy autoritu. Jenže to si ty nemůžeš pamatovat. Ty i Nina jste už vyrůstali ve světě, kde byly veškeré myšlenky na prodej. Co nikdo nekoupí, to se nepočítá. Před komunisty se aspoň dalo schovat nebo utéct, to před penězi nejde. Komerční deformace probíhá dobrovolně, zevnitř a je nevratná.“

„Víš, co si myslím já?“ vloží se do toho Nina. Chvěje se jí hlas. „Že už bylo na čase, aby pominula doba zahořklých a nafoukaných egocentriků, kteří si myslí, že všechno vědí nejlíp. Jako jsi ty. A tvůj velký idol Brodský. Dneska už autorita nikoho nezajímá. Tvrdíš, že už se nepíšíou velké romány, ale ty je prostě jen nevidíš. Všechno vztahuješ jenom k sobě, ke svojí vlastní zkušenosti. A cítíš se nedocenený, protože tvoje názory už nikoho nezajímají. Jak by mohly? Svět je mnohem rozmanitější místo, než si fosilie jako ty dokážou představit.“

„Dobře, dobře, holčičko, myslím, že jsem se dozvěděl víc, než jsem chtěl.“ Vladimír Semjonovič si pečlivě otře ústa ubrouskem a vstane. Kývne na svoji třetí ženu: „Pojedeme?“

Odejdou a Nina se na chvíli zavře do ložnice. Když vyjde ven, má zarudlé oči.

Po večeři se postupně rozloučí i ostatní. Jsou tu auty a nabízejí nám odvoz do města, ale Jeff s Ninou nás nepustí. Přece je tu nenecháme úplně samotné. Ilaně dají pokoj pro hosty a pro mne ustelou dole na pohovce.

Ilana se k večeři převlékla do černého svetru s výstřihem, na tváři má zavěšený ostře červený usměv. Čím víc pije, tím méně mluví, na

rozdíl od Niny, která se po otcově odjezdu uvolnila, vyměnila Vivaldiho za jakési šansony a chce, abychom šli tančit.

Z terasy civí dovnitř šikmo proříznuté ohnivé oči dýní a starý zažloutlý měsíc pokrytý modřinami pomalu šplhá nad jezero.

Noc postupila a měsíc omládl, do hostinského pokoje škvírou mezi záclonami hledí lesklý stříbrný kotouč. Ilanina hlava leží na polštáři, má zavřené oči. Hladím ji po dlouhých, hladkých nohou, dlaní lehce přejeđu tmavé chlupy klína. Hned po milování se celá zavřela, odtáhla se.

Probudí mne první nával kocoviny a slyším, že Ilana pláče. Dávám si otupěle dohromady, co se vlastně mezi námi stalo. Trochu jsme to přehnali s alkoholem. Dávala jasně najevo, že to chce.

„Co je ti?“

Je ke mně otočená zády, chumel černých vlasů.

„Ilano, co je ti?“

„Nic.“

„Tak proč pláčeš?“

„Stýská se mi.“

„Po čem?“

„To s tebou nesouvisí.“

„Tak já si jdu lehnout dolů.“

Odpoledne, ještě předtím, než nás Jeff odvezl na vlak, jsme si s Ilanou půjčili kánoe a vydali se na průzkum jezera. Zahlédli jsme orla bělohlavého a několik racků, vítr nám hnal do tváře přepršky drobných žlutých listů. Ilana mlčky zabírala pádlem a posílala mi dozadu zelené vodní víry, vždy dva a zase dva.

Ve vlaku jsem se jí začal trochu vyptávat, ale nechtěla o ničem osobním mluvit. Zavřela se sama nad sebou jako hladina.

9

Z ulic zmizely dýně a kostlivci, vystřídala je výzdoba ke Dni díkuvzdání. Trávím teď hodně času po knihovnách.

V archivu, který mi doporučil profesor Kurzweill, jsem opravdu našel osobní složku Andreje B. Jsou v ní rukopisy článků, dopisy a také kopie žaloby proti Spojeným státům z roku 1919.

V tom roce americká vláda použila jeden narychlo schválený zákon a vyhostila ze země skupinu ruských anarchistů. Na prvním místě samozřejmě Luisu G. a Andreje B.

Jejich přítel, právník Jeffrey Weisenkopf podal na americký stát žalobu. Citoval v ní z první inaugurační řeči Thomase Jeffersona: „A pokud jsou mezi námi tací, kdo si přejí rozložit tuto Unii nebo změnit její republikánskou formu, nechť stojí nerušeně jako pomníky bezpečí a tolerance ke každému názoru, i k tomu mylnému, nad kterým zvítězí pouze svobodný rozum.“

Proces prohráli, nepomohlo ani to, že Luisa byla díky svému dávnému sňatku americkou občankou.

Před úsvitem v neděli dvacátého prvního prosince roku 1919 je nahnali na loď, která vyrazila na cestu. Manhattan se vzdaloval. Obrisy mrakodrapů i jejich mihotavá světla pomalu couvaly do mlhy. Luisa plakala, ale Andrej byl veselý. Americký břeh opouštěl s lehkostí. Kyvadlo se zhouplo zpátky a on netrpělivě vyhlížel kupředu, k zemi, odkud před třiceti lety utíkal jako z vězení a kde se teď uskutečňoval jeho sen o svobodě.

Devatenáctého prosince, dva dny před jejich nuceným odjezdem, zemřel náhle na zástavu srdce John C. Kolman.

Na stroji psané originály článků s původními vsuvkami a opravami jsou zataveny do fólií. Ale několika zažloutlým papírům se podařilo uniknout. Pracovník knihovny možná nebyl dost pečlivý, anebo myslel

na lidi, jako jsem já, kteří si potřebují papíry ohmatat a očichat; tyhle jsou cítit cigaretovým kouřem.

Také dopisy psali Andrej a Luisa na stroji, ručně vpisovali jen závěrečné pozdravy. Zvyk lidí, kteří hodně píšou, živí se psaním: mezi dvěma projevy nebo články nabouchat do stroje dopis.

Drahá Luiso,

děkuji za zprávy o Německu. Znovu musím jen zopakovat, co už jsem Ti říkal osobně: jedinou odpovědí je individuální akce. Jinak myslím nemůžeme udělat nic. Ale je naše síť... dost schopná? (Myslím, že není.) Jak to zorganizovat? Chápu snahy pomoci lidem ve vězení, ale domnívám se, že jsou zbytečné.

Michelova úvaha o flaneurismu (a tvoje nadšená reakce) mne, upřímně řečeno, překvapily. Copak není tenhle „městský chodec“, který všechno pozoruje a do ničeho přímo nezasahuje, pravým opakem toho, co jsme my? Co jsme celý život byli? Nepřekročili jsme už kdysi dávno v mládí tuhle hranici? Nerozhodli jsme se, že nebudeme odrazy, komentátory, kapesními zrcátky, ale rukou, která zasahuje? Měli jsme vůbec na vybranou? (Otázka soucitu, prostého lidského soucítění!)

Kdo je ten zvláštní „muž davu“, o kterém Michel píše? Čím se živí? Kde spí? Kdo na něj vydělává? Není to pozorování, kterým se sytí, aniž by se někdy přesytil (a aniž by riskoval), druhem zbabělosti? A co když ho někdo postaví před volbu? Co když mu navléknou hnědou košili a pošlou ho do ulic bít Židy, co pak? Jak se k tomu postaví? Bude také jen pozorovat a půjde s davem, nebo se postaví na odpor? To bych rád věděl.

Považuju Michelův zájem o toto romantické „poslání“ (romantismus není směr, ale potřeba) za ústupek mladým přátelům, kterými se obklopuje. Ústupek dobře, které přestává rozumět. Říci, že moderní člověk je člověkem bez příběhu!

Pozorovatel nemá příběh ve chvíli, kdy pozoruje. Ale copak i on není součástí mohutné tragédie, která se – nezávisle na jeho vůli –

odehrává? Příběh se neobejde bez nevratných rozhodnutí, já jsem kdysi takové udělal, i ty. A flaneur? Pokud své rozhodnutí neudělá sám, udělá ho někdo za něj. A brzy! Povleče ho chtě nechtě do příběhu, který si ne zvolil.

Možná v minulém století, když Paříží brouzдал Baudelaire, bylo ještě dost času na toulání a nevinné pozorování. Ale dnes, po velké válce, po zkušenosti v Rusku, už přece nikdo není nevinný! Není možné jen pozorovat. Luiso, pan Flaneur patří do devatenáctého století, ne do dvacátého. Dnes není kontemplace ničím jiným než útěkem. A unikat v této době je nebezpečné.

Na jiný, nedatovaný dopis někdo rukou připsal: *Od Luisy, Kanada, 1940?*

Žádáte po mně, abych vzpomínala. Mne by spíš zajímalo, jak to udělat, abych alespoň na chvíli zapomněla!

S Andrejem B. jsem se seznámila před padesáti lety v New Yorku. Naše setkání jsem podrobně popsala ve svém životopise a domnívám se, že k němu není co dodat. Vy jste ale zřejmě mou knihu nečetl. Andrej mě hned napoprvé zaujal svou mohutností. Nikoli tělesnou, fyzicky byl spíš menší. Ale všechno na něm a v něm bylo nějak široké, velké, člověk se musel zhluboka nadechnout, aby s ním udržel krok. Já sama byla ze stísněných poměrů, doma se brambory počítaly na kusy a chodilo se po špičkách, šeptalo se, sbíraly se drobký. Celá má bytost se proti tomu vzpírala, proti té podřízenosti, ustrašenosti, která nad sebou cítí hůl, ať už tam je, anebo není. Ještě mnohem dřív, než jsem si (také díky Andrejovi) uvědomila, kdo jsem a co je mým úkolem, chtěla jsem pryč, pryč se rozběhnout, přes pláž, přes moře, raději oceán, pryč do mraků, jen následovat ten zpěv, hluk krve, která mi kvílela do uší jako meluzína. To byla vášeň. To byl Andrej. Nikdy nezmalomyslněl. Ani ve vězení, ani v nemoci, ani v chudobě. V některých otázkách jsem s ním nemohla souhlasit. Jeho analýzy byly chladné, dráždil mě tím. Nakonec takto s odstupem zhodnotil

i svou vlastní situaci a rozhodl se ji ukončit. Zranil mě tímto svým rozhodnutím. A zradil.

Konci předcházela léta ve vyhnanství. Já v domku na jihu Francie (koupili jej pro mne přátelé) píšu paměti. Hotové kapitoly posílám o několik desítek kilometrů dál, do města, kde se usadil Andrej se svou mladou milenkou. Na změnách v rukopise se domlouváme dopisy a telefonem, je to zbytečně komplikované a drahé a každých pár dní jej přemlouvám, aby za mnou přijel. Můžeme pracovat společně jako dřív, v klidu mého domu, budu mu vařit, ví přece, jak ráda pro něj vařím.

Vymlouvá se. Nemá peníze na cestu, nemůže Mimi nechat samotnou. Vzít ji s sebou? Znemožnila by nám práci. Mimi si Andrej přivezl z Berlína. Je z „dobré“ rodiny. Chce se mermomocí za Andreje vdát. Dělá mu scény. Je o třicet let mladší než on a zoufale žárlí. Na něj, nemocného, chudého.

Vždycky ženy přitahoval. Cítily, že s ním se mohou rozlétnout, že nenarazí na žádnou malichernost, žárlivost, lež. Za nějaký čas jim ale začaly ty úzké meze chybět, a čím si byly nejistější, tím víc na něm lpěly. Nakonec se vždy dobrovolně zavřely do klece, kterou on ani neviděl, nepochopil, v jak těsných klepetech se bytosti vedle něj zmítají. Jak je svazuje nedostatek pout.

Druhá možnost? Rozlétnout se spolu s ním jako já. A pak ho ztratit.

Až mnohem později, v posledních letech Andrejova života, kdy jsem měla možnost zblízka sledovat jeho nejdelší milostný vztah, jsem pochopila, že Andrej byl v jádru stejný jako ostatní muži. Nechtěl mít vedle sebe skutečně svobodnou ženu a také netoužil po tom být opravdu svobodný.

Ale možná je třeba několik generací na to, aby se vztah mezi mužem a ženou, rodiči a dětmi změnil, aby lidské bytosti začaly milovat a ne vlastnit, aby osobní svoboda nevedla jen k osamělosti a prázdnotě. My jsme byli první generace, která něco takového začala zkoušet v praxi, a je jasné, že jsme neuměli žít podle vlastních

ideálů. Naše vnitřní uzpůsobení bylo příliš zastaralé pro naše myšlenky, hlava táhla v jednom směru a srdce v druhém. V každém vážném vztahu vždy přišel okamžik, kdy mě i ten nejosvícenější muž postavil před volbu: svoboda, nebo já, vyber si. A později, když už mi nedávali na vybranou, znamenalo to, že o mne nestojí. Možná že ve mně viděli matku, sestru nebo pomocnici, ale ne milenku. S jakou lehkostí mě pak opouštěli.

Některé moudré ženy dávají ve stáří přednost lásce žen.

Ale o tom jsem nechtěla psát. Ptal jste se na můj poslední rozhovor s Andrejem B., na naše poslední setkání.

Bylo to v márnici. Vyžádala jsem si se svým nejstarším kamarádem chvilku o samotě.

Kulatým okénkem pod střešou proudilo dovnitř světlo Středozemí a dopadalo na stěny natřené bílým vápnem. Tatam byla tíha posledních let, světlo jako by pronikalo vším a všechno nadnášelo. Andrej ležel v otevřené dřevěné rakvi, oblečený ve svém krásném letním obleku.

Přistoupila jsem k němu. Nevěděla jsem, co se v takových okamžicích dělá. Jak se člověk loučí s tím nejdražším, co má? Jak propouští ze svého života lásku, nejuvěrnějšího přítele a druha? Položila jsem mu dlaň na čelo. Usmál se.

„Na co si to hraješ, děvče?“

Stáhla jsem ruku zpátky.

„Tak je to lepší. Nemusíš se mě přece dotýkat. Beztoho jsem zřejmě nechutně studený a sám necítím nic.“

„Nechci se tě dotýkat,“ řekla jsem. „Zlobím se na tebe.“

„Ale proč?“

„Vycouval jsi jako zbabělec. Nechal jsi mě tu samotnou.“

„Ted' mluvíš jako Mimi.“

„Nejsem o moc jiná než Mimi, bohužel.“

„S emocemi je to těžké, různě se maskují.“

„Neměl jsi odejít.“

„Nelituju toho. Nemám rád, když se trvá na věcech, které přestaly dávat smysl. To máš jako s tím atentátem na McKinleyho.“

„To sem netahej,“ vykřikla jsem. „Musíš ještě teď provokovat?“

„Luiso,“ řekl za chvíli. „My dva jsme spolu ve většině otázek nesouhlasili, vid’?“

„To byla tvoje fixní idea,“ namítla jsem. „Ve skutečnosti jsme spolu v zásadních věcech vždy souhlasili.“

„To zase byla tvoje fixní idea,“ usmál se. „Nicméně navzdory našim rozbrojům jsme spolu zůstali až do konce.“

„Nechtěla jsem tě přežít.“

„Za to se omlouvám. Ale chci říct, když s někým nesouhlasíš, nemusíš ho proto nemít rád. Můžeš ho dokonce i milovat, není to tak?“

„Já vím,“ řekla jsem.

„Vidíš a já na to přišel až těsně před smrtí. Kdybych na tom byl o trochu líp, byl bych si Mimi vzal. Nesměj se. Ji by to udělalo šťastnou a pro mne by to byla jen malá mrzutost.“

„Ale co mám teď dělat já?“

„Co bys dělala?“

„V noci po tvé smrti jsem vážně uvažovala o tom, že také skončím,“ řekla jsem. „Ale asi by to byla chyba.“

„Veliká chyba,“ řekl Andrej. „Takový dobrý materiál jako ty. Tak silná, dobrá žena. A nic tě nebolí, nebo ano?“

Zavrtěla jsem hlavou.

„Tak vidíš, děvče, jaké máš štěstí. Ještě můžeš vykonat spoustu práce.“

„Ano,“ řekla jsem. „Vytáhnu plachty a popluju přímo vpřed. Nemusíš se o mne bát.“

„Nebojím se.“

„Víš, co mě napadlo?“

„Copak?“

„Že teď, když jsi mrtvý, nebudu už tolik myslet na sebe.“

*„Myslím, že jsme našli nejlepší možný způsob, jak být spolu,“
řekl Andrej.*

Vyšla jsem do ostře modrobílého dne. Před márnicí stáli pohřebáci a čekali, až budou moci zavřít rakev. Také několik přátel, které se mi podařilo narychlo sehnat. Nastoupili jsme cestu k vykopanému hrobu.

Cítila jsem, že Andrej zůstal se mnou. Od té doby mne neopustil.

10

Těsně před Dnem díkuvzdání jsem dostal chřipku. Bylo mi zle a byl jsem sám. Litoval jsem se a poprvé od příjezdu se mi zastesklo po Praze.

Druhý den jsem zavolal Ilaně. Kromě ní a profesora Kurzweilla jsem nikoho ve městě neznal natolik, abych ho mohl požádat o pomoc.

Chvilí trvalo, než mě v telefonu poznala.

Slíbila, že ke mně zajde a přinese mi jídlo a léky. Přišla po setmění. Nabídla se, že mi uvaří, ale nemohl jsem spolknout nic kromě jogurtu a trochy ovoce.

Mluvila hlavně ona.

Řekla, že její oblíbený spisovatel je Michel Houellebecq. To mě překvapilo. Já sám o něj po druhé knize ztratil zájem. Připadalo mi, že se opakuje. Jeho svět depresivních zestárlých dětí, neukojených sexuálních maniaků a peněz mi připadal nudný a navíc nepravdivý. Jako by nikomu o nic jiného nešlo.

„Ale jen se podívej kolem sebe,“ řekla Ilana. „Po čem se lidi ženou, co je vzrušuje? Možná se to tak nezdá z Prahy, ale sem do New Yorku už Houellebecqův svět dávno dorazil.“

„Myslím, že spoustu lidí zajímá něco úplně jiného.“

„A co?“

„Jsou různé možnosti.“

„Jaké?“ smála se mu. „Lidi přece zajímá jen jejich vlastní uspokojení, jenom to. Udržet zoufalství pod kontrolou.“

„Jaký je tvůj recept?“

„Recept?“

Řekl jsem, že by mě zajímal její život předtím, než přišla do Ameriky.

„Byla jsem deset let vdaná,“ řekla Ilana. „Mám dítě, syna.“

„Kde je?“

„S otcem. V Německu. Jeho otec je Němec.“

Ilaně je třicet čtyři let.

„Jak se řekne rumunsky děkuji?“

„Mulțumesc.“

„A láska?“

„Dragoste.“

Po její návštěvě jsem zůstal ještě dva dny doma. Vysoké horečky a kašel mě vyčerpaly, neměl jsem sílu ani vyjít do schodů. Nemyl jsem se a neholil, ležel jsem pod dekou, naslouchal hlasitému hučení v topných trubkách a civěl do stropu. Mezi návaly spánku jsem si v hlavě postupně rekapituloval všechno, co jsem dosud vypátral.

Slíbil jsem rodičům, že přijedu domů na Vánoce, teď jsem toho litoval. Ztratím tak dva týdny drahocenného času. Z pražské perspektivy se rok zdál být dlouhá doba, ale není.

Rok například určitě nebude stačit k tomu, abych získal pocit, že jsem tu skutečně žil. Na to bych si musel všechno alespoň ještě jednou zopakovat: střídání ročních dob, zdejší zvyky. Už teď vím, že až odsud odjedu, budu po New Yorku navždy toužit. To město nelze obsáhnout, poznat až do konce. Toužím po něm, a ještě jsem tady.

„Touha po nemožném“ se jmenuje také objemná historie anarchismu, která mi už několik týdnů leží u postele.

„Začalo to tím maďarským básníkem.“

Sedíme v japonské restauraci na Čtrnácté ulici, kam jsem Ilanu pozval na večeři na rozloučenou. Pozítří odjíždím do Prahy.

„Seznámili jsme se v Budapešti na kongresu pořádaném Sorosovou univerzitou. Měla jsem tam příspěvek o rumunské exilové literatuře. Součástí programu bylo čtení různých básníků, to jeho jsem promeškala. Potom byl večírek. Věděla jsem, že se po mně dívá. Nijak zvlášť mě nepřitahoval, ale v tu chvíli mi stačilo, že je cizí. A že se mu líbím.“ Odmlčí se.

„A?“

„Nikdy nezapomenu na to ráno potom. Vstala jsem z postele a rozhrnula závěsy. Venku svítilo slunce. To trhnutí záclonou byl první

svobodný pohyb po mnoha letech. Necítila jsem žádné výčitky svědomí. Bylo to jako slavnost, od kořínků vlasů po nehty na nohou.“

„Setkali jsme se ještě jednou. Lhala jsem manželovi a odjela do Temešváru, on tam měl dorazit z Budapešti. Jela jsem za ním celou noc, sedadlo pode mnou bylo vlhké. V Temešváru kvetly stromy. Sešli jsme se v deset hodin ráno na nádraží a druhý den v jedenáct jsme zas oba museli jet domů. Pronajali jsme si pokoj v hotelu. Těch dvacet čtyři hodin jsme se milovali, nešli jsme ven ani na jídlo. Nabízela, že opustí ženu, přijede za mnou, najde si práci, třeba na stavbě, je mu to jedno. Bude mi hlídat dítě. Poslouchala jsem ho a něco nezávisle na mojí vůli říkalo: Co bych si s tebou počala?“

„Vůbec jsi ho neměla ráda?“

„Ne.“

„A co tvůj muž?“

„Během těch dvaceti čtyř hodin jsem si vzpomněla, jaké to bylo, když jsme se ještě milovali. S básníkem to rychle skončilo. Psal špatné básně. Přišli další milenci. Rozešla jsem se s manželem. A pak jsem odjela sem.“

„A teď?“

„Teď mám prostě jen... zlomené srdce,“ řekne Ilana. „Už nikdy nebudu jako dřív, to vím jistě.“

Zaplatal jsem a vyšli jsme na ulici.

Dívám se na ni ze strany, jako by ještě povyrostla. Koupila si nové kozačky, dělá dlouhé kroky a zaklání hlavu. Kráčí a vítr jde proti ní. Dívám se na ni jako na cizí ženu.

Zatáhnu ji ještě do baru nedaleko od svého domu.

Pozdě v noci, v mém pokoji na zemi v plném světle Ilana klečí na podlaze, trupem se opírá o neustlanou postel a sténá.

Myslím na maďarského básníka a opile přirážím. Nemám problém s tím být k ní tvrdý, zvláště když o to pěkně poprosí.

To odpoledne jsme byli s Ilanou na Rooseveltově, dříve Blackwellově ostrově. Jeli jsme lanovkou.

Barevná světla města zůstala na břehu za námi, kabina se houpala nad tmavou hladinou řeky. I z té výšky byly vidět její prudké, nebezpečné víry.

Byl všední den a ostrov, zastavěný sídlištěm, byl liduprázdný. Do autobusu s námi nastoupili dva lidé, ale brzy zase vystoupili, na severní konec jsme dojeli sami.

Ve vzduchu byl cítit pach nemocnice. Podle starých fotografií jsem rozeznal rotundu, to jediné, co zbylo ze zdejší chmurně proslavené léčebny pro duševně choré. Na prostranství mezi novými nemocničními budovami a v parku na špičce ostrova vál ostrý vítr. Před týdnem trochu nasněžilo, na Manhattanu už nebylo po sněhu ani památky, ale tady byla zem dosud pokrytá umrzlou struskou. Došli jsme až k majáku, který kdysi z šedého vápence postavili místní vězni.

Vraceli jsme se po západní straně ostrova, vítr nám teď foukal do zad. Minuli jsme kapli Dobrého pastýře. Dřív patřila k areálu věznice, který už zmizel, stejně jako chudobinec a kamenolom. Na jižním cípu dosud stojí vykuchané průčelí nemocnice, novogotické věžičky jsou porostlé břečťanem. Jeden z ústavů se specializoval na pohlavní choroby, další byl porodnice pro svobodné matky.

Ještě jeden starý domek tu stojí. Bývalá pitevna a první patologická laboratoř v New Yorku. V padesátých letech dvacátého století, při asanaci okolních budov, v ní prý objevili staré láhve formaldehydu s naloženými kusy lidských těl.

Vězení na Blackwellově ostrově bylo pro newyorské anarchisty stálou hrozbou. Andrej B. si svoje tresty odseděl jinde, ale Luisa G. tu jednou skončila s rozsudkem na dva roky. Polovina trestu jí byla za dobré chování a na přímlovu vlivných newyorských přátel odpuštěna.

Luisa se ve vězení vyučila zdravotní sestrou a přečetla spoustu knih. Také vzala na milost náboženství, přesněji jednoho katolického faráře francouzského původu, který ji zásoboval literaturou a po večerech s ní diskutoval.

Uvědomila jsem si, že člověk nemusí plně sdílet názory druhého, aby k němu cítil blízkost, napsala Luisa. Otec Jerome měl nesmírnou schopnost

lásky a soucitu. Byl lidský. Rozuměla jsem si s ním víc než s mnohými ze svých přísných anarchistických soudruhů.

Otec Jerome také vyznával chudobu, zatímco protestantští kazatelé brázdili Ameriku a šířili zvěst o tom, že hromadit peníze je povinností člověka. Bohatství je Boží požehnání a chudoba je Boží trest za hříchy a lenost.

Proč se nejvyšší hodnotou v Novém světě staly zrovna peníze? ptá se Luisa. Odkud ta lačnost, nutkání hromadit víc a víc? Proč jsou lidi jako prázdné jámy, které se nemohou ničím zasytit?

Chlupy, výkaly a krev na dlaždicích v operačním sále. Žena, která právě porodila, vyčerpaně spí ve své posteli, dítě s otevřenou hubičkou leží vedle ní. Fialový uzlík, který nepřežije, a kdyby zázrakem přežil, stejně ho nečeká nic dobrého. Jistě ne láska téhle uštvané, předčasně zestárlé matky. Kdo ví, kolik jich už ze sebe vypudila, kolik jich porodila mrtvých, kolik nechala zemřít nebo zabila a kolik z nich žije, aniž by někdy poznali něco lepšího než hlad.

Slyšela jsem, že v ulicích Londýna nacházejí v popelnicích víc zavražděných novorozenat než zdechlých koček.

Žena spí neklidně, tváře má rozpálené horečkou. Je to jedna z těch tichých vězeňkyň, jediné, na co reagují, je jídlo a bolest. Pokud je někdy někdo pohládl, je to tak dávno, že zapomněly.

Operační sál se tu říká malé místnosti s umyvadlem, stolem a lampou. Sál je od zbytku marodky oddělen dveřmi. Pak už je tu jen velká průchozí místnost, kde na prkenné podlaze vedle sebe stojí šestnáct kovových postelí s šedými, vlněnými přikrývkami – většinou obsazených. Na každé posteli je zavěšená cedulka, kde je uvedeno jméno pacientky, věk a důvod odsouzení: Anne Blytheová, 23 let, prostituce. Anne Sullivanová, 20 let, prostituce. Kathy McCormicková, 40 let, krádež.

Prosí mě o alkohol a cigarety. Přitahují si mne za rukáv a šeptají: „Zbav mě toho! Luiso, zlatíčko, udělej to pro mě. Ty to přece umíš. Udělej to pro to malé. Zab ho.“ A tlučou na svoje vypouklá břicha.

Doma skáčou ze stolů a sedají si do vařící vody. Ještě nebezpečnější je pletací drát. Je jim jedno, jestli při potratu zemřou. Budou mít aspoň od všeho pokoj a město se o zbylé děti postará.

Z řady prostitutek a zlodějek Luisa se svým rozsudkem – podněcování k nepokojům – vyčnívala, proto si jí doktor White všiml a nabídl jí práci pomocné sestry. Na marodce pak mohla i spát, unikla tak z těsné cely, kde se na zdech srážela voda do pomalu tekoucích kapek a kde se nedalo číst ani s tělem přitisknutým k mřížím, kterými dovnitř padalo trochu denního světla.

K operacím si doktor White zval školené sestry z Nemocnice milosrdenství, ale na drobné úkony, injekce, měření tlaku a odebírání krve, na vynášení nočníků a otírání potu, na bdění u umírajících a zatlačování očí, na výměnu obvazů a čištění hnisajících ran tu byla Luisa.

Po návštěvě přátel z vyšších newyorských kruhů se k ní dozorkyně i ředitel vězení začali chovat laskavěji, dovolili jí i chodit na procházky.

Pozorovala jsem stromy, které se zvolna obalovaly zelení, proudy a víry v mohutném toku řeky, příjezdy a odjezdy parníku. Průsvitná clona stromů na východním břehu řeky houstla novým listím, až částečně zakryla výhled na rozložitě, výstavné domy v Ravenswoodu. Slyšela jsem hukot větru, vzdálené houkání vlaku, klapot podkov a hrčení kol na dláždění. Když foukalo ze západu, doléhal ke mně silněji ruch města, když z východu, zaslechla jsem kokrhání kohouta nebo bekot ovcí. Z lomu na jihozápadní straně ostrova, kde vězni lámali šedý kámen, se ozývaly výbuchy dynamitu.

V červnu provoz na ošetřovně zpomalil. Bylo vlhko a horko, otvírala jsem dokořán okna. V ostatních nemocnicích vyvážely sestry pacienty i s postelemi na zastíněné terasy a nechávaly je tam celý den. Nad hladinou řeky pořád pofukovalo a vedro se tak dalo snést. Vedení věznic ale nic takového nepovolilo, vězni, i ti nemocní, museli zůstat za mřížemi.

11

Zimní Praha. Čtrnáct hektických dní po hospodách. Sešel jsem se krátce i s bývalou ženou. Čeká dítě.

„Proč jsme vlastně my dva neměli děti?“ zeptal jsem se jí.

Významně pokrčila rameny.

Nechtěla mluvit o nás dvou, ale o sobě a novém manželovi a novém domku za Prahou, kam se za chvíli vrátí svým vlastním novým automobilem. Náš bývalý společný byt pronajímá. Stříbrné klíčky měla navlečené na prst s pečlivě nalakovaným nehtem. Alkohol nepije. Do práce se nechystá, zůstane doma s dítětem a pak si pořídí ještě jedno. Koupili chalupu. Ten nový vydělává dost.

„No a co ty?“

„Já? Nic.“

„Jak se ti líbí v New Yorku?“

„Vždycky se mi tam líbilo.“

„Máš někoho?“

Krčím rameny.

Ráno před odjezdem jsem vylezl nahoru na Hrad, abych se rozloučil. Slunci se zrovna podařilo vydrat z kotliny, setřáslo pavučinu smogu a rychle stoupalo, bílé a ploché. Z barokních střech se vinuly pentličky dýmu. Díval jsem se z výšky na svoje rodné město.

Některé stezky jsem nikdy nepochopil, strefoval jsem se do cíle nasepo. Jinými jsem kdysi chodil často, ale nejsem si jist, že bych je znovu našel. Úskoky a přeludy. Ve výklencích a u vrat paláců postávaly a polehávaly kamenné sochy, spousta kamenných soch. Nahá těla v čerstvě napadaném sněhu. Vyrůstal jsem mezi nimi, ale najednou mi připadaly nadbytečné. Těšil jsem se na Manhattan.

Sestra Michaela mi napsala e-mail. Poděkovala za přání k Novému roku a požádala mě, abych jí poslal svoji newyorskou poštovní adresu.

Nechala si prý všechno projít hlavou a došla k závěru, že nemá co skrývat.

Je už úplně jinde, je v bezpečí.

„Uzavřené místo umožňuje zázrak přerodu z omezeného pozemského života do života duchovního,“ psala Michaela, „je branou do ráje. Ani poušť, ani nebeská báň, přes kterou se den co den valí žhavá koule slunce, nás nepohlčí, naopak, jen tady je možné pevně stát, třeba osaměle. Jsme tu jen my a Bůh. On slyší nás a my jeho.“

Píše, že se kdysi historií své rodiny podrobně zabývala. Ještě na vysoké začala psát o předcích knihu, domnívala se, že když převypráví minulost, uleví se jí. Možná měla pravdu, ale život se ubíral jiným směrem. Udělala velké rozhodnutí a z románu sešlo, zůstalo jen u několika stran.

Nebude předstírat, že pochopila, o co mi přesně jde, svoje poznámky mi ale posle. Už se jí netýkají.

„Ještě jednu informaci vám dlužím,“ napsala Michaela. „V New Yorku jste se mne ptal, jestli se v naší rodině tradovalo něco o atentátu. Řekla jsem, že ne, ale není to pravda. Teta mi vyprávěla, že v okamžiku, kdy na srdce pradědečka Kolmana mířila zbraň, se mu zjevila mrtvá Marta. Stála pod oknem ve skvrně slunečního světla. Měla na sobě bílé šaty, dívala se přímo na pradědečka a usmívala se.“

Pátého ledna, když jsem dorazil domů (dopřávám si ten luxus nazývat New York svým domovem), čekala na mne obálka od sestry Michaely ve schránce. Úhledný štůsek na stroji vytukaných stránek z předpočítačové éry. Vydávaly zvláštní nasládlou vůni, pomyslel jsem si, že takhle asi voní poušť.

Alice

Alice, chůva a komorná oblékají děti. Čtyřletý Tom má na sobě ponožky, kalhoty i boty, košili a vestu, ale teď poskakuje po kajutě a uhýbá před chůvou, která za ním běhá s kabátem a šátkem na krk. Chce jít ven tak, jak je. Tříletá Martička, kterou už se ženám podařilo obléknout, se začne svlékat a fňuká, že jí bude v kabátku horko.

Alice je neklidná a Tom, jako by to cítil, zkouší její trpělivost. Poslechnete teprve, když na něj matka křikne a pohrozí mu rákoskou. Konečně se on i Marta nechají zapnout do modrých námořnických kabátů a mohou jít na malou procházku před snídaní. Tom běží napřed, pak jde Alice a drží za ruku Martu. Chůva jde s nimi. Komorná zůstane v kajutě, aby po dětech urovnala rozházené svršky a dohlédla na ranní úklid, který v kajutách provádějí pokojské lodní společnosti.

Atlantik je dnes mírný. Horní palubu zalévá ranní slunce, linka pobřeží už zmizela, až k obzoru se líně převaluje masa vody a polyká letní oblohu. Racci poletují za lodí jako jiskřící chvost.

Alice cestovala do Evropy ještě za svobodna, s rodiči a se sestrou, ale od svatby za oceánem nebyla, stále ji cosi zaměstnávalo. Nejdřív zařizování domu, pak se narodil Tom, pak Marta. V zimě se jí s dětmi nikam nechtělo a letní měsíce trávili na soukromém jezeře Conemaugh. Pittsburská podnikatelé a jejich rodiny tam společně rybařili, lovili vysokou, pořádali závody na plachetnicích, vymýšleli a uzavírali obchody a čistili si plíce od pittsburské špíny.

Děti jsou na parníku poprvé, Tom škemrá, že chce na kapitánský můstek a do strojovny, a Martička poulí oči na nekonečno vodní pláň.

Na palubě potkávají známé, se kterými se bavili včera po večeři, a Tom s Martou žadoní, aby si s jejich dětmi mohli chvíli hrát. Alice je nechává s chůvou a vydává se hledat manžela. Nahlédne do kavárny, do denního salonu a do kuřárny, nakonec do knihovny. Oválná místnost se stolky a měkkými křesly se koupe v ranním světle, které sem vpouští kupole z matného skla. John C., ukrytý za dřevěnou napodobeninou dórského sloupu, sedí zamyšleně u jednoho ze stolků. Spíš napůl leží v nízkém polstrovaném křesle, s nohou přes nohu a s bojovně vytrčenou bradkou. Před ním se kupí hromádka novin, které nečte, upírá modré oči na bohatě vyřezávaný strop. Noviny si musel obstarat ještě včera večer před odjezdem. Alice zahlédne svrchní stránku: „Vražda z nedbalosti – ne Bůh, ale klub je vinen.“

Je trochu krátkozraká a musí se sklonit níž. Na barevné karikatuře vidí skupinku mocných mužů z Pittsburghu, mezi nimi je i její manžel. Napůl

sedí a napůl leží na trávě, zrovna jako teď, a rozverně vzhlíží na Carnegieho, který dřepí s prutem a v rybářském plátěném klobouku na jakési skalce nad jezerem. Kolem něj poskakuje mladý Knox. Alice poznává většinu nakreslených tváří. Jsou to přátelé jejího muže, s jejichž manželkami hraje bridž a pořádá dobročinné akce a hudební večery. S těmi muži tančívala při lampionových slavnostech na jezeře Conemaugh. Na obrázku mají v rukou udice a skleničky se šampaňským a bujaře si připíjejí, zatímco přímo u jejich nohou se rozpadá přehradní hráz, proudem z ní crčí voda.

„Co si to dovolují?“ vykřikne Alice. „Měli byste je žalovat.“

„Nikoho nejmenují.“

„Každý vás přece pozná.“

John C. pokrčí rameny. „Nikdo nám nic nedokáže.“

„Co by vám měli dokazovat?“ rozčiluje se Alice. „Nikdo přece nemůže za to, že pršelo.“

„Půjdeme snídat,“ utne muž hovor.

Noviny složí do aktovky z tmavé kůže, kterou mívá na starosti jeho tajemník George. Ten zůstal tentokrát pro jistotu v Pittsburghu. John C. má přátele, ale všichni byli členy téhož klubu, a nepochyboval o tom, že když na to přijde, bude každý z nich hájit jenom svou vlastní kůži. On sám by to nedělal jinak. Jediný, na koho se může spolehnout, je George, kterého si platí. Chce zazvonit na lodního sluhu, aby mu aktovku odnesl do kajuty, ale Alice nedovolí, odnese ji raději sama. Doprovodí manžela na palubu a potom zamíří do oddělení první třídy. Když vejde do kajuty, posadí se k psacímu stolku a vytáhne noviny.

Už odhadli počet mrtvých, je to přes dva tisíce lidí. Spousta z nich se ještě pohřešuje, voda je zřejmě odnesla desítky mil daleko. Z města, které leželo patnáct mil pod přehradou, nezbylo nic kromě metodistického kostela, hasičské zbrojnice a několika jako zázrakem uchovaných domů. Také starý kamenný most dosud stojí. V lavině trosek, bláta a lidských i zvířecích mrtvol, která se u něj nahromadila, vypukl krátce potom, co se přes město přehnala nejničivější vlna, požár. Trval tři dny. Z ohně byl prý slyšet nářek lidí, kteří se nestačili vyprostit z hromad dřeva a suti.

V Chicagském Heraldů čte příběhy lidí, kteří přežili:

„Anna Fennová, ulice Pod Akáty: Než udeřila povodeň, odešel Annin manžel John Fenn k sousedům, aby jim pomohl vynosit nábytek do horního patra. Vlna smetla jejich dům chvilku předtím, než zaplavila dům Fennových, kde zůstala Anna a jejich sedm dětí: John Fulton (12), Daisy (10), Genevieve (9), George Washington (8), Virginia (5), Bismarck S. (3), Esther (1½). Paní Fennová držela nejmladší dítě v náručí, zatímco ostatní se k ní tiskly. Popsala scénu následovně: ‚Voda stoupala a nadzvedávala nás, dokud jsme hlavami nenarazili na strop. Byla tma a dům se otrásal, nedalo se dýchat. Nedovedu přesně určit ten okamžik, kdy moje děti, jedno po druhém, musely vzdát zápas o život a utopily se. Nemůžu vypovědět, co jsem vytrpěla, když ve tmě kolem mne plavala těla mých sedmi dětí.‘ Rovněž manžel paní Fennové, výrobce kamen John Fenn, povodeň nepřežil. Paní Fennová v blízké době očekává narození osmého dítěte.“

Alici napadlo, že by mohla paní Fennové a jejímu osmému dítěti nějak pomoci. Ale John C. jí přísně zakázal, aby se do čehokoli, co se týká povodně, pletla. „Musíme být opatrní,“ řekl, „každá příliš osobní pomoc z naší strany by se mohla obrátit proti nám.“ Rybářský a lovecký klub uspořádal sbírku, kam přispěla asi polovina členů několika tisíci dolary. Na místo neštěstí zaslali tisíc vlněných dek. Přímoou zodpovědnost za neštěstí odmítli, na útoky novin neodpovídali. Metoda mrtvého brouka se osvědčila.

Alice čte, že krátce po povodni několik obyvatel vytopenému městu z pomsty zaútočilo na chatu klubu. Nikoho tam ale nenašli, těch několik málo členů, kteří trávili květnový víkend na jezeře, ještě před neštěstím stihlo odjet do města. Zůstal jen správce osady a porybný, kteří s pomocí dvaceti italských dělníků kopali do poslední chvíle odtoky a snažili se přehradu zpevnit. Když viděli, že je to marné, poslali varovný telegram do ohroženého města a utekli. Tělo telegrafistky Berty Altmanové, která výstrahu přijala, se dosud nepodařilo nalézt, v troskách stanice zůstaly pouze její kovové brýle.

Útočníci v bezmocném vzteku vtrhli do jídelny klubového domu, rozbili pár talířů a zase odtáhli.

Alice čte, že příčinou povodně bylo jarní tání v Appalačských horách, třídní silný déšť, zanedbaná údržba přehrady a hlavně neprofesionální úpravy hráze, její snížení a výstavba kočárové cesty. „Zodpovědnost leží na majitelích jezera, tedy na členech Rybářského a loveckého klubu. Tito mužové ale patří k mocným této země, kteří se zřejmě nemusejí zodpovídat vůbec z ničeho, dokonce ani ze smrti tisíců lidí.“

Rána bývala nejkrásnější. V okolních lesích zpívali ptáci a bylo tak příjemné nechat si podávat kávu na terase. Děti běhaly na čerstvém vzduchu, daleko od vysokých pecí oceláren, od komínů, ze kterých se dnem i nocí valil na město kouř a popel. Teď prý zbyl z jezera jen blátivý kráter, na jehož dně se klikatí původní úzké koryto řeky Conemaugh.

Oceán zůstal klidný po celou dobu plavby, do Liverpoolu dorazili za sedm dní. John C. chtěl zůstat v Londýně, ale Alice příliš toužila po Paříži. Rozhodla se, že s dětmi vyrazí napřed. Ubytovala se v hotelu Belle Europe.

John C. se v Londýně scházel s obchodníky s uměním, telegrafoval s Georgem o situaci v Pittsburghu a podrobně studoval Wallacovu sbírku obrazů. Rovněž si pořídil novou sadu spodního prádla a smoking. Alice si v Paříži nechala šít dvoje šaty v salonu Charlese Worthe. Jedny hedvábné plesové v barvě slonové kosti, zdobené krajkou a stříbrnou nití. Druhé odpolední, v teplém hnědočerveném odstínu. Podobný model si prý letos na procházky podzimní Vídní obstarala i kněžna Metternichová.

Myslím, že v létě roku 1889, kdy povodeň smetla město Johnstown, se prababička Alice naposledy cítila mladá. Jako by neštěstí v Johnstownu soslalo na rodinu prokletí.

V noci se jí zdávalo, že je Anna Fennová. Lapala po dechu, šátrala rukama v mokré tmě a prsty narážela na chladné předměty, které ji děsily, takže se budila s hlasitým křikem, a aby se uklidnila, musela si vzít lžičku laudana, které měla připravené u postele.

Chtěla milovat svého manžela a rodit mu děti. Nečekala za to žádný trest.

Jednou, po Martině smrti, se tajně vypravila do vytopeného města. Část cesty jela vlakem, ale na místní nádraží si netroufla, najala si raději kočár. Bylo to přesně dva roky po povodni a celá oblast se rychle vracela k životu. V opravených ocelárnách se už pracovalo, stavěla se knihovna a nové dřevěné domy byly čerstvě omalované. Na nábřeží obrážely mladé stromky. Všechny trosky se podařilo odklidit a jediné, co místy přetrvávalo, byl nasládlý pach říčního bahna.

Alice nevystoupila z kočáru, bála se, aby ji někdo nepoznal. Poslala kočího, ať se zeptá, kde bydlí Fennovi, ale vrátil se s nepořízenou. Z rodiny kamnáře přežila jen Anna, ale ta se odstěhovala.

Musel tam znovu a pořádně se na všechno vyptat. Potom, co se její osmé dítě narodilo mrtvé, odešla Anna Fennová k příbuzným do Virginie a tam už zůstala. Znovu se provdala a jmenuje se teď Maxwelllová. Nebo tak nějak.

Alice se nechala zavézt na hřbitov. Bílé patníky náhrobků se táhly k obzoru. Bylo tu zakopáno také sedm set bezejmenných obětí povodně, jejichž totožnost se nikdy nepodařilo zjistit. A někde tu bylo pohřbeno i osm mrtvých dětí Anny Fennové.

Dopisy, které jí matka posílala do hotelů na východním pobřeží během svatební cesty. Drobné obálky na ni věrně čekaly každé ráno, brala si je do teplé postele a četla při ranní kávě, zatímco John C. procházel poštu a listoval novinami. Matka ji na konci pokaždé zapřísáhla, aby dopisy neukazovala manželovi, styděla se za svoje pavoučí rozevláté písmo a také obsah jí připadal banální: „Tolik se nám po Tobě stýská. Doufám, že k nám budeš chodit co nejčastěji. Mohla bys u nás trávit dny a pan K. by tě pak vždycky vyzvedl a dal si s námi čaj – takže bychom měli pocit, že rodina je zase pohromadě.“ „Vyřid' panu K., že japonské vázy jsou překrásné. Svými dary si nás velmi zavazuje.“

V jednom z dopisů, mezi klípky z domova, stálo: „Ve všem se podříd' vůli manžela.“

„Tentokrát nemohu,“ hádá se s mrtvou matkou Alice.

„Musíš!“

Alice zarazí služku, která se chystá rozlévat polévku. Udělá to sama, dnes spolu celá rodina obědvá naposledy. Vstane, uchopí naběračku a ponoří ji do mísy, natáhne ruku pro manželův talíř a čeká, že jí ho podá. Ale John C. si jí nevšímá, je nahnutý k dcerce a něco jí vypráví, Ela se rozesmála. Tom si hraje s přibory, duchem nepřítomný. Alice chvíli stojí s naběračkou v ruce a rukou napřaženou k manželovi. Až když naběračku pustí a polévka jí vyšpláchne na šaty, zvedne konečně John C. hlavu. Tom sebou škubne, očekává matčiny slzy, které se jistě objeví, nejdřív slzy a pak rychlý odchod. Ale tentokrát je to jiné. Alici se podlomí nohy a beze slova padá na zem. Přibíhají sloužící a odnášejí ji do postele. Všechno proběhne v klidu. Ale příhoda Johna C. jen utvrdí v tom, že přes ženiny protesty musí Tom co nejrychleji z domu.

Druhý den ráno odvezl otec Toma na nádraží a odtamtud pokračovali první třídou do Cambridge, kde chlapec nastoupil do internátní školy. Rovnou z Cambridge cestoval John C. Kolman do New Yorku, nalodil se a odplul do Evropy. Zdržel se tři měsíce. Jeho sekretář George měl za úkol podávat mu podrobné zprávy o všem, co se děje doma.

Po jejich odjezdu se Alice na několik týdnů uchýlila za těžké závěsy své ložnice, odkud psala Tomovi dopisy plné pokynů, jak se má chovat, aby se vyhnul nachlazení, tuberkulóze, zápalu plic a všem ostatním nemocem, které mohou tak snadno zabít dvanáctiletého chlapce daleko od domova. Proplakala celý den, když si představila, že nikdo nedohlídí na to, aby Tom nechodil ven bez čepice a denně vypil své dvě sklenice mléka. O dvouletou Elu se starala chůva. Matka si ji někdy zavolala k posteli, ale její žvatlání jí lezlo na nervy a rychle ji zase posílala pryč.

Teprve v listopadu vyšla z pokoje. George napsal Johnovi C.: „Pilně se zaměstnává uklízením a urovnáváním věcí v domě, ale domnívám se, že to chvílemi opravdu přehání, protože pak bývá velice unavená.“ Je třeba dohlédnout na služky, které převlékají dům na zimu, sundávají lehké letní závěsy, perou je a na jejich místa větší zimní čalouny, přes léto uskladněné v truhlách. Čistí se i koberce a potahy na nábytku a látkové tapety, na kterých se přes léto nasbíral prach.

Když přišla o Toma, přestala s manželem spát. Nechtěla už rodit děti. Stáhla se do sebe, starala se o svoje toalety a záhony růží. Navenek zůstávala klidná, ale její klid závisel na lahvičce opiové tinktury, kterou měla připravenou u postele.

Bylo jí třicet pět let. Na fotografii z té doby je krásnější než v době svatby. Nenechala se vmanipulovat do žádné pózy, sedí uvolněně, tváří k objektivu. Měkce bílá ramena a krk vystupují z černé látky hluboce vystřižených šatů, pažemi si podpírá hrud'. Neusmívá se. Tmavé, k spánkům protáhlé oči působí nepřítomně, s lehkým náznakem tuposti.

Zařizování nového sídla na pobřeží Atlantiku šlo mimo ni, stejně jako budování rezidence v New Yorku. Tělo se přemístilo, ale duchem zůstala jinde. Kolem padesátky přestala chodit, museli ji vozit na vozíku. Chůze vyžadovala příliš mnoho vůle, kterou neměla.

Anebo se mýlím a všechno, co prababička Alice dělala, bylo naopak projevem zdravé vůle přežít. Svou duševní nepřítomností, opiovou tinkturou a uvázaností na vozík si pro sebe vymezila území, kam za ní manžel nemohl, jeho agresivita se musela omezit na poznámky u jídla. Ani při jeho revmatických záchvatech už nemusela sedět vedle jeho postele a měnit mu obklady, v tom ji zastoupila Ela.

Po Kolmanově smrti znatelně ožila. Začala se znovu těšit z jídla a také z květin. Nejvíc se radovala, když mohla něco ušetřit. Čile korespondovala s dodavateli a hádala se s nimi o drobné. Bylo to jako pomsta na Johnovi. On si kupoval prezidenty a ona, jeho žena, bojuje o drobné. Taková malá, opožděná vzpoura.

Těsně před smrtí byla dětinská, téměř šťastná. Vynořila se na povrch a tam už zůstala, mezi drobnými požitky. Nebe bylo modré jako v dobách jejího dětství a všechno, co příliš bolelo, zůstalo daleko za izolační vrstvou času a opia.

Eleanor

Můj pradědeček John C. Kolman zemřel v pátek devatenáctého prosince 1919 na zástavu srdce. Zemřel ve své newyorské ložnici v prvním poschodí, nad tmavým, dřevem obloženým schodištěm.

Ve čtvrtek večer se nechal doprovodit do salonu. Seděl v zelené lenošce před krbem a díval se na svůj nejmilejší obraz, El Grecova Svatého Jeronýma. Připomínal mu dědečka Solomona. Jeho obchod s kořalkou posloužil Johnovi namísto školy. Začal tam pracovat ještě jako dítě, potom se osamostatnil, dal se na obchod s uhlím a v třiceti měl první milion.

John C. Kolman byl sám se sebou spokojený. Výčitky svědomí, pokud nějaké měl, smyla dceřina smrt. Martino utrpení ho vykoupilo, ale nesměl na ně nikdy zapomenout!

Když bylo Ele pět let, věnoval jí medailonek s Martinou podobenkou a prstýnkem jejích zlatých vlasů. Musela ho nosit stále na krku, často ji kontroloval.

Ve čtvrtek večer seděl v salonu na pohovce a kochal se sbírkou. Výjevy vystupovaly ze tmy obkroužené elektrickým osvětlením, které nechal v domě zavést. Bylo to drahé, ale stálo to za to, olejové barvy ožily. Kdyby mu někdo řekl, že zítra touhle dobou bude nahoře v ložnici chroptět, vysmál by se mu. Jeho rodiče žili přes osmdesát let a jemu nebylo ani sedmdesát. Měl ještě velké plány.

Eleanor byla v salonu s ním. Trpělivě čekala, až se unaví a nechá se odvést zpátky do postele, kde posledních čtrnáct dní bojoval s nachlazením. Ve výtahu jí vynadal a před spaním nechtěl spolknout lék. Jejich ložnice spolu sousedily a John C. trval na tom, aby nechávala otevřené dveře. Volal ji i několikrát za noc. Bývala z jeho rozmarů unavená.

Při obchodních jednáních John C. Kolman většinou mlčel. Jeho dodavatel umění Duven si na to stěžoval: člověk se mohl umluvit, a nikdy nevěděl, na čem je. Kolman jen tiše poslouchal, ani výraz obličeje neprozradil, co si myslí. Tak proběhlo i několik schůzek, než se rozhodl obraz nebo sochu vyzkoušet. Vždycky si bral věci na zkoušku, dával si na čas. Věděl, že si to může dovolit. Duven si ho hýčkal. Jakmile byl Kolman o výhodnosti nějaké koupě stoprocentně přesvědčen, mávnutím ruky se zbavil desítek nebo i stovek tisíc dolarů.

John C. Kolman byl lstivý. Už v mládí pochopil moc mlčení, které mu ponechávalo všechny trumfy, zatímco protivník se těch svých dobrovolně

zbavoval. Udržet protivníka v nejistotě bylo součástí bojové strategie. A protivníkem byl úplně každý.

Protivníka si bylo možné koupit.

K patnáctým narozeninám od něj Eleanor dostala prsten s diamantem, nad kterým se rozplakala, protože vypadal jako zásrubní. Když se o dva roky později, na konci první světové války, rozhodla, že pojedje s Červeným křížem do Evropy, financoval otec polní nemocnici, ve které pracovala, a po jejím návratu uspořádal oslavu, na které jí vlastnoručně připjal řád za statečnost: brož ve tvaru amerického orla posázenou červenými rubíny, modrými safíry a diamanty.

Když na podzim roku 1919 odmítl další žádost o její ruku, daroval jí trojitou šňůru perel a vzal ji na výlet do Egypta.

Perly přinesl poslíček spolu s ohromnou kyticí. Bílé růže, v nich zastrčená drobná obálka: „Dnes znovu nabídka k sňatku, házím ty nesmysly rovnou do koše. Začínáš být příliš populární! Mysli na mne. J. C.“

Rozplakala se. Byla si úplně jista, že balíček, kytice růží a vzkaz jsou od někoho jiného.

Otec používal obálky s monogramem, tahle byla čistě bílá. Udělal to schválně, aby ji oklamal? Mohl by ji tatíček záměrně zraňovat?

Existuje fotografie, na které John C. líbá malou Elu na ústa, a fotografie, kde už je dospělá a otec má ruku majetnický položenou na jejím koleni.

Toho posledního, mladého lékaře, který se Eleanor odmítal vzdát, dokonce vyplatil, nabídl mu tak velkou sumu, že nemohl odolat. Zařídil si vlastní praxi a později se oženil s jinou dívkou. Když najednou, beze slova vysvětlení zmizel, bylo to Eleanor divné. Ale protože byla velmi mladá a neměla s muži žádné zkušenosti, a protože čekala na svou první velkou lásku a nevěděla, jak má ta láska vlastně vypadat, nezkoumala, co se s ním stalo.

Otec ji odmalička vozil do Evropy, účastnila se všech jeho podniků. Bral její názory vážně, a i když ji neposlal na univerzitu (veřejné vzdělávání

žen nepodporoval), pomohl jí získat výjimečně široký rozhled. Oceňoval její obchodní talent a litoval, že se nenarodila jako chlapec.

Tom (můj dědeček) byl podle něj k ničemu.

Jak byl hrdý, jak se pyšně smál, když zjistil, že jeho čtyřletá holčička tajně prodává mravoučné obrázky, které dětem rozdávali v kostele!

Pradědeček Kolman znal jediný druh štěstí: štěstí z výhry.

Když se mu dařilo, Eleanor se vznášela. Byla jeho princeznou, kladl jí k nohám celý svět.

Ale míval i špatné chvíle, a v takových srážel Eleanor z výšin s takovou krutostí, že to nemohla pochopit. Jenom cítila, že tatíček trpí, a trpěla s ním.

Otec jí vždycky dával najevo, že je výjimečná. U jídla musela sedět naproti němu, zatímco pro matku zůstalo místo, které bývá určeno dětem. Když někdo přišel na návštěvu a chtěl vidět otcovu sbírku, musela ho doprovázet Eleanor. V Pittsburghu s ní chodil pravidelně na vycházky k Martině hrobu a zpět. Cestou probrali všechno, co zrovna Kolmanovi leželo v hlavě, a Eleanor tak věděla o jeho záležitostech víc než kdokoli jiný.

Co nedokázal Kolman za živa, to završila jeho smrt.

Po nervových záchvatech a pokusech o sebevraždu přišel stav letargie. Eleanor odmítala potravu, nechtěla se ani pohnout. Tiše ležela a po tvářích jí tekly slzy.

Když vyschly, nastalo poslední období žalu. Denní drobná práce, která měla za cíl jí otce navždy uchovat.

Dokud žil, dokázala k němu být i kritická. Rozcházeli se v názorech na politiku a hlavně na ženskou otázku. Po jeho smrti se s ním úplně ztotožnila.

Stala se jednou z nejbohatších svobodných žen v Americe. Alici zůstalo právo na používání všech tří domů a doživotní renta, bratr Tom dostal dům na Long Islandu, kde bydlel se svou ženou a dětmi, a trochu peněz, všechno ostatní připadlo podle závěti Eleanor. Lstivý Kolman věděl, že

jenom s majetkem, který odkáže Eleanor, se nebude muset nikdy rozloučit. Dcera mu jej dobře ohlídá.

Nechtěla zůstat v newyorské rezidenci sama s matkou. Koupila si venkovskou vilku s pozemkem na řece Hudson a přestěhovala si tam svoje věci, do New Yorku už jezdila jenom na návštěvy. Spala v pokoji pro hosty, její i otcova ložnice zůstávaly od jeho smrti zavřené. Ještě než je zamkla, nechala přestěhovat jeho těžkou úmrtní postel z ořechového dřeva vedle své vlastní.

Za zataženými zelenými závěsy stály ustlané postele pelest k pelesti celých dvanáct let, až do Aliciny smrti. Teprve když se prarabeta Eleanor zbavila matky, jejích výčitek a poštívání, mohla se začít památce Johna C. skutečně věnovat.

Při celkové přestavbě, která měla změnit obytný dům ve veřejně přístupné Kolmanovo muzeum, nechala Eleanor ložnice otevřít. Truhláři rozebrali postele, vytrhali tmavé dřevěné obložení, vysadili dveřní rámy a všechno to přenesli a zabudovali do nově přistavěné referenční knihovny.

Dveře, které obě ložnice spojovaly, si Eleanor vyhradila pro vlastní pracovnu. Dosud se otvíraly a zavíraly s nezaměnitelným jemným vrznutím, na které si otec s úsměvem stěžoval.

Žádný muž jí nemohl darovat takový pocit výjimečnosti, nehledě na to, že živý mohl ohrozit mrtvého, a to se nesmělo stát. Nesměla otce zradit.

Měla touhy. Mezi třiceti a čtyřiceti lety prahla po dětech. Ale otec si jí žádal celou, a tak dítě nahradila psíkem a později, během druhé světové války, si k sobě vzala několik dospívajících dívek z bombardovaného Londýna. Pohádkovou tetičku jim dělala ještě dlouho po válce.

Také se zamílovala. Byli to starší muži: předseda dozorců rady Kolmanova muzea, dále jeden profesor dějin umění, kterého udělala na čas ředitelem sbírky, a naposled její osobní lékař. O Eleanořiných citech se nikdy nedozvěděli. Vášnivé výkyvy jejích nálad si vykládali jako podrážděnost u starých panen běžnou, které se nikdo nechce podívat na zoubek ze strachu, co by našel: zárodky zadušené dřív, než byly počaty. Bezduchá holátka, narvaná za ořechovou pelest postele.

Jednoho dne se prarababčička Eleanor vrátila do Pittsburghu, mezi zelené trávníky, na dohled od lesního hřbitova. Do domu, který za nepřítomnosti rodiny po desítky let udržovaly tři služebné, správce a zahradník. Na Johna C. Kolmana ani prarababčičku Alici si tu už nikdo nepamatoval.

Personál domu stárnul a umíral, jediný, kdo nemohl umřít, byla Eleanor. Čekání na smrt trvalo deset, dvacet let. V jednu chvíli se pustila lana a vzdala se dávným šelestům a vůním, proudu, který si ji bral. Znovu mluvila se svou vychovatelkou, s bratrem Tomem, znovu čekala za dveřmi ložnice, až na ni maminka zavolá. Projížděla se na poníku, vařila čaj panenkám. Okny zahradního domku dovnitř proudilo sluneční světlo a ptačí zpěv, i přes louku bylo vidět, jak se zelené koruny stromů v Kolmanově lese chvějí pod nárazy křídel. Všechno bylo velké, syté, plné života.

Sedí otci na klíně a hladí ho po šedivějších vlasech a krátce zastřižených vousích. „Podívej se mi do očí. Koho tam vidíš?“

„Nevím,“ stydí se malá Ela.

„Tebe,“ usmívá se otec. „Ty jsi teď moje jediná holčička. Pověz, budeš vždycky tak hodná jako Marta? Budeš vždycky milovat tatínka? Poupátko zemřelo a tatínek jinou holčičku nemá.“

Ela pláče a objímá otce kolem krku. Je jí ho tak líto, srdce jí to může utrhnout.

Když jí bylo devadesát let, pozvala si do Pittsburghu mne, svou praneteř Eleanor Luisu Kolmanovou. Navštěvovala jsem ji často sama od sebe, ale toto pozvání bylo výjimečné.

Měla mne ze všech příbuzných nejraději a nebylo to kvůli jménu, to rozhodně ne. Svoje jméno nesnášela, připadalo jí neženské. Dokonce prý v mládí uvažovala o tom, že se přejmenuje na Margaretu nebo Lily.

Když mě naši pojmenovali Eleanor, měsíce s nimi nemluvila. Podezřívala dědečka Toma, že syna naváděl. Snad doufal, že bezdětná tetička zjihne a všechno své jmenovkyni odkáže. Dlouho se na mne prý ani nejela podívat.

Postupně mě ale začala mít ráda. Vždycky se mi líbily obrazy a teta mě začala vodit do sbírky a ukazovat mi to a ono. Pozorovala mě. Vzala

mě do Evropy. Při naší cestě do Itálie mi bylo teprve jedenáct let, ale skoro vždycky jsme se s tetou shodly na tom, co bychom chtěly vidět.

Navštívily jsme spolu dominikánský klášter svatého Marka ve Florencii, kde se teta znovu zamilovala do nástěnných maleb Fra Angelica. Po návratu o nich začala psát knihu.

Pozvala mě do Pittsburghu, aby mi vyložila svůj plán. Nepochybovala o tom, že s ním budu souhlasit. Chtěla ze mne přece udělat bohatou ženu. Možná už ne nejbohatší svobodnou dědičku v Americe, jako byla kdysi ona, ale přesto velice bohatou. Cena Kolmanovy sbírky rok od roku rostla.

Spolu s bohatstvím bych samozřejmě převzala i jisté břemeno, ale právě na to mě od dětství připravovala.

Seděly jsme u čaje v přijímacím pokoji a já tetě vyprávěla o univerzitě. I tady se projevil její vliv, za svůj hlavní obor jsem si vybrala dějiny umění.

Pak mě požádala, abych jí pomohla rozepnout řetízek, na kterém nosila medailonek s Martinou podobenkou. Když jsem jí šperk vracela, zavrtěla hlavou.

„Je tvůj,“ řekla. Vylíčila mi svůj záměr.

Položila jsem medailonek na stůl: „Nemůžu, teto.“

„Co říkáš?“

„Je mi to líto.“

„Přece si to alespoň rozmyslíš.“

„Ne.“

„Ale proč?“

Co jsem jí měla říct? Že v domě, ve kterém jsem vyrostla, nenávidím i vzduch? Tu chladnou osamělost, která přichází s penězi? Že mě trápí minulost naší rodiny? Že se cítím osobně vinna?

Když jsme s tetou cestovaly po Evropě, byla jsem ještě malá. Všechno bylo jako pohádka. Od té doby se hodně změnilo.

„Proč mě, Elinko, nenecháš v klidu umřít?“

Bylo to moje tajemství, nikomu jsem o tom ještě neřekla. Ale co se dalo v tu chvíli dělat? „Protože chci jít do kláštera, proto,“ vyhrkla jsem.

Nebe, pukni, zaval ji! Bolesti, nemuč ji už. Vše, co ji minulo. Vše, co se nevrátí. Ó zasyp ji troskami, ty modré, modrounké nebe, vypouklé jako otcova čínská mísa nad loukou jejího dětství, pohřbi ji, dívkenku na poníku, dívkenku s medailonkem vmáčknutým, vraženým hluboko do hrudi.

Tatíčku, křičí zraněná Eleanor, ona tě odmítá!

Napsal jsem sestře Michaelae děkovný dopis.

Její poznámky jsem založil do Josefova sešitu, který jsem vzal do New Yorku s sebou. V modré obálce s nápisem „Anarchista“ jsou už vedle Josefova rozepsaného románu také kopie dopisů Alice Kolmanové a Andrejových a Luisiných listů, které se mi podařilo získat z archivu. Zatím si nejsem jistý, jak s tím vším naložím.

Stoletá holčička, která nemůže zemřít.

Vzpomněl jsem si na Eleanor C. Kolmanovou v letadle při cestě z Prahy do New Yorku. Letěla s námi žena, nejspíš bláznivá anebo feťačka, které vyprchala dávka. Na hlavě měla pletený baret, jaký nosívala babička Týna, a obličej jí zakrývaly tmavé brýle. Velké bílé dlaně nesla před sebou, jako by jí nepatřily, obě zápěstí měla ovinutá obvazy. Někde nad Kanadou chtěla vyskočit z letadla. Prala se s letuškami, nakonec ji museli spoutat, kvílela při tom jako duše v očištcí. Z letiště ji odvezla policie.

Připomněla mi Eleanor, protože také stále volala tatínka a prosila ho, aby jí odpustil.

12

Ilana na moje e-maily z Prahy nereagovala. Ozvala se jen jednou, aby mi napsala, že v New Yorku napadl sníh. Město prý na dva dny úplně ztichlo. Také začala docházet na skupinovou psychoterapii.

Zavolal jsem jí pár dní po příjezdu, pozvala mě k sobě na večeři.

Bydlí v jednom ze starých, udržovaných domů v blízkosti univerzity. Vystoupal jsem úzkým schodištěm do třetího patra, dveře Ilanina bytu jsem našel pootevřené. Chodbou se rozléhal hluboký hlas a smích.

Nějaký chlap se rozpaženýma rukama opíral o rám dveří vedoucích do kuchyně, ve které zřejmě Ilana připravovala jídlo. Zadek měl vystrčený do předsíně, nohy křížem.

Ten postoj mě okamžitě podráždil, stejně jako vetřelcova rumunština a jeho ušmudlaná zelená košile.

Na to, abych utekl, už bylo pozdě. Z kuchyně vyšla Ilana a políbila mě na obě tváře.

Chlap ke mně obrátil černý plnovous a s úsměvem napřáhl pracku: „Ahoj, já jsem Márius.“

Ilana měla přiléhavé tmavě modré triko s hlubokým výstřihem a černou úzkou sukni. Vypadala útlejší, než jsem si pamatoval. Na krku měla stříbrný řetízek, vlasy si stáhla do ohonu a na rty přimalovala rudý úsměv.

„Márius žije v Oregonu, ale teď je na tříměsíčním stipendiu v jednom uměleckém centru u New Yorku. Představ si. Je to můj spolužák z gymnázia, starý kamarád.“

Objímá chlápka kolem pasu.

Byt je malý a tmavý, v jednom rohu jsou ještě vyrovnané krabice ze stěhování. V druhém je pohozený cestovní tlumok, který určitě nepatří Ilaně.

Na zdi si všimnu kousku tmavého sametu. V několika řadách jsou do něj zapíchnány náušnice, od každé jedna.

„Jednu dobu jsem pořád nacházela poztráčené náušnice,“ vysvětluje Ilana. „Začala jsem je sbírat, byla to taková hra. Něco jako deník. Ještě si pamatuju, kde jsem kterou z nich našla.“

„Nevěděl jsem, že máš výtvarné ambice.“ Slyším, jak hloupě zní slovo „ambice“.

„Nemám ambice,“ odpoví. „Prostě mě to napadlo.“

„Ale na gymplu jsi dělala pěkný věci,“ řekne Márius. „Dobře si na to pamatuju. Vyráběla sis šperky a taky oblečení, někdy to byla bomba.“

„To bylo z nouze,“ řekne Ilana.

„Pamatuješ, jak jsi recitovala svoje básně na školní besídce?“

Ilana se rozesměje: „To byla ostuda!“

„Bylo to nádherný! Vidím to jako dneska. Po všech těch ulízaných dětičkách a písničkách nastoupí na jeviště krásná, křehká dívka v dlouhých černých šatech s nahými rameny...“

„Přestaň, prosím tě!“

„A začne recitovat erotické básně.“

„Nebyly erotické!“

„Byly extatické,“ říká Márius. „Dobře si na to pamatuju, nehledě na to, žeš mi je později dávala číst. Byly o tom, jak do tebe vstupuje moře, jak se rozplýváš, byly o tvójí kůži a vlasech a rtech a o tom, jak se pozoruješ nahá v zrcadle...“

„Jak si to můžeš pamatovat? Takové hlouposti.“

„Byl jsem zamilovaný,“ pokrčí rameny medvěd.

„Tady jsem přinesl víno,“ řeknu.

„Hlouposti,“ opakuje Ilana a podává mi plnou sklenici. „Na zdraví.“

„Ještě písíš básně?“ zeptám se jí tiše.

„Už ne,“ odpoví Ilana. „Naštěstí jsem včas zjistila, že mnohem silnější jsem v teorii.“

„Ty jsi z Prahy?“ zajímá se Márius. „Jednou jsem tam byl. Všichni tvrdí, jak je to krásný město, ale podle mě je to hrůza. Ty fasády a barvičky. Jako v Disneylandu. A všichni ti rabíni a Golemové. Já bych tam teda neudělal nic. Já potřebuju prostor. Ať jsou baráky klidně ošklivý, hlavně, že za nima vidím nebe. Berlín, to je dobrý město. A bylo

ještě lepší, než ho zastavěli. Nebo Sarajevo. Byl jsi tam někdy? I naše šeredná Bukurešť je lepší než Praha. Víš, co je škoda? Že vám tam za války nenaházeli víc bomb. Trochu by se to vyčistilo. A co tebe vlastně zajímá, pokud se můžu zeptat?“

„Proč by ses nemohl zeptat?“ Chlápek provokuje. Nechápu, proč mě Ilana do téhle situace přivedla. „Jsem historik, ale zajímá mě asi spíš budoucnost. Mám pocit, že New York je jako rozhledna. Vylezeš nahoru a vidíš hodně dopředu, možná až na konec světa.“

„Všichni teď mají plnou hubu konce světa,“ odfrkne Márius.

„Kdo všichni?“

„Všichni. Filozofové, ekologové, umělci, všichni. Je to taková módní mantra. Chceš udělat kariéru? Tak plkej o katastrofě a semel do toho, co se dá. Lacana a Derridu a Lévinase a taky Heideggera! Marx už tak moc populární není, ale neobejdeš se bez něho. Nikdo líp nepopsal ten kapitalistický hnůj. Ale Lenina radši nezmiňuj. Ten ti místečko na katedře rozhodně nevynese. To radši Benjamin, toho nacepš všude. Jedinej, kdo má koule říct, jak se věci opravdu mají, je podle mne Žižek. Všechny ty protesty a aktivisti a hnutí odporu a neoanarchisti jsou jenom impotentní pomahači moci. Jenom moralizujou. A přesně to ti u moci potřebujou: umírněný odpor v mezích zákona. Jako alibi.“

„A co bys navrhoval ty?“

„To co Žižek. Ovládnout stát a použít ke změně jeho vlastní mechanismy. Změna odspoda, o který melou aktivisti, není možná. Nikdy nenastala ani nenastane, všechny revoluce začaly státním převratem.“

„Revoluce?“

„Připadá ti to k smíchu?“ Márius se zvedne, odejde do předsíně a štrachá v kapse bundy. Za chvíli se vrátí s balíčkem cigaret. „Můžu si zapálit?“ Ani jeden z nás nekouří, ale Ilana mu podá popelník.

„Proč ti to připadá k smíchu, jestli se můžu zeptat?“

„Nevím. Nepřipadá.“

„Zasmál ses, nebo ne?“

Ilana ho přerušuje: „Četla jsem teď docela zajímavou knihu. Ten ekolog, co jí napsal, tvrdí, že není tak velký rozdíl mezi lidmi, kteří propagují

násilnou změnu, a lidmi, kteří násilí odmítají. Mnohem zásadnější rozdíl je podle něj mezi lidmi, kteří něco dělají, a lidmi, kteří nedělají nic.“

„Podle mě bude násilí nevyhnutelný,“ kývá hlavou Márius. „Bohužel. Ti, co mají moc, se jí dobrovolně nevzdají. Dobrovolně se nezmění nic. Jak chceš bojovat? Psáním petic? Kupováním organický mrkve? Recyklováním?“

„Co děláš ty?“

„Zatím jen maluju,“ pokrčí rameny Márius. „Pokorně a ponížene se přiznávám k tomu, že neodpaluju přehrady dynamitem a nestřílím na majitele mezinárodních korporací, i když by si to zasloužili ještě víc než politici, co jim jdou ve všem na ruku. Jsem malíř. A přiznám se i k tomu, že ve světlých okamžicích jsem sám se sebou docela spokojený. Nese-dím někde na katedře, mám svoji nezávislost. Protloukám se, jak se dá, na ulici, v dešti a blátě jako pes. A to mi vyhovuje. Potřebuju věci cítit bezprostředně. Bojovat o ně.“

Šašku, myslím si. „Neříkal jsi, že jsi tu na nějakém prestižním stipendiu?“

Márius nereaguje. Rukou se probírá ve svých štětinách, kouří a dívá se do stropu.

„Jenže si myslím,“ probere se najednou, „že těm poklidným dnům už stejně odzvonilo. Na některý věci prostě umění nestačí.“

Ilana otvírá další láhev, ještě jsme ani nezačali jíst.

„Skončí to opravdu katastrofou?“ zeptá se Ilana. „Musí to tak skončit?“

Pustí rádio, tichý jazz. „Jan studuje historii anarchismu,“ řekne.

„Přemýšlela jsem o tom,“ řekne Ilana. „Bylo by to lákavé. Bylo by to moc krásné. Ale nějak nemohu uvěřit tomu, že by se lidi opravdu mohli stát samostatnými jedinci, kteří jsou schopni rozhodovat sami za sebe. Většina lidí přece chce poslouchat autority. Opakovat staré zvyky, nenamáhat se. Svobodný člověk je jenom iluze.“

„Svobodný člověk je ideál,“ řeknu. „Bud' v něj věříš, nebo ne. Ale možná jde prostě jen o to připustit, že nemusí vyhrávat vždycky ten nejdravější a nejsilnější, ten, kdo toho nejvíc sežere a zničí. Že budoucnost má

naopak ten, kdo dokáže spolupracovat, něco dlouhodobě pěstovat. Jde o to začít tenhle model promyšlet. Může fungovat? Třeba ano. Nikdo ještě nedokázal opak.“

Márius přikývne: „A největší podvod je tahle slavná americká demokracie. To, jak předstírá, že si o všem můžeš rozhodovat sám. Jenom zkus trochu vybočit z řady. Puf, už jedeš. Tenhle systém má asi tolik slitování jako starej Ceaușescu. Stačí se projet metrem a vidět ksichty lidí, co se po práci vracejí domů. Těm je všechno jedno. Sluchátka v uších, aby nemuseli vnímat, prázdný pohledy. Jedou na doraz. Dojedou domů a zapnou televizi. To je totalita. Poslední stadium výplachu. A pak je tu ještě Čína, pánové. My si tu můžeme pěstovat, co chceme, ale naposledy se stejně budou smát oni. Možná, že si pár ušlechtilých západáků nechají na pozorování a pro zábavu, jako nevydařený experiment.“

Odcházím kolem druhé ráno. Márius zůstává. Ilana mě doprovází dolů k venkovním dveřím, musí mi odemknout. V prvním patře vyhrknu, že jsem si nahoře zapomněl telefon. Vybíhám po schodech, vcházím do předsíně. Visí tam. Hnědá kožená bunda. Seberu sliny, plivnu na límec z berana a tiše za sebou přivírám dveře.

Dole znovu dostanu polibky na tváře a odcházím do mrznoucího deště.

Jdu domů pěšky, potřebuju po tom večírku vychladnout.

Nechce se mi ještě do postele. Doma zapnu počítač a dívám se, co je nového. Za poslední dny se nic nezměnilo. V Evropě dál zuří demonstrace proti škrtům ve státních rozpočtech. Lidé rozbíjejí výlohy a zapalují auta. Do oceánu se vylévají hektolitry nafty z porouchaného potrubí, které nikdo neumí opravit. V jedné zemi udeřily povodně, umírají tisíce lidí, ale protože je to letos už třetí přírodní katastrofa, nikoho to příliš nezajímá. Číňané zajali několik vietnamských rybářů a Japonci jednoho čínského námořního kapitána.

Na stránkách Democracy Now najdu rozhovor Amy Goodmanové s ekologickým aktivistou Derrickem Jensenem, o kterém večer mluvila Ilana.

Jensen, ročník 1960, tvrdí, že není možné zabránit konci civilizace.

Žádná forma života založená na vykořisťování nemůže trvat věčně, říká Jensen. Konec se rychle blíží a je třeba se na něj připravit, začít civilizaci aktivně demontovat. Nejdřív města. A také přehrady. Lidé se musí znovu naučit vařit na ohni a sbírat jedlé rostliny, obnovit přímý vztah k tomu, co konzumují.

Je před námi hodně práce, hodně práce pro každého. Nechme předstírání, které zbytečně jen zabírá čas. Neexistuje naděje, že věci mohou pokračovat, tak jak jsou. Pokud se každý rok do řeky vrací méně a méně lososů, nemusí být člověk zrovna prognostikem, aby pochopil, že jednou se nevrátí žádný.

Jediná udržitelná forma života, říká Jensen, je doba kamenná. Bezpochyby se tam zase ocitneme, je jenom otázka, co všechno předtím budeme muset obětovat. Kolik druhů zvířat a rostlin bude muset vyhytnout, kolik jedů spolýkáme.

Jeden každý z nás má ruce od krve, říká Jensen.

O násilí a dynamice moci se prý naučil od svého otce, který ho týral.

Napadá mne, že také první generace anarchistů, radikálních zvěstovatelů lidské svobody, byla odchována tyranskými otci a učiteli. Vzpouře proti Bohu a státu byla vzpourou synů a dcer proti otcům.

Asi je to tím vypitým vínem. Už ležím v posteli a propadám se do spánku, když mě náhle přepadne závrať. Vidím se docela malý, přilepený k mohutnému tělu planety Země, která se rychlostí třiceti kilometrů za sekundu řítí temným prostorem. Kolem uší mi sviští led a kamení a v mysli zní konec básně, kterou mi dávno, ještě na podzim, citovala Ilana: „Slyšíš tu kulku, která nám letí nad hlavami? Slyšíš tu kulku přichystanou – pro náš polibek?“

Druhý den – uprostřed zimy – najednou vypukne jaro.

Když se jdu večer projít do Central Parku, je tak teplo, že si můžu rozepnout bundu. U domku na hrázi, na lavičce, kterou slunce stačilo během dne vysušit, sedí postarší žena v tmavém ponču s kudrnatými černými vlasy. Vídám ji tam často.

Vždycky sedává na stejném místě. Na kolenou má pytlík, a když se nikdo nedívá, hází z něj plné hrsti žrádla za lavičku, kde se schovává několik medvědů mývalů.

Jednou jsem se s ní dal do řeči. Prý se stará o medvídky, kterým město hrozí vyhubením, protože se v parku přemnožili a také mívají vzteklinu.

„Místo toho, aby se o ně postarali,“ řekla, „je chtějí zabít.“ O životě městských mývalů věděla všechno a při loučení mi dala vizitku: Madam Esposito, předpovídání budoucnosti, hádání z ruky, tarot.

„Kdybys něco potřeboval,“ řekla, „zavolej. Anebo rovnou přijď.“

Dnes nemá na klíně krmení, ale klubko barevné příze, v bílých, oteklých prstech s červenými nehty kmitají pletací jehlice, cinkají o prsteny. Zvedne hlavu a usměje se.

„Dneska kamarádi nic nedostanou?“

Madam Esposito mrkne jedním okem a poodsune už upletený kousek svetrů, pod kterým rozeznám známý pytlík.

„Ještě je brzy,“ řekne madam. „Vylézají až po západu slunce.“

Od hladiny jezera táhne chlad, ale za domkem na hrázi je docela útulno.

„Můžu si na chvíli přisednout?“

„Chceš, abych se ti podívala na ruku, co? Normálně to dělám za dvacet, ale tobě dám slevu.“

„Levou,“ poručí si madam Esposito. Shrne z klína pletení i pytlík s krmením a uchopí moji dlaň do svých. Mačká ji a propíná, nastavuje si ji z různých úhlů, přibližuje ji k očím a zase oddaluje, jako to dělávají krátkozrací lidé, když chtějí na něco zaostřit.

„Co by tě přesně zajímalo?“ zeptá se madam. „Láska, peníze, nebo zdraví? Peníze nemáš ani mít nebudeš,“ pokračuje, „ale vždycky se nějak protlučeš. Vidím tu pero. Píšeš? Zdraví dobré. Po čtyřicítce se něco objeví, ale nic vážného. Žádné operace. Žen tu vidím několik. Jedna by mohla být pro tebe. Mezi vámi je ale překážka, kterou bude těžké překonat. Vidíš tady tu hvězdu a kříž? Měl bys už začít.“

„Začít s čím?“

Teplé, měkké tlapky madam Esposito stisknou moji dlaň: „Chytnout život a začít ho ždímat. – Ale s tou ženou, o které jsem mluvila,“ pokračuje, „s tou se možná raději rozejdi. Ona opravdu není volná a ani nebude. Musel by ses jí přizpůsobit. I to by šlo, ale ztratil bys v tom zápasu hodně. Ona tu není pro zábavu. Je to, čemu se říká osudová žena. Vidíš tady tu masku? To je ona. Taková se vždycky zařídí po svém a tebe potáhne s sebou, je silnější než ty, i když tak možná nevypadá.“

„Rozejdi se s ní,“ řekne madam.

Za lavičkou se ozve šramot, madam Esposito mne pohladí po ruce a vrátí mi ji.

„Dej mi deset, jestli máš,“ řekne.

Pečlivě složí desetidolarovku do čtverečku a vsune kamsi pod záhyby ponča. „Dík. A teď jdi. Poplašil bys mi je. Nejsou zvyklí na společnost, drobečci zlatí.“

13

Myslím, že New York by měl člověk poznávat ve dvaceti, a ne když mu táhne na čtyřicet.

Vzrušení, které jsem cítil, když jsem tu byl poprvé, si dnes už nedokážu navodit. Kmitající a lomozící dav, který mě tehdy okouzloval, mi připadá jako houf osamělých neurotiků. S jejich telefony, iPady, iPody, čtečkami a sluchátky, s nepřítomnými výrazy, které se ve vteřině mohou zvrtnout v grimasu čirého děsu. Jako tenkrát, když jsem přecházel ulici a nějaká žena přede mnou najednou začala couvat. Zavadila o mne ramenem a vykřikla, jako bych jí vrazil do břicha pěst: „Co, co, co se děje?“

„Proč couváte?“

Žena se v hlubokém předklonu oběma rukama něčemu bránila, něco od sebe odháněla, lapala po dechu.

„Můžu vám pomoci?“

Hleděla na mne s hrůzou, jako bych ji opravdu ohrožoval. Nevěděl jsem nic lepšího než ji tam nechat.

Kdo se víc změnil? Město, nebo já?

Je mi třicet devět let. O čtyři roky víc než Andrejovi, když ho na nádraží v Chicagu (odmítla přijet do Pittsburghu) čekala Luisa. Jeho „dívka“, kterou už nikdy nebude chtít.

Čekám na peronu sama, stranou ostatních, napsala o jejich setkání Luisa. Nechci, aby soudruzi viděli, co se ve mně děje. Zakrývám si tvář kyticí, z nervozity okusují plátky růží. Jsou hořké.

Před čtrnácti lety ode mne odešel mladík plný života. Ted' se ke mně po nástupišti blíží ohnutý, křehký muž, který se opírá o hůl a za silnými skly brýlí oslněně mžourá do slunečního světla.

Před dvěma měsíci mi po třinácti a půl letech povolili návštěvu ve vězení. Předstírala jsem, že jsem Andrejova sestra. Mluvila jsem na něj rusky.

Prošlo mi to, i když pochybuji o tom, že mě nepoznali. Moje tvář je teď příliš často v novinách.

Za celou hodinu se nezmohl na slovo, ani do tváře se mi nepodíval. Seděl se sklopenou hlavou, držel mě za ruku, prsty si pohrával s mým přívěskem od hodinek a plakal.

Zbláznil se?

Později mi to v dopise vysvětlil. Nebyl schopen mluvit, protože jeho pocity byly příliš silné. Soustředil se na můj přívěsek, do lesklé cetky se mu vtělily všechny sny o svobodě, všechna touha nashromážděná během třinácti a půl roku.

Ve vězení působil mohutněji. Na vzduchu, v otevřeném prostoru, jako by seschnul. Všichni ti silní, zdraví lidé kolem něj spěchali a netušili, že jejich tváře jsou pro něj zjevením, že prostá chůze po peronu, kroky, které oni vykonávají bez potěšení, či dokonce s únavou, jsou něčím, o čem lze dlouho a bolestně snít.

Mlčky se obejmeme. Čtrnáct let nelze překlenout slovy. Je třeba počkat, až nás čas dohoní, až se spolu znovu usadíme v současnosti.

Andrej napsal: Čekala na mne na peronu, s tváří ukrytou v kytici červených růží. Objali jsme se a vyměnili si pár rozpačitých slov.

V Chicagu a potom v New Yorku jsem musel přetrpět několik veřejných vystoupení. Přišly davy, oslavovaly mě jako hrdinu. Nic jsem nechápal. Měl jsem stažené hrdlo, třásl jsem se a toužil jen po tom být zpátky ve svojí cele. Poté, co jsem na jednom shromáždění omdlel a museli mne z jeviště odnést, si mě Luisa konečně odvezla domů.

Ale co to bylo za domov!

Luisa se hodně změnila. Stala se z ní hlasitá, sebejistá žena, která ovládá svoje okolí a nesnese nejmenší projev nesouhlasu. Za tu dobu, co jsem byl ve vězení, měla několik milenců a snad také milenek. Jednou se skoro vdala. Přiznala mi to všechno docela otevřeně, a přesto čekala, že navážeme, kde jsme přestali.

Když jsem ji opouštěl, byla ještě dívka. Ted' byla matkou, jenomže bez dětí. Její byt v Harlemu, který sloužil zároveň jako redakce časopisu,

kancelář a sklad, byl průchozím salonem, kam si přátelé a přátelé přátel navykli chodit bez ohlášení, kde se ve dne v noci diskutovalo a kouřilo, pila se káva a víno, pokud bylo, a kde Luisa, když měla čas, pro všechny vařila.

Ale já potřeboval klid! Ticho a klid, malý, uzavřený prostor, ze kterého bych mohl pomalu a opatrně vylézat, ohmatávat si terén, tak odlišný od toho, co jsem si ve vězení představoval. Potřeboval jsem někoho, komu bych mohl vyprávět o životě v Allegheny. O měsících studené a vlhké samoty a tmy, o tom, jak jsem chcípal v hromadě vlastních výkalů, jak jsem málem oslepl, jak mě bili.

Místo toho jsem se ocitl v Luisině bytě. Všichni se mě ptali, jak se cítím, ale nikdy nepočkali na odpověď. Obcházeli mě jako kus nábytku po příbuzných. K potřebě není, ale vyhodit ho také není možné. Co s ním?

Vyspal jsem se s Luisinou sekretářkou, ale nijak to nepomohlo. Každou noc se mi zdálo o vězení. Chtěl jsem tam zpátky. Světu venku jsem nerozuměl.

Potom mě Luisa odvezla za město. Půjčila si od přátel dům v kopcích u řeky Hudson. Odřekla přednáškové turné, vařila mi. Chtěla se se mnou znovu tělesně sblížit. Útočila na moje zvyky z vězení, kterých jsem se úzkostlivě držel. Prosila mě, abych se znovu stal jejím starým Andrejem.

Neshodli jsme se ani v názorech. Luisa mi nemohla odpustit, že jsem nepochválil Czolgosze za atentát na McKinleyho. Sama se Poláka zastala proti všem, kdo tvrdili, že anarchistické hnutí v Americe svým činem pohřbil. Neříkali snad totéž před čtrnácti lety i o mně? Jak můžu obhajovat svůj vlastní čin, a přitom tvrdit, že atentát na prezidenta byl zbytečný? Ani čtrnáct let ve vězení mi nedává právo k tomu, abych se nad někoho povyšoval.

Snažil jsem se jí vysvětlit (stejně jako v dopise, který jsem bezprostředně po atentátu nechal propašovat z vězení a který ji „tolik ranil“), že nám přece nejde o slepé naplňování idejí. Hodnota atentátu spočívá v přesnosti. V přesném odhadu situace.

Kdyby se mi před čtrnácti lety podařilo zabít Kolmana, mohlo se něco opravdu změnit. Nikdo by ho v tu chvíli nenahradil. Kolman měl moc,

kteřá s ním stála a padala, nebýt jeho, nikdo by nepovolal armádu, jeho nástupce by pravděpodobně s dělníky vyjednával. Odbory by mohly zvítězit, a to by znamenalo příklad a posilu pro další podobné střety. Nakonec, kdo ví? Amerika se skutečně mohla přehoupnout na naši stranu.

Ale co se získalo smrtí prezidenta? Vůbec nic. Byl jenom loutkou v rukou kapitalistů, jeho moc byla čistě abstraktní. McKinley byl nahraditelný, což se ukázalo hned po atentátu. Nehleď na jeho popularitu, která teď pracuje proti nám.

Z vězení se Andrej mentálně vrátil až ve chvíli, kdy pocítil, že je ho na svobodě zapotřebí. Během celonárodní kampaně proti anarchistům nastražila tajná policie v Kalifornii bombový útok a obvinila z něj dva soudruhy. Andrej začal psát na jejich obhajobu, vystupovat na veřejnosti, sbírat podpisy a peníze. Nakonec se odstěhoval do San Franciska a založil vlastní časopis. Sekretářku vzal s sebou, ale to byla pro Luisu ta nejmenší rána.

14

Ilana u mne strávila noc. Mluvila o tom, jak přestala milovat svého manžela.

To ráno, kdy si uvědomila, že nastal konec, si pamatuje naprosto zřetelně.

Jejich ulicí procházela mladá žena. Za ruku vedla vzpouzející se dítě a na vodítku psa. Pes byl zrzavý. Ženina hlava vězela v zeleném baretu, hnědý svetr těsně obepínal měkké, vystouplé břicho a boky. Šněrovací boty s tupou špičkou drtily drobné dlažební kostky z bílé a šedomodré žuly poseté žlutnouchými listy platanů. Žena se zvědavě ohlédla po stříbrném autu zaparkovaném u chodníku, ve kterém seděla Ilana s rukama způsobně složenýma v klíně a dívala se přímo před sebe. Vysoko na ostře modrém nebi se zaleskl holub, jak se mu náhle do břicha opřelo slunce.

Řekla svému manželovi, že už s ním nechce žít. Uprostřed jejího života je prázdno, které on nedokáže zaplnit.

Mlčení není totéž jako ticho. Mlčení je negativ, otisk spáleného těla, černý stín na zdi. Převalující se stíny, prolákliny, proudy, které ji strhávají a nesou. Místa odpočinku jsou tiché mýtiny, světliny v hlučném podzemí, když se věci na okamžik ustálí.

Když nastal konec, nevěděla, jak se zachovat. Nikdy nepřemýšlela o tom, co bude, až skončí láska. Celá léta tam byla: teplé a zářivé jádro. Byla jako černý bod s ohnivým okrajem, který se jí vznášival před očima, když se dlouho dívala do plamene svíčky.

Skutečnost, že její láska k manželovi mohla skončit, podryla důvěryhodnost všech ostatních věcí.

Také se mohla zabít.

Nebo brát antidepresiva jako některé její přítelkyně a občas si zajet do Temešváru.

„Proč bychom se rozcházelí?“ zeptal se jí muž. „Dělej si, co chceš, jenom ať o tom nevím.“ Sám se tím řídil také, možná už dlouho.

Viděla se zvenku celkem jasně: plná destruktivní, nezacílené touhy. Ti muži nechápali, o co běží, ale těžkopádně ji následovali. Napínali svá krátká vodítka, většinou někoho podváděli.

Co si vybaví, když se řekne štěstí? Jak jednou s chlapcem v zasněženém parku prošlapávali stezky v čerstvě napadaném sněhu a shazovali čepice z nízkých lamp, když náhle z restaurace Bellevue vyběhl kuchař. Poskakoval po kluzkých schodech, jen v bílém kabátku a zástěře. Když je míjel, zastavil se a zvedl chlapce do výšky. Svahy okolních kopců byly modré, s drobnými světélky oken a luceren.

Štěstí bylo obsaženo v denních úkonech, v hmatatelných detailech, ve vůních, ve stále stejných trasách, kterými s dítětem procházeli a které se jí tak vryly do srdce, jako by domov byl všude tam, kde spolu den po dni odžívali ty první měsíce a roky. Stýská se jí po všem. Po tůni, do které chlapec nekonečně dlouho házel kamínky, po zmrzlé cestě, na které podupávala, po vlastní netrpělivosti a nudě.

Bývala na svém muži závislá jako dítě, z jejich lásky se odvíjelo všechno ostatní.

Jednou se vzbudila uprostřed noci a hleděla sama sobě do tváře. Byla to tvář smrti, oblečená do pestrých letních šatů. Její vlastní smrt se na ni strnule usmívala.

Zdává se jí o New Yorku zatopeném vodou. V ulicích je ticho, nikde nikdo. Myslí na ledovce, které zvolna opouštějí póly a tajou, nezachytitelné obrazy se kvapem rozpadají.

Chtěla by mít u sebe svoje dítě.

Ilana ztichla. Nevěděl jsem, co říct, a vzít ji do náručí jsem se bál. Ležela vedle mne na posteli, oblečená, s dlaní přitisknutou k obličeji.

Bolest přeložená do slov působí banálně. Se štěstím je to asi stejné, jen s ním člověk není tak sám.

Nehýbala se. Ve škvíře mezi papírovými roletami svítilo osamělé okno tak vysoko a v takové tmě, že vypadalo jako zavěšené v nebi.

„Kdybych odcestoval,“ zeptal se mě jednou Josef, „postaral by ses o moje písemnosti?“

„Kam chceš cestovat?“

„Ještě nevím,“ krčil rameny. „Tak mě to napadlo.“

O své „cestě“ se pak zmiňoval dost často. Z ničeho jsem ho nepodezříval, na mou duši, že ne. Byl to můj kamarád Josef. Tvářil se jako morous, ale byla s ním legrace. Takový byl už od dětství.

Pak začal mluvit o tom, že přestane s psaním.

„Nedokážu psát o ničem jiném než o smutných věcech,“ řekl, „a těch je na světě až dost. Proč o nich ještě psát? Mělo by to být naopak. Měl bych lidi nabíjet optimismem a nadějí, a ne poukazovat na nesmyslnost, kterou i tak každý denně zažívá. To je perverzní, nemyslíš? Knihy, které má cenu číst, musí potěšit, nebo poučit. Ale já takové psát neumím.“

To bylo těsně předtím, než zažil svůj první úspěch. Jeden z jeho románů byl přeložený do němčiny a měl výborné recenze. Josef si musel pořídit nové sako a několikrát vycestoval. Na jeho názorech to ale nic nezměnilo. To, že někoho baví jeho těžkou, pochmurnou prózu číst, považoval za projev stejné úchylinky, která ho nutila k psaní.

„Je to něco jako nemoc,“ řekl mi.

Za ta léta jsem si zvykl na to, že žije sám. Věděl jsem, že v tom směru udělal pár pokusů, které skončily fiaskem. Na malém městě měl omezený výběr. Nijak si ale nestěžoval a mě časem napadlo, že je třeba homosexuál a neví o tom. Spřádal jsem různé teorie.

Rozhovor, který jsem si slovo po slově přehrával v hlavě, zatímco Ilana předstírala, že spí, se odehrál při mé poslední návštěvě v L.

Josef uvařil bramboračku a já přinesl víno. Všechno bylo jako obvykle, až na to, že mi připadal stísněný a nějak slavnostní. Jako by se k něčemu chystal.

Jindy jsme povídali o všem možném, z drbů a drobných postřehů jsme přeskakovali na myšlenky, které nám připadaly důležité. Měli jsme oba dobrou paměť a kdykoli jsme mohli navázat na jednu z našich minulých debat. Většinou jsme se i dost nasmáli, ale tentokrát ne.

Josef poznamenal, že by se mi chtěl s něčím svěřit. Přitom se usmíval.

Josefův úsměv působil nepatříčně. Jeho nos, oči a ústa byly namačkány uprostřed širokého obličeje, jako by je tam někdo nahnal bičem. Ta tvář vzbuzovala představu násilí a intenzivního vnitřního života, byla ve své ošklivosti až dojemná. Ale úsměv se na ní objevoval jaksi navíc.

„Tak mluv.“

„Později.“

Konečně po půlnoci přišel jeho čas. Byl jsem unavený, trochu opilý a neschopný nějaké vážnější reflexe. Na to asi čekal. Možná se ostýchal svěřit se mi, dokud jsem byl ještě při smyslech. Nechtěl slyšet moje rady a názory, potřeboval jen, abych ho trpělivě, třeba i otupěle vyslechl.

Řekl, že už několik let miluje jednu ženu. Ta žena je vdaná. Je z L., ale nemůže mi prozradit, o koho jde. On by s ní chtěl žít, ona s ním ne.

„Vím, že mě miluje,“ řekl Josef. „Ale bojí se mě. Připadám jí divný. Neví, co si myslet o mém psaní, a taky ji deprimuju.“

„To ti řekla?“

„V podstatě ano.“

Ta žena, kterou miluje už několik let, pokračoval Josef, teď otěhotněla. Dozvěděl se o tom náhodou, ani mu to nepřišla sama říct. Chce si dítě nechat vzít. Nechce se nechat rozvést a Josef jí nepřipadá jako vhodný otec.

„Už nějaké děti má?“

„Ne.“

„Tak proč?“

„Je to moje chyba,“ řekl Josef. „Nejsem pro ni prostě dost dobrý.“

Jako by laťka nebyla už tak dost vysoko. Jako bychom ji, proč ne, nakonec nemohli i podlézt! Kdo nás bude soudit a za co? Dostal jsem vztek. Na tu hloupou ženskou a také na Josefa, který mě zklamal. Tak banální tajemství jsem od něj nečekal.

„Můžu ti nějak pomoci?“ zeptal jsem se.

„Myslím, že ne,“ řekl. „Nejdřív mě napadlo, že bys s ní možná mohl promluvit. Ale teď mám pocit, že to není dobrý nápad.“

S tím jsem souhlasil.

Asi měsíc nato přijel najednou do Prahy a chtěl se sejít. Měl jsem něco domluveného v práci, nějaký výlet za město. Řekl jsem mu, že možná stihnu dorazit alespoň večer, jestli seženu odvoz. Ať na mne počká v Týnské kavárně. Když se neukáží do deseti, znamená to, že už nepřijdu. Prý na mne čekal až do zavíračky. Tři dny nato byl mrtvý.

Pruh mezi zataženými roletami začínal světlat, když se ke mně Ilana přitiskla. Objali jsme se jako dva trosečníci, já s tváří pohřbenou na jejím rameni. Věděl jsem, že tentokrát ji mám doopravdy. Otevřenou, nebezpečně blízko. Nemohl jsem být něžný, na to jsem se příliš bál. Pronikal jsem do ní, jako bych ji od sebe odstrkoval.

15

Za věžemi starých činžáků na západní straně nádrže zapadlo slunce. Na severovýchodě, v tmavě modrém prostoru visí měsíc, lehce přilípnutý proužek bledého světla. První hvězda. Pod keři se protahuje tma, stoupají vůně, které se v denním horku nemohly rozvinout.

Běžci si povídají, vysoké hlasy žen se nesou po hladině. Někdo mává rukama jako křídly a někdo se kolébá ze strany na stranu. Někdo běží upjatě. Někdo hlasitě funí a stříká z něj pot. Kolem mne prokmitne postava dokonalého běžce. Pohlaví nelze rozeznat, úzké boky a štíhlé údy mohou patřit muži i ženě. Běží lehce a vysoko zvedá kolena, i v bezvětří za ním vlají vlasy. Zkřížené ruce má pevně přitisknuté k hrudi, mírně zakloněnou hlavu a přivřené oči.

Dojdu k domku na hrázi. Na lavičce, kam nedopadá oranžové světlo luceren, rozeznám bohatou siluetu madam Esposito. Pozdravím ji mávnutím ruky a dojdu k ní, potichu, abych nevyplašil medvídky.

„Jak se vám daří?“

„Děkuji, dobře,“ odpoví jasnovidka. „A jak se máš ty?“

„Já taky dobře. Krásný večer, vidíte?“

„Krásný.“

Rozevřu a rychle sevřu dlaň, jako bych do ní něco polapil.

Jasnovidka se usměje.

„Tak zase zítra,“ řeknu.

„Ano, zítra.“

S Ilanou jsme teď „přátelé“. To se mi stává častěji, než bych chtěl. Když se mi žena začne příliš svěřovat, vím, na čem jsem. Už mne nebere jako možného partnera, ale jako kamaráda nebo bratra.

Myslím, že chodí s Máriem, kterému skončilo stipendium v uměleckém centru na řece Hudson a přestěhoval se za ní do New Yorku.

Profesor Kurzweill od zimy skoro nevychází z domu. Dvakrát týdně ho chodím navštěvovat. Připadá mi zvláštní, že je tak osamělý potom, co prožil skoro sedmdesát let v jednom městě.

Mluvíme spolu o různých věcech. Například o sebevraždě. Profesor říká, že mu ta představa není cizí. Mluvili jsme o konci Andreje B. a vyprávěl jsem mu i o Josefovi.

Ani u jednoho z nich nehrála představa Boha žádnou roli, o nějakou vyšší sílu se nezajímali. Jejich rozhodnutí spočívalo pouze na zhodnocení konkrétní situace zde, ve světě fyzikálních zákonů, příčin a následků. Profesor se domnívá, že skutečnou příčinou Josefovy sebevraždy nebyla milostná patálie, ale extrémní potřeba vnitřní čistoty, s níž se člověk zřejmě už rodí. A která je pro běžný život větší překážkou než tělesná vada.

„Ani já nevěřím v Boha,“ řekl profesor Kurzweill. „Ale ne proto, že bych byl tak statečný. Než jsem potkal Eriku, plácal jsem se v tom dost. Je skoro nemožné čelit té prázdnotě sám a já byl sám. Úplně sám až na jednoho strýce, který se přestěhoval do Ameriky ještě na začátku třicátých let. Rodiče, prarodiče, mladší sourozenci, všichni byli po válce mrtví. I když si nejsem jistý, že rodina může člověka skutečně ochránit, možná jen trochu utlumí nárazy,“ řekl profesor Kurzweill. „Záchrana přichází až s cizím člověkem, který se k tobě dobrovolně přidá. Jen pouto mezi cizími lidmi,“ řekl profesor Kurzweill, „je zázrak. S tím jsem nepočítal, že je Erika smrtelná. Vždycky jsem si myslel, že mě přežije.“

Posloucháme spolu hudbu. Profesor miluje Janáčka a Mahlera. Provedl mě postupně všemi symfoniemi až do Deváté, do nedokončené Desáté se mu nechtělo.

V mládí ji prý poslouchal rád, přetržený tón ho fascinoval. Ale dnes mu to už vůbec nepřipadá vzrušující. Naopak, nic není blíž, víc doopravdy než ten přervaný tón nebo slovo, které jednoho dne, možná už zítra, nestihne doříct, dopsat, dovyslechnout.

Zastaví nahrávku a poukazuje na zvláštní různorodost, útržkovitost Mahlerovy hudby, na to, jak se stále jakoby rozpadá, jednotlivé motivy do sebe narážejí, perou se spolu, je to heroický zápas o jednotu, která je

ale už minulostí, říká profesor, protože i ty nejlepší pokusy hynou v prázdnotě. To je počátek dvacátého století, Evropa před první světovou válkou. Od Mahlera dál už nikdo nebude schopen souvisle myslet ani psát. Slyšíš ta torza krásných melodií, které jsou pro všechny, kdo přijdou po Mahlerovi, navždy ztracené?

A přece, říká profesor, Mahler vždycky nakonec najde cestu k vykoupení. To, co jeho hudbu po všech soubojích a marných příslibech spasí, je něco nesmírně něžného a intimního. Jeden tón nebo jeden tichý hlas.

Brzy se vracím do Prahy. Kamarádi se mě v e-mailech ptají, jestli se těším domů a co jsem ze svého pobytu vytěžil. Napsal jsem knihu, o které jsem mluvil? Začal jsem ji alespoň psát?

Odpovídám, že jsem stále ve stadiu příprav. Josefův sešit se v New Yorku hezky rozrostl, ale není mi jasné, jak jednotlivé části příběhu poskládat do celku.

Profesor má pravdu. K čemu je dobré předstírat jednotu tam, kde není? Co si mám vymýšlet? Proč nenechat jednotlivé osudy, aby se navzájem dotkly stejně nahodile jako papíry vložené do modrých desek?

John C. Kolman a Andrej B.

Prababička Friederike a Eleanor C. Kolmanová.

Profesor Kurzweill a já. A Ilana.

Při poslední návštěvě mi profesor oznámil, že prodává svůj krásný byt na západní straně Central Parku a stěhuje se do domova důchodců někam za město.

Eleanor C. Kolmanová zemřela. Napsala mi o tom sestra Michaela, která usoudila, že by mě to mohlo zajímat. Přestala přijímat potravu a zemřela na začátku jara.

Dopis od sestry Michaely zněl mysticky.

Psala, že tu noc, kdy prateta zemřela, se náhle probudila a nemohla už spát. Oblékla se a vyplížila se ven, aby nevzbudila sestry. Bylo chladno a tak jasno, že viděla obláčky páry, která se jí srážela u úst. Prošla zahradou, přes trávník, pak příjezdovou cestou kolem rozestavené nové jídelny k bráně. Ze severu chrání klášterní pozemek asi dva

metry vysoká betonová zeď, z jihu jen ohrada stlučená z prken. V úzkých škvírách, kterými prosvítalo nebe, hvízdal vítr a do dvora tudy vnikal oranžový písek a prach. Brána ve zdi byla zamčená, ale Michaela jako jedna ze starších a zodpovědných sester má klíč. Po její pravé ruce se tyčila hrubá stavba kostela, betonové zdi přízračně zářily a za nimi, na vrcholcích hory Svatého Petra, se ještě bělal sníh.

Nechala za zády klášter i kostel, šla po prašné cestě mezi nízkými keříky a kaktusy.

Krajina kolem ní napjatě ztichla, propadla se do mezery mezi nocí a dnem. Noční zvířata zalezla do svých děr, klidila se z cesty mrtvým. Tahle chvíle patřila jim.

Slyšela hluk svých vlastních kroků, skřípání drobných kamínek pod podrážkami, šustění těžké látky roucha. Věděla, že není sama, teta šla s ní.

Zvedl se vítr a na východě zešedlo nebe. V akátovém keři vykřikl ranní pták.

Obrátila se k návratu. Už jasně rozeznala lesy na úbočí hory, táhlý hřeben vyšších a nižších vrcholků. Zakrývaly je mraky. Hora má svůj vlastní příděl deště, psala mi Michaela. Plní z něj potůčky, které pramení z jejího těla a napájejí tisíce ojedinělých druhů bylin, stromů a zvířat.

K jednomu z těch pramenů jezdí sestry dvakrát týdně pick-upem s korbou plnou umělohmotných barelů. Vodu používají do těsta na hostie, kterými zásobují polovinu z osmdesáti farností a misií tusconské diecéze. Pečou každý den kromě svátků a neděle. Na mísení a hnětení těsta mají stroje, ale válení placek a všechno ostatní dělají ručně.

Psala také, že třebaže ji tak zklamala, odkázala jí prateta Eleanor spoustu peněz. Menší část sestra Michaela věnuje klášteru. Většinu ale hodlá rozeslat na konta různých charitativních organizací. Nechce zakládat vlastní fond, nepřeje si, aby byl její dar jakkoli spojován se jménem pradědečka Kolmana. Peníze se musí rozplynout pokud možno nepozorovaně.

16

Nevěřil bych, že je to ve dvanáctimilionovém městě možné. Potkal jsem je v Brooklynu, v místech, kde ani jeden z nás nebydlí. Najednou vyšli z jakési postranní uličky, kráčeli přede mnou a drželi se za ruce. Ilana o něco vyšší než Márius, štíhlá, v červeném letním tričku a světlých šortkách, s vlasy upevněnými na temeni hlavy do improvizovaného drdolu, který se pod svou tíhou povážlivě nakláněl na stranu.

Dohonil jsem je na přechodu, kde se zastavili a čekali na zelenou. Nešlo předstírat, že je nevidím.

„Á, náš anarchista,“ usmál se Márius. Takhle trapný je vždycky, už jsem si na to začal zvykat. Ilaně to zřejmě nevádí.

„Co tady děláš?“

„Byl jsem na výstavě. A vy?“

„My se tu jen tak procházíme,“ zasmál se znovu Márius, jako by se mu podařila kdovíjaká duchaplnost.

„Jdeme ke známým,“ řekla Ilana. „Nechceš jít s námi?“

„Proč by s námi nešel,“ obrátila se na Mária. „Aspoň pozná jiné lidi.“

Pokrčil rameny: „Proč ne?“

Zastavili jsme před jedním ze starých cihlových domků. Márius natáhl ruku a odsunul zevnitř zástrčku na brance. Zazvonili jsme až u zelených domovních dveří.

Otevřít přišla drobná světlovlasá dívka, hádal bych jí něco mezi dvaceti a pětadvaceti. Políbila Mária i Ilanu na obě tváře a potom i mne.

„Já jsem Mia.“

„Tohle je Jan,“ představila mě Ilana, ještě než jsem to mohl udělat sám. „Píše knihu o anarchismu.“

„Vážně?“

„Jsem historik,“ upřesnil jsem.

„Aha.“ Znělo to zklamaně. „Tak pojd'te dál.“

Prošli jsme úzkou tmavou chodbou a otevřenými dveřmi na zastíněnou zahrádku nebo spíš dvorek, kde seděla větší společnost. Možná tak dvacet mladých lidí. Byl jsem mezi nimi s přehledem nejstarší.

Chlapci a dívky kouřili balené cigarety, pili pivo a čaj, který si nalévali z veliké konvice postavené na jednom z betonových schůdků. Mia, která dělala hostitelku, se nás zeptala, co chceme pít. Jestli pivo, máme si pro něj dojít do lednice v kuchyni. A jestli jsme něco donesli, máme to nechat tamtéž.

Už jsem se začal červenat, ale Márius naštěstí vytáhl ze svého tlumoku dvě krabice lahvového piva a odštrachal se s nimi do nitra domu.

Ilana se rozhlédla: „Už přišel?“

„Ještě ne,“ řekla Mia. „Ale volal a omlouval se za zpoždění.“

Lidé na dvorku se spolu tlumeně bavili a každou chvíli se dívali ke dveřím, jako by na někoho čekali. Připomnělo mi to atmosféru bytových seminářů z konce osmdesátých let, které jsem ještě na gymnáziu navštěvoval.

„Na někoho se čeká?“ zeptal jsem se tiše Ilany.

„Jo,“ řekla. „Je to skvělý člověk, jsem ráda, že ho poznáš. Vlastně nevím, proč jsem tě nepozvala, měla jsem ti zavolat. Skutečný objev, řekla bych.“

„Co dělá?“

„Je to filozof,“ odpověděl za ni Márius, který se za námi vynořil s třemi lahvemi vychlazeného brooklynského ležáku. „Můj nový guru,“ zasmál se.

„Takže už ne Žižek?“

Znovu se zasmál: „Žižek? To je starej model. Nebaví mě už ta pravolevá rétorika. Kdyby bylo podle něj, nikdo by nedělal nic. Jenom tak prská.“

Sedli jsme si na vyhřátý betonový schůdek vedle konvice s čajem, usrkávali pivo a poslouchali útržky rozhovorů.

„Kapitalismus tu bude nanejvýš dalších padesát let. Mechanismus hromadění nemůže pokračovat donekonečna, narazí na svoje fyzický hranice.“

„Otázka je, co přijde potom.“

„Může to být i mnohem horší.“

„Já osobně,“ řekl zdravě vyhlížející mladík se světlými vousy a ruměným obličejem, „u toho nebudu. Trávím teď každou volnou chvíli v horách. Brácha jezdí se mnou. Trénujeme spolu různé způsoby přežívání a taky jsem se zapsal na kurz zahradičení.“

„To je určitě dobrý,“ odpověděla mu dívka s pážecím účesem a stříbrnou peckou v nose. „Ale neměli bychom radši přemýšlet o tom, jak to udělat, aby k tomu nejhoršímu nedošlo?“

„Já chci být připravený.“

„Všichni bychom měli být připravený.“

„Je tady,“ strčí do mne najednou Ilana.

Budu mu říkat Daniel. Vysoký, hubený, z krátkých rukávů kostkované letní košile trčí paže porostlé drobnými světlými chlupy a poseté pihami. Má nakrátko ostříhané světlé vlasy, které na temeni začínají řídnout, a brýle se stříbrnými obroučkami. Úzký, pravidelný obličej s výraznou bradou. Může být o něco starší než já, něco mezi čtyřiceti a padesáti. Možná spíš k padesátce. Na zádech si nese batůžek. Vedle něj stojí malá, podsaditá žena se záplavou kudrnatých narezlých vlasů. Vypadají jako párek anglických turistů.

Chlapci a dívky mu jeden po druhém potřásají rukou.

Přesouvají si židle do kruhu. Daniel si vezme od Mii otevřenou láhev piva, napije se, pak ji odloží na zem a něco hledá v batůžku. Láhev se převrhne a Daniel zrudne. Omluvně se usmívá.

„Danieli,“ řekne Mia a v tu chvíli si uvědomím, že je opravdu milá. „Jsme hrozně rádi, že jsi mezi nás dneska přišel.“

Všichni se usmívají a pokyvují hlavami. Daniel se pomalu uklidňuje.

„Možná,“ řekne a uklidí papíry zpátky do batůžku, „bychom mohli začít nějakou otázkou.“

„Máme se hlásit?“ ptá se indicky vyhlížející chlapec s dlouhými vlasy.

„Bylo by to lepší,“ řekne Mia.

Ind rychle zvedne ruku. Z jeho otázky pochytím jen cosi o „osobní identitě“. Mluví dlouho, zadržává se a neustále opakuje slovo „jakoby“.

Všichni tady o Danielově teorii něco vědí, a tak není třeba vysvětlovat znovu základy. Já ovšem poněkud tápu.

Pokud jsem to dobře pochopil, Daniel tvrdí, že osobní identita jako taková neexistuje. To jediné, co má jedinec v ubíhajícím čase sám se sebou společného, je jistá omezená kontinuita myšlení a napojenost do sítě vnějších vztahů.

„Máme strach z budoucnosti, protože je to *naše* budoucnost,“ říká Daniel, „ale až dospějeme do toho budoucího bodu, který dnes můžeme jen předpokládat, už to nebudeme my. S osobou, kterou jsme dnes, budeme mít společnou část vzpomínek, odkazů, obsahů myslí, ale nic hlubšího. Svět s námi nestojí ani nepadá, síť existuje nezávisle na naší fyzické existenci a zůstáváme do ní na nějaký způsob zapojeni i po smrti... to je nesmrtnost, chcete-li.“

Za volně držícím svazkem nejrůznějších vjemů, potřeb, tužeb a aliancí, které nazýváme já, říká Daniel, nic hlubšího neexistuje. Žádné jádro, mystický střed, žádný homogenní tajemný subjekt. Pokud si uvědomíme, že tento předpoklad o naší identitě, kterou je třeba chránit a v jejímž zájmu je třeba jednat, je falešný, začneme přirozeně víc myslet na okolí. Nejenom na lidi, ale i na zvířata, rostliny, mikroorganismy, celé to nesmírně komplexní pletivo, které na tom nejjemnějším i nejhrubším plánu shrnuje vše, co můžeme pozitivně potvrdit.

Opustit falešný koncept subjektu znamená opustit teorii, že všechno, co děláme, činíme ve vlastní prospěch. Znamená to připustit, že jsme schopni oběti a sebezapření ve prospěch celku. Dát přednost skutečným otázkám před marnými, životu před smrtí.

„Ptáte se, na čem opravdu záleží? Co můžete dělat? Zmírnit, eliminovat všemi prostředky utrpení. Zvedat překážky. Umožnit míze, aby volně proudila do všech částí organismu. Coby živé bytosti jsme součástí vesmírného experimentu a naše vědomí se z něho nemůže vydělovat ani ho plně reflektovat. Kde končí poznání, začíná soucit. Všechno ostatní je pýcha, včetně konceptu Boha.“

Daniel zní jako nějaký buddhista, řekne mi při zpáteční cestě na Manhattan Márius, ale není. I když styčné body tu najít lze. Napsal zatím dvě knihy, každá mu trvala deset let. Svoje závěry v nich dokazuje řadou přísně logických kroků. Je původně matematik.

Jeho teorie neobcházejí, ale prostě vynechávají celou politicko-ekonomickou konstrukci, na které se ostatní současní myslitelé vyčerpávají, protože nejsou schopni opustit hierarchické vidění společnosti, pojem autority, středu a moci.

Daniel, vysvětluje mi Márius, popisuje uspořádání vztahů, které je přirozeně demokratické. Dalo by se říci anarchistické, ale ne ve smyslu chaosu.

„V lednu jsi ještě hlásal diktaturu proletariátu,“ popíchnu ho.

„Haha,“ naštve se Márius. „My to myslíme vážně!“

„A ty?“ zeptám se Ilany, která jde vedle nás mlčky. Nechápatě zvedne oči, vůbec nás neposlouchala. Problémy globálního kapitalismu jsou jí očividně ukradené.

Dotknu se její paže.

Chtěl bych se s ní milovat. Pomalu a něžně, na nějakém opuštěném, klidném místě.

Před odjezdem do Prahy jedu naposledy navštívit profesora Kurzweilla. Tentokrát v domově s pečovatelskou službou, v městečku na řece Hudson.

Cesta vlakem podél řeky, do které mží, mi připomene halloweenový výlet s Ilanou. Tehdy bylo nádherné jasné ráno a Ilana z vlaku fotografovala. Měla manuální přístroj na film, jaký už nikdo nepoužívá. Řekla mi, že miluje cvaknutí, se kterým se zaklapne tělo přístroje, když založí film. Vrčení přetáčené cívky. Ráda nastavuje clonu a natahuje spoušť, líbí se jí, jak přístroj uzavřený v koženém pouzdru voní. Schovává si papírové fotografie s olámanými rohy, stejně jako papírové dopisy a pohlednice, lístky z galerií a koncertů i jízdenky z vlaků. Nic nedokáže vyhodit. Jsou to důkazy, že opravdu žila.

Prší a přes matnou clonu vody a mlhy není vidět na druhý břeh. Z nádraží si musím vzít taxíka.

Domov pro staré lidi vypadá jako hotel až na to, že všude jsou namontovaná držadla a elektrické zvonky. Chodby páchnou nemocnicí. Profesor mě pozve do svého pokojíku s kuchyňkou. Všechno tu je světlé a čisté, ale trochu stíněné. Poznávám pár kusů nábytku, které si sem přivezl z Manhattanu, a také část knihovny. Většiny věcí se musel zbavit.

Chválím krásný výhled z okna, čerstvý vzduch a blízkost přírody.

Krčí rameny: „Kavárna by mi byla milejší, to mi věř. Pořádně zakouřená.“

Těžko si na nové prostředí zvyká, ale nezoufá si. V domově je několik lidí, se kterými se dá mluvit o psychoanalýze nebo historii. Společně také poslouchají hudbu. Ve dnech, kdy se cítí dobře, se snaží pracovat, píše memoáry. Přiznává, že je to projev jisté marnivosti, ale kdo říká, že to po něm musí někdo číst? Chce si jen srovnat vzpomínky. Jeho vlastní paměť ho překvapuje. V procesu psaní se mu vynořují detaily, barvy, vůně..., zrovna když ho zavolali z recepce, aby si pro mne přišel, nacházel se v jedné vesnici v Pyrenejích, na útěku před Hitlerem. Bylo mu čtrnáct let a byl květen.

„Pravdou je,“ řekne profesor, „že jsem si v Americe nikdy nezvykl. Možná kdybych měl děti.“

„Tak proč jste se nevrátil?“

„Kam?“ usměje se. „Erika byla Američanka, měla tady rodinu. Po její smrti bych mohl odjet, ale domov už není. Nikdo živý tam není, nikdo, kdo by si pamatoval. Nepočítám-li zdi, dlažbu, některé stromy.“

Odmlčí se a zamumlá: „Možná i to se počítá.“

Po chvíli: „Co ty? Vypátral jsi, jak to bylo s tvým slavným příbuzenským svazkem?“

„Ne,“ řeknu, „ale o to ani nešlo. Byla to jenom záminka.“

„Záminka? K čemu?“

Profesor nechápe, o čem mluvím. Aby to pochopil, musel bych mu odvyprávět posledních dvacet let, od chvíle, co jsem se s ním a s jeho paní rozloučil v předsíni jejich newyorského bytu. Musel bych mu vyprávět

o Josefovi. O dluhu, který k němu cítím. Láska se časem vyčerpá, ale vina ne. To vina je silnější než smrt.

Zpátky na nádraží jdu pěšky. Profesor mě doprovodí k vstupní bráně, stojí opřený o svoje chodítko a dívá se za mnou. Jdu po silnici, která v zákrutách klesá dolů k řece. Přestalo pršet. Z lesů stoupá pára a údolí se plní matným světlem. Myslím na to, že profesora Kurzweilla už nevidím.

II

Josefův sešit

1

„Nejšťastnější den mého života,“ napsal si do deníku Andrej B.

Za hraniční čárou si klekl a přitiskl rty k zemi. S čerstvou a mrazivou vůní sněhu k němu zaválo dětství; dechem zavlhlý okraj matčina kožšinového límce.

Na sovětskou půdu vstoupili z Finska dvacátého ledna ráno. Na hranici čekal na deportované anarchisty sovětský uvítací výbor. Po měsíci stráveném ve vlhkém podpalubí na neklidném zimním moři působila skupina zuboženě, ale ti, kdo jim přijeli naproti, vyhlíželi ještě hůř: oči zapadlé únavou, lebky potáhlé žlutou kůží. Ženy bledé, přísné, oblečené v černém jako jeptišky.

Poprvé od výstřelu na Kolmana má Andrej pocit, že existuje teď: v průsečíku místa a času. Přítomnost je monumentální, je jako čerstvě narozené dítě. Křičí, plná života, a všechno teprve nastává, všechny možnosti jsou ještě skryté a postupně se mají vyjevit.

(Když si o rok a půl později v Berlíně porovnávali deníky, Luisa řekla: To je zvláštní, Andreji, skoro nikde se nezmiňuješ o mně, jako bys byl v Rusku sám, a já, podívej, skoro na každé stránce píšu o tobě. Jak jsi byl nemocný, jak ses mi v Moskvě ztratil.)

Co bylo v Rusku? Jakými znaky popsat katastrofu?

Nepoměr mezi pustinou vyliďněných měst a davy, které se nepřetržitě sunou, přesouvají jako tlačené lavinou. Lidé obléhají vlaky, cpou se, lepí se na okénka, schůdky a střechy vagonů. Každý tunel jich pár očeše, ale na uvolněná místa okamžitě lezou další. Někdy je třeba hrozny cestujících postřílet, jinak by se vlak nehnul z místa.

Lidé spěchají, vrážejí do sebe se zdánlivou zaneprázdněností, která je ve skutečnosti blouděním, protože všechna známá místa zmizela. Jak odvážný experiment, vytrhnout půdu zpod nohou celé zemi. Aby se nikdo necítil doma, v bezpečí, aby se nikdo nemohl spolehnout. Stopy

je třeba denně aktivně mást a za tím účelem je vytvořen aparát, hlavní držitel a vykonavatel moci. Na jeho původní účel se zapomnělo, co přetrvává, je vášeň.

Poddaní aparátu jsou uštvaní, nároky se neustále mění a postrádají logiku. Udržovat se v pohybu je možná jediný způsob, jak uniknout. Tanec před rozzuřeným slonem, anebo pochod smrti. Kdo se zastaví, je mrtev.

Náklad. Náklad jako opak zavazadla. Zavazadlo lze (s typicky buržoazní lehkostí) odložit, což u nákladu nepřichází v úvahu, jeho hodnota je vždy nevyčísitelná, ztráta tragická.

Stává se, že když se vrátíte z krátké pochůzky, leží ve vaší posteli někdo cizí a mává orazítkovaným papírem. Tehdy se naplno projeví praktičnost kárky nebo saní, na které lze naložit, co zbývá. V zimě je možné balíky nebo jednotlivá polena tahat na provázku.

Starost, starost, starost. Zachmuřená čela inženýrů. Nedostává se papíru, nedostává se inkoustu, nedostává se místa ve vězeních. Organizace kolabuje na řadě nedostatků, které se množí tak rychle, že na ně nelze reagovat. Každé nové řešení vyvolá řetězec nových chyb, které je opět třeba řešit, a tak dál. Není pravda, že aparát není životaschopný, naopak, žije si prudce a radostně, ale po svém.

Boty: žádné nejsou. Bosé nohy na sněhu, nohy omotané hadry. Ženy ve starých vojenských hoblinách. Střevíce s vysokými podpatky na bosých nohou mladých sovětských úřednic.

Dítě s nalíčenými rty: „Tatíčku, půjdete se mnou?“

„Tatíčku, koupíte si cigarety? Kupte si cigaretu, tatíčku!“ Nina s velkýma očima drží v napřažené ruce deset navlhých cigaret. Posbírala je ze sněhu, kam je před chvílí odhodila, protože někdo zavolal, že jde milice. Planý poplach.

Na rohu tržiště postarší žena s bledým, dosud krásným obličejem, v dlouhém tmavém kabátě a šátku. Má jemný, úzký nos s ostře vykrojeným chřípím. V náručí drží japonskou vázu pomalovanou zelenými lístky bambusu, křehké, mrazem začervenalé prsty na zelených lístcích bambusu.

Pohotovost, s jakou prodavačka ošklivě páchnoucího šči navýší cenu, když zaslechne Andrejův přízvuk.

„Kousek chleba, tatíčku, jen kousíček. Pro Ježíše Krista!“

Kdy lze v Americe očekávat revoluci? Jistěže každým dnem? A v Německu a v Anglii? Není už na spadnutí? Není? To přece není pravda, soudruhu. Světová revoluce nastane každým dnem a budeme zachráněni, zahraniční soudruzí nám pomohou.

Moskkomuna, Narkomput, Narkominodel.

„Holoubku, tak se mi tu přece podepiš. Jen čárečku, jedinou čárečku perem. Co ti to udělá? Jediná čárečka!“

Pohaslý, zamklý Kropotkin v domácím vězení na venkově.

Čekisté v černých kožených bundách s nahými revoly za opaskem.

Malý Vaska z pece vyhrožuje rodičům: „Abych to na vás neřekl!“
Hlad a strach.

„Kolik je hodin?“

„Tři podle starého, pět podle nového. Ale od včerejška prý šest.“

Čtyři druhy rublů: Kerenského, carský, ukrajinský, sovětský.

Na jihu ženy s temnými očima a olivovou pletí žvýkají slunečnicová semínka a plivou slupky na zem.

Ani vězení už nejsou, co bývala, nedá se v nich číst, studovat. Copak za cara. To bylo vězení nejlepší školou. Vlezl do něj nevzdělaný hlupák a vylezl filozof, teoretik. Jako Nestor Machno.

Když Nestor Machno dobude město, nejdřív ze všeho otevře brány vězení. Pak všechny svolá a má k nim řeč: „Teď si to tu zaříd'te po svém.“

Jeho mladá žena Galina v Charkově za ranního šera vybíhá na ulici: „Proč bych se bála? Nebojím se. V bitvách jsem vždycky po boku Nestora a Nestor je vždycky v čele.“

Jedna taková se vloni smála v jarním slunci, na lavičce v moskevském parku.

Postavit ke zdi. Postřílet.

Tiché velikonoční procesí kolem chrámu svatého Izáka. Navzájem se šeptem utvrzují: Kristus vstal z mrtvých. Barevná vajíčka zase nebudou. Ve výklenku kostela se vyhublé ženské dítě kolébá ze strany na stranu, do rytmu neslyšného zpěvu.

Byrokracie teroru, teror byrokracie.

V Kremlu fanatický úředník Lenin: „Komunismus je otázkou řádně vedených účetních knih.“ Velká je na něm jen jeho osamělost.

Vzkaz Trockého kronstadtským námořníkům: „Postřílím vás jako bažanty.“ Vojáci v bílých maskovacích uniformách na zamrzlé Něvě, která praská, vojáci pod ledem a mrtví vzbouřenci v ulicích Kronstadtu. Hromadné popravu v bukových hájích v okolí Petrohradu.

Moskva se opět zazelenala. Bílé stolky, hudba z kaváren, naleštěné vývěsní štíty nových krámů. Nová ekonomická politika, procesí pomatečných duchů. Nina s velkýma očima už neprodává cigarety: „Tatíčku, půjdete se mnou?“ Rudě nalíčené rty a nahé nohy. „Maminka zemřela hladem. I Petřík. I Máša.“

Někteří z jeho amerických souputníků z lodi Buford vstoupili do strany. Jednoho bývalého policistu z Detroitu potkal v kožené bundě s revolverem. Příděly jídla pro čekisty jsou větší, zbyde i něco na prodej. Jsou tu i jiné výhody.

Andrej už jenom kličkuje. Získává ještě příslib deportace uvězněných ruských anarchistů do Německa a pak hledá skulinu, kterou by unikl, i s Luisou, která se plouží Moskvou shrbená pod nákladem zármutku a zklamání.

Luisa si sovětskou prohru bere osobně, ve vlaku do Švédska pláče. Je teplé, mírné září, podél trati směrem na sever žlutnou břízky.

2

„Pravda je stále v pohybu.“ Andrej si není jistý, kde tu větu slyšel, možná ji pronesl jeden z umělců, kteří se scházeli v Romanische Café, kde se ještě stále plánovala revoluce a pod vysokým stropem se pomalu převaloval dým v paprscích odpoledního slunce.

V Romanische Café se Andrej setká s asistentem profesora patologie, který identifikoval tělo Rosy Luxemburgové a důvěrně každému vykládá, že mrtvola ženy s prostřelenou hlavou, která čtyři měsíce ležela na dně Landwehrského kanálu, určitě nebyla Rosa, která v dětství onemocněla křivicí a měla jednu nohu kratší.

Pravda je stále v pohybu.

Zapadlé oči – také v Německu je hlad – svítí skrz clonu kouře. Hlad a tuberkulóza, morfium, kokain. Rozšířené zornice, rudé tváře, ruce se chvějí, rychle, lehce poletují, lahodný výdech a vdech, sladký spěch krve. Do Berlína přijeli potom, co strávili Vánoce ve stockholmském vězení. Evropa se po válce hodně změnila. Ať se teď vrátí kamkoli, budou už stále podezřelí.

Andrejovi bylo právě padesát let a jsou dny, kdy se cítí unavený. Začal psát knihu o Rusku, ale Luisa ho předběhla, z Ameriky jí nabídli smlouvu a zálohu. Andrej svou vlastní práci odložil a pomáhá Luise s redakcí, nabídne jí i svoje poznámky. O zálohu se s ním Luisa rozdělí jako o všechny peníze, které z Ameriky dostává.

Luisa se trápí s rukopisem a s mladým Švédem, který se k ní nastěhoval, zatímco Andrej zakládá výbor na pomoc sovětským politickým vězňům a jejich rodinám. Pořádá sbírky, píše žebravé dopisy, organizuje podzemní spoje, které by měly do Ruska dodávat peníze, jídlo i oblečení. Má podobný pocit, jako když po čtrnácti letech vyšel z pittsburské věznice. Je na svobodě, ale v duchu stále s těmi, kdo zůstali uvnitř. S narůstající agendou mu dobrovolně pomáhají citlivé mladé ženy, které se kolem

stárnoucích revolucionářů vždycky odněkud vynoří. Jsou hezké, elegantní a příjemně voní a Luisa je nemůže vystát, protože o životě nevědí nic a soucit s dělníky v nich zažehly románky v květované vazbě hltané v pauze mezi obědem a odpoledním čajem. Naštěstí Andrej s žádnou nevydrží dlouho. Nejdřív to byla nějaká Friederike. A pak když zmizela, nahradila ji Emma Steinová, Mimi.

Pro Andreje je měkká, naivní povaha Mimi Steinové příležitostí k odpočinku. Od sedmnácti let, kdy odjel do Ameriky, neměl domov a na jednom místě byl nejdéle ve vězení.

Mimi nečetla Nietzscheho ani Marxe, s Kropotkinem teprve začíná. Líbí se jí, protože je „laskavý“, ale jeho představě svobodně organizovaného života nerozumí. Celá její dosavadní zkušenost vypovídá o opaku. Mimi se domnívá, že některá pravidla jsou daná a nelze je tvořit na místě, stále od začátku.

Na druhou stranu má silně vyvinutý odpor proti násilí, útlačku a nespravedlnosti, při pohledu na bídu trpí a rozdala by všechno, co má. Andrejovi pomáhá vášnivě, z plných sil, rozhádá se kvůli němu s rodinou.

„Jaká nespravedlnost,“ stěžuje si hořce Luisa, které mladý Švéd po několika měsících trápení opět uteče se sekretářkou. „Ty budeš mít vždycky nějakou Mimi, zatímco můj modrooký Lars je pryč. Zůstanu prý jeho životní inspirací. Já nechci být ničí životní inspirací,“ nařká Luisa. „Chci, aby mě někdo miloval, abych mu připadala krásná, i když nejsem! Copak Mimi nevidí, že jsi starý? Proč to Mimi nevadí a Larsovi ano? Jaký je mezi námi rozdíl?“

Mlčky ji obejmě a Luisa se rozpláče.

„Ani ty se mnou nechceš být!“ nařká. „Nechtěl jsi se mnou bydlet tady ani předtím v Rusku. V Americe jsi přede mnou utekl až do San Franciska. Copak si myslíš, že to nevím?“

Naléhá na Andreje, aby zažádal o československá víza a jel do Prahy. Sama brzy odjede do Anglie, kde se přátelům podařilo zařídit pro ni papíry, ovšem jen pro ni, a německé úřady dělají Andrejovi čím dál větší problémy. Ale Andrej do Československa nechce.

Doprovází Luisu na nádraží. Malá, kulatá a šedovlasá odchází k vlaku, na schůdky se vyšvihne bez pomoci. Za pár vteřin s hlasitým bouchnutím sjede okénko: „Hlavně tu nezůstávej sedět, aby tě neposlali zpátky do Ruska!“ Vlak se rozjíždí, a tak už jí nemusí odpovídat. Vytáhne kapesník a mává, Luisa taky. Nevidí na dálku její slzy, ale ví, že pláče, poslední dobou pláče často. „Stárne,“ pomyslí si Andrej, „i když se jí to nesmí říct.“

Nestor Machno, v darovaném civilním obleku a s ostříhanými vlasy, bez koně a naprosto odzbrojen, sedá vedle Andreje B. u kulatého stolku v Romanische Café. Jeho žena Galina, kterou naposledy viděl za ranního úsvitu v Charkově, je v Berlíně s ním. Přivádí k nim Mimi na návštěvu a začnou se scházet pravidelně.

„Zemědělské komunity vklouznou do samosprávy zcela přirozeně,“ tvrdí Machno. „Problém jsou města, průmyslová velkovýroba. Komunistický anarchismus je možné uskutečnit jen na venkově, mezi zemědělci a drobnými řemeslníky, kde je přímý vztah mezi výrobcem, produktem a spotřebitelem.“

Černý čaj dolévaný vroucí vodou, hustý kouř z cigaret. Mimi s sebou vždycky bere jídlo pro všechny a trpělivě sedí při debatách, kterým nerozumí.

Všechna romantika je pryč. Zklamání je téměř hmatatelné a víra v revoluci se těžko znovu křeše potom, co viděl v Rusku.

Každý druhý host v Romanische Café vypadá romantičtěji než ataman Nestor Machno, o kterém se po Ukrajině zpívají písně a vyprávějí eposy.

Řešením není revoluci opustit, ale znovu ji teoreticky promyslet.

Tentam je prostor nekonečných plánů, širé nebe.

Po dlouhých průtazích získávají vízum do Francie.

Nestora se podaří zaměstnat v jedné truhlářské dílně, zatímco Andrej se v laciném podnájmu moří s příručkou o základech anarchismu, kterou si u něj objednal malé americké nakladatelství. Každý měsíc si chodí na prefekturu prodlužovat povolení k pobytu. Mimi prozatím zůstala v Berlíně.

3

Poválečná Paříž, zaplavená ruskými emigranty, není anarchistům nakloněna, stejně jako zbytek Evropy. Mezi bílou a rudou vede ostrá čára a anarchisté spadají na rudou stranu.

Ve srovnání s Ruskem jsou francouzské úřady výkonnější a také neúprosnější. Vrtkavost sovětských úřednic s holýma nohama je jim cizí, francouzská povolení vydávají muži v obleku.

Svědomitý úředník chrání stát jako svůj vlastní dům. Není tu od toho, aby žebrákům, kteří neumějí ani pořádně francouzsky, pomáhal, ale aby na ně něco našel. Jakmile se přistěhovalec stane ilegálem, francouzská policie ho zatkne, nasadí mu želízka, v doprovodu dvou ozbrojených strážníků ho posadí do vlaku a pošle za hranice. V Belgii nebo ve Švýcarsku ho ale bez platných papírů také nechtějí, a tak ho pošlou zpátky do Francie, kde ho úřady vsadí do vězení. Po propuštění dostane novou lhůtu k obstarání dokumentů, což se mu samozřejmě nepodaří.

Například pan Jean-Michel Deprés, úředník na prefektuře v Montreuil, dovede cizince chytout do takové smyčky, že z ní prakticky není úniku. Svědomitým úředním postupem dostane žadatele do situace, kdy potřebuje k vyřízení svého případu u pana Deprés dokument, který mu může vystavit opět a jedině pan Deprés. U pana Deprés se tak v jediném okamžiku setkají oba konce nitky a záleží jen na něm, jak pevně uzel utáhne.

Možná se takovému komunistovi, který neumí ani pořádně francouzsky a nejspíš je bolševický špión, už ani nevyplatí do Francie vracet! Anebo bude muset zmizet, jako to udělalo tolik lidí před ním, propadnout se do podzemí. Spořádaná bytost pana Deprés se otrásá hrůzou, když si představí nejzazší kruhy pekla, odpadiště, ze kterého fouká puch do zákonem požehnané struktury státu. Nemít v pořádku papíry a nebýt je totéž. A je to pan Deprés, úředník bytem v Montreuil, který rafinovaně ovládá skrytý mechanismus propadliště.

Pan Deprés, který si každý den po obědě zdřímne a v neděli jezdí s manželkou a dvěma dcerami na výlety do okolí Paříže, kde bohužel neustále naráží na skupinky rozjívených, nejspíš i opilých cizinců, kteří neumějí pořádně francouzsky a nepoznají jeden druh syra od druhého. Před nimi je třeba se chránit, zvlášť má-li člověk dvě odrůstající dcery.

Ale svého nepřítele musí člověk znát. A tak se pan Deprés se dvěma pány z prefektury odvážně a jaksi proti své vůli vydává do shnilého břicha Paříže. Říkají tomu „chodit na výpravy“. Pijí šampaňské v nočních podnicích, kde se kroubí polonahé tanečnice a napodobují největší pařížský hit, americkou černošku s odhalenými prsy, která cení zuby a skáče jako opice. I tu pan Deprés osobně viděl a její vystoupení mu připadalo zábavné do chvíle, než si na pódiu místo ní představil Blanku a Elvíru.

Za jiných okolností by byl Andrej B. panu Deprés docela sympatický. Nevypadá jako revolucionář, spíš jako starostlivý otec odrůstajících dcer. Jsou asi tak stejně staří. Umí docela dobře francouzsky a má v sobě laskavost, která pana Deprés svádí, aby se mu svěřoval. Má také pleš a silné brýle, hůlku, nevtíravé způsoby, hluboký hlas, sako a v ruce klobouk, jak se sluší na žadatele ve státním úřadě. Je sice Žid, ale i to by bylo možné přehlédnout. Za jiných okolností.

Jenže jak se věci mají teď, je na Andrejovi B. všechno podezřelé, a třebaže panu Deprés tenhle člověk vůbec nejde dohromady s hrozivým zvukem slova anarchista, musí jednat. Úředník nemá pochybovat o motivech svých nadřízených.

S poněkud těžkým srdcem tedy nachystá svou mistrovskou léčku a Andrej se do ní chytne. Jak jinak. Ani neklade odpor. Zdvořile si nechá nasadit železka, odejde do vězení a druhý den v doprovodu dvou strážníků na Gare du Nord, odkud vyjíždějí vlaky do Belgie.

4

Na francouzské policisty, kteří měli za úkol odvézt Andreje za hranice a nechat ho napospas belgickým úřadům, působí Andrejova mírná zdvořilost stejně jako na pana Deprés. Během čtyř hodin (tolik trvá cesta k hranici) se s ním dělí o jídlo a vyprávějí mu o svých rodinách. Na oplátku jim popíše návštěvu u Lenina v Kremlu. Žvýkají chleba s uzenkou a žasnou nad poměry v Rusku. V jednu chvíli se mladší z nich, jistý Jacques Farouche, udeří pěstí do masitého kolene: „Není to jasné? Dopadne jako Robespierre.“

„Kdo?“

„Tenhle Lenin.“

„Ach Robespierre.“

Strážník tiše zabrouká starý revoluční popěvek: „Ah ça ira, ça ira, ça ira, les aristocrates à la lanterne, ah ça ira, ça ira, ça ira, les aristocrates on les pendra.“

Čím víc na sever, tím zřetelněji jsou vidět stopy nedávné války: louky a pole ohraničené výstražnými cedulemi, travou zarostlé rýhy zákopů a hluboké krátery po vybuchlých minách. Rozvalené zdi statků, kam už se neměl kdo vrátit, a reznoucí klubka ostnatého drátu. Plochá, úrodná krajina, která na západě volně přechází v hladinu Atlantiku, se pod přívalem deště rychle mění v moře bahna. Topoly ukazují k nebi, stejně jako špičaté věže kostelů. Andrej znal západní frontu z vyprávění, z New Yorku i z Berlína. Muži bez nohou a bez rukou vypadali všude stejně, i zaražené ticho, kdykoli se někdo zeptal na válku. V Romanische Café se setkal s Otto Dixem, který jako jeden z mála prošel válkou téměř bez zranění a svoje vzpomínky zaznamenal do řady grafických listů. U jeho stolu mlčky sedával veterán, kterému střepina granátu urvala spodní čelist. Srkal nápoje slámkou a před dolní polovinou obličeje si držel ubrousek.

Vlak zastaví v městečku St. Quentin.

„Tady byla letos velká sláva,“ řekne Farouche. „Australská armáda. Odhalovali tu válečný památník.“

Na nástupišti hlásí odjezd přípoje do Arrasu a starší strážník řekne: „Slyšel jste někdy o Rudém baronovi?“

„Manfred von Richthofen? V Berlíně se prodával na pohlednicích.“

„Můj bratranec ho viděl na vlastní oči.“

Farouche protáhne obličej, přivře oči a zamává zápěstím pravé ruky: „Oh lalá!“

Bratranec staršího strážníka se jmenoval Vincent Grévy. Když začala válka, bylo mu dvacet tři let. Od dětství měl slabé oči, ale přesto narukoval a byl přidělen k jedné ze zásobovacích jednotek, které na západní frontu vozily potraviny a zdravotnický materiál. V předjaří roku 1917 měl na starosti potřeby Třetí armády generála Allenbyho, který řídil pokus Spojenců o prolomení německé bojové linie u města Arrasu.

V měkkém křídovém podloží města Arras, vyprávěl staršímu strážníkovi jeho bratranec, byly pod vedením britských inženýrů několik měsíců před útokem vyhloubeny kilometry a kilometry tunelů. Kopali je horníci ze severní Anglie a také potetovaní Maurové z Nového Zélandu, kteří projevovali podivuhodný smysl pro kladení nástrah a dokázali se v podzemí lehce orientovat.

Vybudovali ložnice pro stovky vojáků, kuchyně, společenské síně, nemocnici, dokonce podzemní divadlo. Některými chodbami vedly koleje, po kterých bylo možné v jednom směru tahat vozíky naložené municí a v druhém zraněné a mrtvé vojáky.

Horečná aktivita samozřejmě neunikla Němcům. Vyslali do chodeb svoje zvědy, kteří měli za úkol labyrint zmapovat, ale byl to těžký úkol. I když se někomu z nich výjimečně podařilo dostat se ven živý, stejně nebyl schopen podzemní pevnost přesně popsat.

Slepé tunely končily jen několik metrů před německými pozicemi, při útoku stačilo výbušninou otevřít východ a vyrazit překvapeným Němcům do tváře.

Bratranec staršího strážníka, který neměl o své rodné zemi valné mínění a po válce se vystěhoval do Ameriky, tvrdil, že plán generála Allenbyho byl vymyšlen geniálně. Kdo všechno pokazil, byli Francouzi. Nejdřív odmítli bojovat na Velikonoční neděli, prý musí slavit Vzkříšení. Útok Spojenců, který měl být koordinován s útokem generála Nivella na řece Aisne, tedy musel být odložen na pondělí. V neděli v noci začalo hustě sněžit. Vincentova zásobovací jednotka měla být správně tou dobou na cestě do vnitrozemí, ale museli čekat, až se bouře uklidní.

Útok byl ohlášen na půl šesté ráno.

Po večerním bombardování německých zákopů nastal klid. Vojáci v podzemí dostali výjimečně dobrou večeři a polní kaplan odsloužil mši. Pak byl vydán příkaz, že mají spát, aby načerpali na zítřek co nejvíc sil. Byli tak unaveni, že jim nedalo práci poslechnout. Chlapec, který ležel nejbliž Vincenta, se ze sna blaženě usmíval a pomlaskával.

Bratranec staršího strážníka ale nemohl spát. Ještě nikdy nebyl tak blízko útoku. Najednou začal ostře vnímat čas. Čím víc se blížilo ráno, tím pomaleji a intenzivněji čas odkapával, vyprazdňoval se směrem k počátku. Anebo ke konci. Vincent nový pocit dychtivě vychutnával, každá buňka jeho těla byla na nohou. Zaposlouchal se do zvuků podzemí: převalování, drbání, sténání ze sna. Vzdálené klapání a jakýsi hukot.

Nejdřív si myslel, že zvuk vychází z kuchyně anebo z podzemního generátoru, který pevnost zásoboval proudem. Pak si ale uvědomil, že jsou to lidské hlasy. Vstal, nasadil si brýle, vzal baterku a vyplížil se do chodby. Po pravé straně minul latríny a ocitl se v místě, kde se chodba otvírala do širšího tunelu. Pokračoval kousek směrem na východ a potom znovu zahrnul do chodby, odkud se linul teď už velmi naléhavý zvuk a světlo.

Spatřil skupinku asi pěti mužů. S hlasitým dupáním se pohupovali ze strany na stranu a vyráželi přitom štěkavé zvuky, jako by prudce vydechovali. Svítlna, kterou si postavili doprostřed, tam, kde měl asi hořet oheň, vykrajovala ze tmy obličejy pokryté maurským tetováním, vypoulená oční bělma a vyplazené jazyky.

Vstávali v půl čtvrté ráno. Vojáci dostali teplou kávu a zvláštní přiděl chleba, společně se pomodlili za vítězství a pak se v plné zbroji řadili k útoku. Venku ještě stále padal sníh s deštěm, vál silný vítr od jihozápadu. Spojencům bude foukat do zad a Němcům do očí.

Brzy začali na vozících svážet raněné. První německou linii, která po předchozím bombardování připomínala moře kráterů, se podařilo dobýt téměř hladce. Plískanicí oslepení Němci netušili blížícího se nepřítele a nebyli na boj připraveni. Nemohli ani utéct, hlína se roztekla v husté, lepkavé bahno, ze kterého se nešlo vymanit. Některé pozajímali v ponožkách.

Když se večer vyčásilo, drželi Spojenci několik strategických pozic, Němci se museli stáhnout dál na sever. Maurové rychle kladli přes rozblácené bojiště provizorní silnice, aby se vozy s municí a zásobami dostaly až do přední linie.

Ta noc před bitvou a následující den, kdy tahal podzemními tunely vozíky naložené mrtvými a raněnými vojáky, se bratranec staršího strážníka zapsaly do paměti jako jeden z nejsilnějších válečných zážitků.

Vzpomínal na umírajícího Angličana, který se během útoku zastavil, aby si zapálil dýmku, když vtom před ním vybuchl granát. Fajfku ještě držel v dlani. Hlavu měl neporušenou, ale silně krvácel z hrudi. Vincent s ním pospíchal na ošetřovnu, ale do cesty se mu pletly jiné vozíky s jinými zraněnými. Angličan měl podlouhlou, jemnou tvář s vysokým čelem a úzkým nosem, na horním rtu pečlivě upravený knír. Pohnul ústy a Vincent se naklonil těsně nad jeho ústa.

„Helen...“

Bratranec staršího strážníka prý cítil, jak mu neznámý Angličan vydechl do ucha duši.

Po válce si zjistil, kdo to byl, a vyhledal v Anglii jeho ženu. Ale to už je jiná historie.

„A co Rudý baron?“ vzpomněl si Farouch. „Viděl ho tedy?“

„No ano, celou jeho letku. Pestře omalované dvouplošníky prý vypadaly na nebi báječně. Britská letadla padala nad Arrasem jako shnilé švestky.“

Rozloučili se s Andrejem na belgické hranici. Ještě ten večer se museli hlásit v Paříži, jinak by ho doprovodili až do Bruselu.

Jízdenku do Bruselu zařídil Andrejovi pan Deprés, aby trochu odlehčil svému svědomí. Pokud se mu podaří proniknout do vnitrozemí a ztratit se v hlavním městě, má jistou naději, že zůstane na svobodě. A třebaže se představa ilegální svobody panu Deprés osobně hnuší, je asi přece jen o něco lepší než francouzské vězení.

5

Blízkost oceánu všechno změkčuje, světlo pozdního odpoledne pokrývá rovnou krajinu jako medový příklop.

Andrej se probudí už za tmy. Vmáčkнутý do rohu kupé, téměř neviditelný. V kapse má jízdenku do Bruselu a deset franků, které měl s sebou při zatčení. Strážníci mu také nechali zbytek bílého chleba, kousek sýra a napůl vypitou láhev vína.

Znovu usíná. Je doma ve Vilnius, ještě se nepřestěhovali do Petrohradu. Je Jom kipur a otec ho vede do synagogy. V tlačnici před chrámem se otci ztratí. Prodírá se černě oblečenými muži, všichni vypadají stejně. Andrej se chce vrátit domů k matce, ale najednou už nepoznává ulice, tohle není Vilnius, ale New York, vlhce páchnoucí uličky kolem Bowery. V uších mu zní drmolení Židů před synagou.

Probudí se. Proti němu sedí dva muži a tiše spolu hovoří. Rozeznává jejich vousy a černé klobouky.

Zavře oči a vrátí se na Bowery, už ne ve snu, ale ve vzpomínce. Stoupá po schodech k prvnímu bytu, který si pronajali společně s Luisou a Sašou.

Saša byl jeho nejlepší kamarád, našli se v New Yorku hned první den. Luisa se k nim přidala až mnohem později. Přišla na Manhattan po čichu, s jedinou adresou v kapse. Utekla zrovna od manžela a začínala s anarchismem. Byla o tři roky starší než on, ale v mnoha ohledech se cítil dospělejší.

Luisa byla jeho děvče, ale někdy se milovala i se Sašou. Andrejovi to příliš nevadilo, bral svoje zásady vážně. Nechtěl Luisu vlastnit. A Sašu měl upřímně rád. Saša byl malíř, a zatímco Andrej běhal po schůzích anebo pracoval v redakci německých anarchistických novin, Saša vyseďoval v kuchyni jejich společného bytu a díval se, jak Luisa vaří nebo šije. Byly doby, kdy z podprsenek a korzetů, které dodávala jedné newyorské firmě, žili všichni, po celém bytě se povalovaly růžové stuhy

a vycpávky. Saša se svýma světlemodrýma očima vysedával v kuchyni a kreslil anebo Luisu jen zamyšleně pozoroval a skládal přitom odstřížky saténu do něžných růží.

Tichý hovor v jidiš pokračuje. Muži se domnívají, že Andrej spí, a baví se na jeho účet.

Kdyby měl vousy, říká jeden z nich, vypadal by docela jako děda Solomon. A děda Solomon se narodil v Bedzinu.

Podívej se na jeho boty, hádá se druhý. Copak by takovéhle boty mohl nosit někdo z Bedzinu?

Ale nos má docela jako děda Solomon. I uši.

Takových nosů a uší po světě běhá.

Andrej se ve svém koutě prudce pohne a muži zmlknou. Dál ale na Andreje upírají oči. Není v nich nic nepřátelského, jen zvědavost.

„Narodil jsem se ve Vilniusu a vyrůstal v Petrohradě,“ pronese pomalu Andrej. Pamatuje si v jidiš dost na jednoduchou konverzaci a muži se zaradují.

Kdy odešel z Ruska?

Je pravda, co se říká, že bolševici nechávají Židy na pokoji?

Bratr jejich matky, strýc Izák, utekl s rodinou z Ukrajiny. Bolševici prý Židy nevráždí, ale bourají synagogy a zavírají školy. Učí děti, aby nenáviděly svého otce a nevěřily v Boha.

A proč jede Andrej do Antwerp?

„Jedu do Bruselu.“

Muži s úsměvem vrtí hlavami: Tak to už jste přešel. V Bruselu jsme přistoupili my a my jedeme do Antwerp.

A odkud vlastně jedete? A proč?

Andrej jim všechno ochotně povypráví. Vždycky odpovídá po pravdě lidem, kteří se ptají. Zjistil, že je to tak nejjednodušší. Jen ve vězení ne, tam mlčí, ať se ho ptají na cokoli.

Ukáže jim i svých deset franků.

„Nevím, co budu dělat,“ řekne. „Asi napíšu pár dopisů a požádám přátele o peníze. Musím se dostat zpátky do Francie.“

„Legální cestou to nepůjde,“ řekne jeden z nich. „Řekl bych, že vás spíš vyprovodí i z Belgie.“

„Kde budete spát?“ ptá se druhý.

„Nemám tušení,“ pokrčí Andrej rameny. „Na nádraží?“

„Tam vás nenechají, skončíte ve vězení jedna dvě.“

„Ale můžete jít s námi,“ řekne ten druhý a první příkývne.

„Mojše,“ řekne první.

„Abele,“ představí se druhý.

„Mojše a Abele Kotlerovi. Náš obchod je hned naproti nádraží, možná ho znáte.“

O jedenáct let později ve vzpomínce na Andreje B. Luisa napsala:

Po našem odjezdu z Ruska začalo úmorné přetahování s imigračními úředníky. Já jsem svůj status brzy vyřešila formálním sňatkem, ale pro Andreje něco takového nepřipadalo v úvahu. Jednou byl dokonce deportován za hranice Francie a jen díky úsilí vlivných přátel se nám podařilo dostat ho zpět. Státní aparát ví, jak na svoje protivníky. Místo toho, aby Andrej psal nebo redigoval knihy a články, vyplňoval formuláře a vyčerpával se ve frontách na úřadech. Považuji za jisté, že tento ponižující zápas o kousek místa na zemi, které je prvním a neporušitelným právem každého člověka, přispěl k jeho rozhodnutí předčasně odejít.

Ve skutečnosti končily Andrejovy stopy na antwerpském nádraží a nikdo z vlivných přátel, kterým Luisa rozesílala prosebné dopisy, mu nepomohl. Zpátky do Francie jej propašovali obchodníci s diamanty, bratři Mojše a Abele Kotlerovi.

6

Jak snadno se státní byrokracie spikne proti jednotlivci, který se stal nepohodlným. Jak lehko lze diktovat podmínky člověku, který i kdyby se všeho vzdal, přece nakonec potřebuje určitý prostor k životu. „Po smrti,“ napsal do své závěti Andrej, „chci být spálen na popel a rozprášen. Alespoň pak už nezabírat žádné místo, vyváznout z kola zamítnutých a schválených žádostí.“

Byrokracie se stala tak neoddělitelnou součástí jejich života, že Mimi, která byla před válkou na cestování ještě moc mladá, Andrejovi ani nevěřila, když jí vyprávěl, že tehdy člověk nepotřeboval zvláštní povolení k tomu, aby překročil hranici a někde se usadil. Mimi se k němu připojila v Paříži, když se vrátil z Belgie, a společně odjeli na jih.

To byla jedna z podmínek, které musel splnit, aby mohl ve Francii dočasně pobývat: odstěhovat se z hlavního města a zanechat politické činnosti. Přestal alespoň pracovat otevřeně, vzdal se funkce tajemníka ve Fondu na pomoc ruským politickým vězňům a svoje články tiskl za oceánem, často pod Luisiným jménem. Luisa byla jako firemní značka. Její jméno se dobře prodávalo, měla víc žádostí o texty, než kolik jich mohla sama dodat. Připravoval i osnovy pro její přednášky a ona mu pak posílala část svých honorářů. Slíbil, že jí pomůže i s knihou pamětí. Chtěl se sice pustit do vlastních memoárů, ale opět je odložil na pozdější dobu. Jeho malá domácnost potřebovala každý frank.

Našli si s Mimi pokoj s kuchyní v přízemí domku v Nádražní ulici, v Saint-Laurent-du-Var na předměstí Nice.

Saint-Laurent byla samostatná vesnice s radnicí a centrem kolem Starého náměstí, kde byly uličky tak úzké, že když člověk rozpažil, mohl se pohodlně opřít o kamenné, neomítnuté zdi protilehlých domů. Podnájem tu byl levnější než ve městě. Ve středu a v sobotu se konal trh a na pláž se dalo dojít procházkou podél řeky Var. Andrej a Mimi navíc měli

vlastní dvorek s citronovníkem a miniaturní zahrádkou, na kterou byla Mimi velmi pyšná a kde pěstovala petržel, bazalku a tymián.

Snad jedinou nevýhodou proti většímu městu bylo, že v Saint-Laurent každý každého znal a přivandrovalce tu neměli rádi, i kdyby byli mnohem méně podezřelí než postarší kulhavý Žid s přízvukem a s německou milenkou, která by mohla být jeho dcerou.

V Berlíně se Mimi nikdy nechtělo z postele, ale tady vstávala za rozbřesku, budili ji ptáci. Odplížila se do kuchyně a dala vařit vodu na kávu. Potom zametla dvorek, zalila svoje bylinky a doběhla k pekaři, to všechno ještě dřív, než se Andrej probudil. Měla ráda vůni Andrejovy první cigarety, kterou kouřil pod širým nebem s hrnkem horké a sladké kávy v ruce.

V létě chodívali časně ráno na pláž. Mimi zabalila do košíku snídani, ručníky a deku a pod oblečení si natáhli plavky. Kolem desáté, když slunce začínalo nepříjemně pálit, už byli zpátky doma, přivřeli okenice, udělali průvan a věnovali se práci. Andrej většinou něco psal, redigoval nebo překládal, Mimi vyhledávala ve slovníku, přepisovala na stroji, psala dopisy a později chystala oběd. Po jídle se museli trochu natáhnout a potom v chládku domova opět pracovali až do podvečera. Tou dobou byl už na dvorku stín a dalo se sedět venku. Těsně před západem slunce se opět vydali k moři. Pokud byli při penězích, stavili se po cestě zpátky v bistru na skleničku pastisu, a když ne, dali si doma bílé víno. Večeřeli jednoduše: chleba, rajčata, sýr a ovoce. Na noc nechávali otevřená okna i dveře na dvorek. Mimi poslouchala vrzání cikád a myslela na hvězdy, které na jihu září tak neuvěřitelně nízko nad zemí, zatímco v Berlíně nebyly skoro vidět. Koupila si hvězdářskou příručku a učila se rozeznávat souhvězdí. Všechno u moře ji zajímalo: rostliny, ryby, recepty a zvyky místních lidí.

Po berlínském shonu a dlouhém odloučení měla Andreje konečně sama pro sebe. Byli jako manželé, zbývalo jenom dojít na radnici, což Andrej stále odkládal. V Berlíně na něj naléhala, ale teď jí ani nevadilo, že nejsou oddáni, hlavně že od ní neodcházela. Starala se o něj, byla klidná a šťastná. Berlínské přízraky – přátelé a hlavně bývalé milenký – byly v bezpečné vzdálenosti, Andrej jim mohl jenom psát.

7

V Berlíně byl Andrej stále v pohotovosti, návštěva ho mohla přepadnout i o půlnoci. V pyžamu vařil čaj, rozléval víno a diskutoval o politice. Mimi tahle „rušení Andrejova odpočinku“ nesnášela, ale nedalo se jim uniknout. V Saint-Laurent uběhlo skoro celé první léto bez jediné návštěvy.

Jako posel nadcházejících změn se doslova na obzoru objevila Nancy Harwoodová. Dědička z americké naftařské rodiny provdaná za pijana a hazardního hráče Jacka Harwooda. Milionářka, která žila mezi Paříží a Azurovým pobřežím a svými skandály pravidelně plnila společenské rubriky časopisů.

Bylo osm hodin ráno. Mimi si právě zaplavala a protahovala se na slunci. Andrej ležel na boku, rukou si podpíral hlavu, kouřil a hleděl na moře. Uplývající čas poznali podle stínu Andrejovy hole, kterou zabodli kolmo do písku. Pláž i promenáda byly skoro prázdné, lidé v hotelích na pobřeží teprve vstávali. Prostor byl neomezený. Z přístavu Saint-Laurent vyplouvaly plachetnice, měnily se v bílé ptáky utopené v modři a pomalu nebo rychle, podle toho, jak silně vanul vítr, mizely za obzor.

Andrej hovořil k Mimi a také sám pro sebe: „Rosa Luxemburgová se mýlila. Já jsem se mýlil. Člověka nelze zredukovat na jeho roli v hierarchii ekonomických vztahů. Chyba se nachází jinde, peníze jsou jen odvozené zlo. Změna ekonomického řádu nestačí! Je třeba zrušit otcovský aparát, ať je to Bůh nebo stát. Násilím jej rozbít nelze, jak jsme viděli v Rusku. Jeden mocenský systém pak jenom vystřídá druhý. Je třeba mu vyhlásit neposlušnost, ignorovat ho, mentálně jej rozpustit. Přestat hrát jeho hru!“

Andrej se vzrušeně posadil: „Mimi, na něco jsem přišel!“

Jedna z plachetnic se začala přibližovat. Už byla tak blízko, že rozluštili bílý nápis na červeném boku, jmenovala se Světluška.

„Ještě kousek,“ řekl Andrej, „a uvízne na mělčině.“

Totéž si musel uvědomit i kapitán, protože vyhodil kotvu a posádka začala skasávat plachty. Mimi pozorovala postavy námořníků, napočítala na lodi tři, a potom uviděla světle oblečenou postavu, která lezla na zábradlí, mávala oběma rukama a něco volala.

Mimi až v žaludku cítila, že je po idyle. Nejraději by sbalila věci a rychle utekla, ale Andrej nic takového neplánoval. Podívala se na něj: stínil si dlaní oči a zvědavě sledoval ženu na zábradlí. Usmíval se.

„Kdo to může být?“

Žena si rychlým pohybem stáhla šaty přes hlavu, odhodila je na palubu, nádhernou ostrou šipkou zajela do vody a kraulem se vydala k břehu.

Andrej se v očekávání posadil, pak se opřel o hůl, vstal a vydal se ženě naproti. Mimi napadlo, že o Světlušce věděl, určitě byli s tou ženou domluveni.

„Kdo je to?“ zeptala se znovu.

Andrej pokrčil rameny a vstoupil do moře.

Žena byla dobrá plavkyně, za pár minut už stála na mělčině a brodila se k Andrejovi. Smála se a prudce oddechovala. Byla mladá, vysoká a štíhlá, s opáleným, sportem vypracovaným tělem. Hnědé, nakrátko ostříhané vlasy se jí lepily k hlavě. Napřahovala k Andrejovi ruku: „Nancy. Nancy Harwoodová. Věděli jsme, že budete tady. Vy musíte být Andrej. Četla jsem vaše Zápisky z vězení, podle mne jsou pozoruhodné.“

Andrej nabídnutou ruku uchopil a srdečně ji stiskl.

Mimi na pláži rozuměla každému slovu. Jako všechny Američanky, které dosud poznala, mluvila i tahle velmi hlasitě.

„Vyrazili jsme včera v noci ze Saint-Tropez,“ vykládala. „A vezeme vám milé překvapení, alespoň doufám, že bude milé. Krom toho máme na palubě spoustu šampaňského. Dáte si s námi šampaňské? Nebo vy už jste po snídani?“ Žena se smála vlastnímu vtipu a nemohla vůbec přestat.

Andrej zamával na Mimi: „Pojď sem.“

Mimi se nehýbala. Nechtěla pít s cizími lidmi šampaňské, nebyla zvědavá na jejich překvapení, ta žena se jí nelíbila a připadala jí nebezpečná. Jak Andrejovi lichočila. A Andrej, který lichotky nesnášel, ji ani

nezarazil, bylo vidět, že mu to dělá dobře. Potřebuje svoje dámy, myslí si vztekle Mimi.

Andrej na ni znovu mává, musí se jít s tou vulgární Američankou seznámit.

Od boku plachetnice se odpoutá malý člun. Sedí v něm dva lidé. Muž a žena ve slaměném klobouku s červenou stuhou, která mává.

„To je to překvapení,“ ukazuje Nancy dlouhou opálenou paží jako na divadle. „Přivezli jsme vám vaši přítelkyni.“

„Myslel jsem, že je ještě v Kanadě,“ řekne Andrej a vrtí potěšeně hlavou. „Proč mi nenapsala?“

„To už by pak nebylo překvapení...“ řekne Nancy.

Muž u vesel je Nancyin manžel Jack. Zakotví člun na písčném mělčině, vyhrne si nohavice letních plátěných kalhot a vynosí postupně na pláž koš s jídlem a kyblík s ledem, ve kterém stojí zabodnuté tři láhve šampaňského. Andrej pomůže z loďky Luise, která padne s hlasitým žuchnutím do vody a namočí si sukni až k pasu. Za ty dva roky, co ji neviděl, ještě zestárla, vlasy už má úplně šedivé. Také ještě víc ztloustla. Ale směje se, objímá Andreje jako dřív a říká mu „chlapče“: „Tak co, ty můj chlapče, jak to tady vedeš?“ Když se na břehu přivítá s Mimi a rozestře sukni na písek, aby uschla, sdělí jim novinky: Nancy jí v Saint-Tropez koupila domek, nádhernou vilku v kopci nad mořem, se zahrádkou a kusem vinnice. Padla tak poslední překážka k tomu, aby začala psát svoje paměti, teď už má, kde je psát, a bude mít konečně také vlastní domov. I prostředky na psaní jsou, přátelé uspořádali sbírku. Bude moci zaplatit Andrejovi, na jeho pomoc při psaní spoléhá. Už začala rozesílat dopisy, bude nutné mnoho věcí ověřit, vyžádat si staré dokumenty.

Nancy a Jack je nechali, ať si v klidu pohovoří, sami se bavili po svém. Nancy ležela na břiše a hrála si se sklenkou vína. Zahrabala ji do písku a kolem dokola ji obložila mušličkami. Jack četl noviny a kouřil.

Mimi si nikdo nevšímal. Luisa ji vždycky přehlížela. Už v Berlíně ji brala jen jako Andrejův přívažek, se kterým je nutné počítat ke stolu. Luisa žádnou Andrejovu milenkou nebrala vážně, řadila je do skupiny

rozmazlených slečinek nebo sekretářek, a s těmi měla nejhorší zkušenosti. Nemohla na ně ani žárlit, na to znala Andreje příliš dlouho. Milenky byly zaměnitelné.

Tohle všechno Mimi z Luisy vycítila, a proto ji neměla ráda. Ona není Andrejovou milenkou, je jeho ženou, ať na to mají papír nebo ne. Andrej jí patří, a dokonce i Luisa se s tím musí smířit.

Nancy dopije a napřímí se. Po kolenou popoleze k Jackovi, obtočí mu dlouhé paže kolem krku a políbí ho na ucho. Jack se ošije:

„Jsi celá od písku.“

Nastaví mu výstřih plavek: „Tak mě očisti.“

„Ale nech toho. Radši si vezmi něco na sebe.“

Nancy se zklamaně odvrátí.

„A kam vlastně půjdeme na oběd?“ zívne Jack.

8

Byl to dlouhý den. Když nad ránem konečně dorazili domů, cítila se Mimi starší o několik let. Byla unavená, špinavá a plná zadržovaných slz, které bylo třeba vyplakat.

Začalo to obědem na terase hotelu Imperial (bíle oblečení číšníci se tvářili, že nevidí Miminy staré letní šaty, ve kterých ráno vyběhla na pláž) a skončilo únavnou cestou od baru k baru.

Čím víc pili, tím byl Jack temnější, a ve tři hodiny ráno v bistru U Slepého psa, kde se u stropu líně otáčela kola elektrických větráků, se na Nancy vrhnul. Nebýt Andreje, který mezi ně vstoupil, byl by ji zbil. Kromě nich v podniku sedělo jen několik prostitutek s pasáky, a ti byli na podobné výstupy zvyklí, do ničeho se nepletli.

„Je to děvka,“ vysvětloval Jack Andrejovi, zatímco Nancy se nechala houpat v mohutné Luisině náruči a plakala jako poraněné dítě, „a navíc ošklivá. A kdo za to může? Doktor Schrer z Minnesoty. Zeptejte se jí, ona vám to poví sama. Jak je hloupá! Ta nejhloupější milionářka, co znám. Víte, co jí provedl doktor Schrer? Nejdřív jí slíbil, že jí uřízne kus nosu a pak ho neuříz, nechal ho raději tak, do toho rypáku, co má Ninínek – to víte, že jí doma říkali Ninínek? –, se mu nechtělo. Ninínek musí žít s nosem jako okurka, a to je neštěstí, pomyslete si, lidi umírají hladem a Ninínek je nešťastný pro svůj nos. Co jí může utěšit? Kromě šampaňského a kokainu? Zeptejte se jí, ať vám to poví sama. Ninínek chce být milován. Obdivován. Jenže ne pro svoje peníze,“ smál se Jack. „Když děláš na každýho oči, proč se rovnou nesvlíkneš do naha?“ Bez varování se natáhl přes stůl, chytil cíp Nancyina hedvábí, mohutně jím škusnul a roztrhl pruh látky až k pasu. Nancy se ani nesnažila zakrýt drobná bílá prsa, dál ochromeně plakala a Luisa musela vzít svůj letní šál a zahalit ji.

Andrej vyběhl shánět taxíka. Světluška kotvila v přístavu, Luisa řekla, že se všichni vyspí na lodi a druhý den se vrátí do Saint-Tropez.

Když Nancy konečně rozplakal, jako by se mu ulevilo. Jack se uklidnil a měl teď poprvé od rána dobrou náladu. Přesedl si vedle Mimi, přitiskl se k ní bokem, jednou rukou ji pevně objal kolem ramen a druhou jí položil na stehno.

„Pojď se mnou na loď,“ šeptal jí. „Ukážu ti svou kabinu. Nancy bude spát jako poleno, já ji znám. Ty máš takové... modré oči.“

Andrej se vrátil s taxíkem. Vyšli z bistra, Jack dál mačkal Miminu ruku, nemohla se mu vyprostit. Tahal ji do otevřeného auta, ale Andrej si jich nevšímal, mluvil s Luisou, která podpírala zhroucenou Nancy.

„Zůstaneš u nás přes noc?“

„Potřebuju se dostat domů,“ řekla Luisa.

„To je to nejmenší. Vrátiš se zítra vlakem nebo lodí.“

Nancy zavrtěla hlavou: „Luisa pojedje s námi, vid', Luiso, miláčku?“

„Nemůžu ji s ním nechat samotnou,“ řekla Luisa.

„Děkuji,“ objala ji Nancy.

„Nancy, drahá, jak dlouho to ještě budeš snášet? Copak nechápeš, jak tě ponižuje?“

„Jsou to jen záchvaty...“

„Ale skoro každý den?“

„Tak mi porad',“ řekla Nancy. „Porad' mi, co mám dělat. Miluju Jacka. Tebe taky, miláčku Luiso. Ty jsi moje... opora. Těšilo mě,“ pustila se Luisy a objala Andreje, „brzy se uvidíme, zase vám Luisu přivezeme, vid', Luiso, ale teď vám ji musíme vzít. Sbohem,“ obrátila hlavu k Mimi. „Jak že se jmenujete?“

„Emma Steinová,“ řekla Mimi, které se konečně podařilo vyrvat Jackovi ruku. „Jmenuju se Emma Steinová.“ Pak byli konečně pryč.

Andrej a Mimi dojdou domů pěšky, Andrejovi se ještě nechce do postele. Posadí se na dvorek a kouří, pozoruje blednoucí nebe.

„Koupila Luise dům,“ pokračuje nahlas ve svých úvahách. „Musí jí být vděčná. On je ovšem strašné hovado. A ona? Má příliš mnoho peněz. Jinak je docela milá, nemyslíš?“

Žádná odpověď.

„Mimi?“

Z ložnice se ozve vzlyk.

Andrej s povzdechem uhasí cigaretu, zvedne se a vejde do tmy pokoje. Sedne si na okraj postele a nahmatá Miminu hladkou, kulatou tvář. Žena se od něj prudce odtáhne.

„Co je ti, Mimi? Myslel jsem, že tě to žárlení přešlo, že tenhle démon zůstal v Berlíně. Žije si pěkně na penzi, chodí s vnučaty do zoo a o Mimi se už vůbec nezajímá, není to tak?“

„Nech toho,“ vyhrkne Mimi. „Všechno je zkažené.“

„Ale není.“

„Je. Teď je tady ona a bude tě chtít zase jen pro sebe, uvidíš. A já to nevydržím.“

„Ale vydržíš.“

„Nemáš mě rád.“

„Mám tě rád.“

„Tak si mě vezmi.“

„Ale, Mimi, myslel jsem, že už jsme si tohle vysvětlili. Myslel jsem, že jsi pochopila, proč neuznávám manželství.“

„Tvoje zásady!“

„Nemám žádné zásady. Jen nechci, aby nám do tak intimních věcí někdo zasahoval. Alespoň tohle, Mimi, ať zůstane jenom mezi námi, rozumíš mi?“

„Ale já chci být tvoje žena. Chci, aby to musela uznat i Luisa. A... a moje rodina.“

„Jen o to ti jde.“

„Miluji tě,“ řekne Mimi. „Jsi moje první a jediná láska.“

Hladí ji po vlasech mokrých od potu a slz: „Chudáčku Mimi.“

9

Luisse trvalo napsání paměti dva roky. Dva neklidné roky, v průběhu kterých se u Mimi začaly projevovat žaludeční potíže a Andrejovi se na prsou udělal bolestivý hnisavý vřed, který se nechtěl zahojit.

Luisa posílala dopsané kapitoly Andrejovi poštou, ten je opravoval a přepisoval, a když se jich nahromadilo větší množství, přivezl je Luise osobně zpátky. Strávil pak vždycky v Saint-Tropez několik dní, během kterých musel nechat Mimi samotnou. Nemělo smysl ji vozit s sebou, nehledě na to, že jízdenku na vlak platila Luisa. Byla to čistě pracovní setkání a většinou ani ne příjemná, Luisa se s Andrejem hádala o každé slovo. Svou potřebou přesnosti ji nesmírně iritoval.

„Jsou to moje osobní paměti,“ křičela na něj, „ne anály anarchismu.“

„Je to obojí,“ nesouhlasil Andrej. „Proto je ta kniha tak důležitá. O svých milencích si piš, co chceš, ale fakta musíš mít přesně, jinak tě roznesou. A co se stylu týče, zkus popsat věci také trochu zvenku, nejen jak je vidíš ty.“

„Chceš říct, že jsem egocentrická.“

„Neber si všechno osobně, Luiso.“

Brala si to osobně, a třebaže se nakonec vždycky loučili jako přátelé, nemohla mu jeho zásahy zapomenout. Andrej od ní odjížděl vyčerpán. Poslední úpravy navíc už dělal skoro zadarmo, protože peníze, které Luisa na psaní nashromáždila, docházely. Znamenalo to pro něj, že si musí sehnat ještě víc překladů a redakční práce, ale za Luisiny paměti se cítil zodpovědný.

V domku na vinici se střídali hosté, hlavně staří přátelé z Ameriky, kteří teď z nějakého důvodu všichni pobývali ve Francii a chtěli se samozřejmě setkat s Luisou i s Andrejem. Klid prvního léta byl pryč a malá domácnost v Saint-Laurent se stávala čím dál tím zachmuřenější.

„Tak proč nejdeš se mnou?“ namítal Andrej, když mu Mimi vyčítala, že ji opět nechává samotnou.

„Tvoji přátelé mě nemají rádi.“

„Protože se vždycky tváříš jako kakabus. A navíc to ani není pravda.“

„Přece to cítím. Luisa si myslí, že jsem hloupá.“

„To si rozhodně nemyslí. Domnívá se jenom, že bys nemusela tak žárlit. Hlavně ne na ni.“

„Vy dva spolu o mně mluvíte?“

„Nijak zvlášť.“

„Nesnáším způsob, jakým se bavíš s Nancy a s ostatními ženami. To, jak mě tvoji přátelé přehlížejí.“ Mimi pláče. „Byl bys raději s nějakou jinou ženou?“

„Ne.“

„Tak proč mě pořád necháváš samotnou?“

„Protože nechceš nikam chodit se mnou.“

Majitelka domku s manželem, kteří bydlí v patře nad nimi, jejich hádkám nerozumějí. Mohou si jen domýšlet, proč se tak často z přízemí ozývá pláč a křik. Důvodem bude patrně žárlivost. Starý Žid žárlí na svoji mladou přítelkyni.

Hádají se pozdě do noci, a když jsou Miminy nářky příliš hlasité, musí zasáhnout policie. Ne že by musela, ale je to vítaná příležitost vtrhnout do anarchistické domácnosti a trochu si to tam okouknout.

Luisiny paměti vyšly ve dvou svazcích a recenze, i ty v tradičně nepřátelském tisku, byly překvapivě pochvalné. Jen komunisté je strhali. Podle Andreje to znamenalo jediné: Luisa už pro Ameriku není nebezpečná. Válka s anarchisty jejich deportací skončila. Zpátky ji sice nepřijmou, ale jako každý prominentní nepřítel, jehož epocha minula, se Luisa stala přes noc téměř národním mazlíčkem. Vydavatel jí zařídil víza, aby mohla svou knihu osobně prezentovat, a turné bylo triumfální. Luisa dokázala v posluchačích rozdmýchat stejný oheň jako za mlada, a i když měla úředně zakázáno hovořit o čemkoli, co se přímo netýkalo pamětí, stala se její vystoupení spontánními demonstracemi anarchismu. Po dlouhém období pochyb zas jednou cítila, že její životní volba byla správná a její ideály mají hodnotu nejen pro ni.

Napsala o tom Andrejovi, který odpověděl:

„Ano, a právě v potřebě mít nějaký ideál a bojovat za něj, v potřebě, která je všem příslušníkům lidského druhu společná, vidím vlastně jedinou naději. Jiná věc je, že tento ideál většinou byl a je špatný a nikomu neprospíval. Ať už to bylo náboženství, národ, nebo osobní čest. Kdyby se ale lidstvo podařilo nadchnout pro ideál, který je dobrý, zažili bychom možná ten největší rozkvět. Naději ve schopnost osvícených jednotlivců něco změnit přímo už jsem ztratil. Osvícení jednotlivci jsou vždy v menšině a mohou něčeho dosáhnout jen skrze státní aparát. Jak to pak dopadne, jsme viděli v Rusku.

K tvé otázce, zda bych se nechtěl pokusit získat víza do Ameriky: nechtěl. Děkuji za nabízenou pomoc, ale věř mi, že nic nepředstírám. Ztratil jsem zájem. Nebo přesněji, můj zájem o Ameriku se vyčerpal.“

V Luisině dopise, který následoval, přišly další novinky: Je v Chicagu. A je zamilovaná.

10

Martin Brunschwig byl od dětství slepý. Pravým okem rozeznával světlo, tmou a obrysy, na levé neviděl vůbec. S pomocí matky, která mu všechno předčítala, vystudoval práva a stal se advokátem. Slepota mu v povolání nebyla překážkou. Jako ho dřív všude doprovázela matka, hleděl teď na svět prostřednictvím své mladé ženy, která svou službu brala jako poslání. Pomáhali lidem, kteří si jiné právníky nemohli dovolit. Hájili u soudu opuštěné matky, vdovy, válečné veterány, přistěhovalce a nezaměstnané.

Martin se zajímal o anarchismus, který považoval za jedinou společenskou teorii založenou na lidském dobru. Četl Kropotkina a miloval Tolstého. Na prezentaci Luisiny knihy, ze které už mu jeho žena stačila přečíst dlouhé pasáže, se velice těšil, zaujalo ho to zvláštní plápolání mezi řádky.

Řekl své manželce, že Luisa zřejmě ztělesňuje jeho ideál: vášnivou, moudrou, konvencemi nespoutanou ženu, která dokáže muže osvobodit od každodenní všednosti a povznést.

Seděli v první řadě, na jeho žádost mu Luisu popsala.

„Menší než já, při těle. Má šedé vlasy stažené do drdolu a kulaté kovové brýle. Na sobě má světlou blůzu s kulatým límcem a béžovou sukni.“

Když došlo na dotazy, zvedl ruku: „Máte tak bohatý, zajímavý život,“ (řekl máte, ne měla jste, všimla si Luisa), „jste šťastná?“

Dlouhé ticho. Potom se ozval její hlas: „Jsem šťastná, že jsem teď tady. Když vidím a slyším vaši podporu, nadšení mladých lidí pro ideál, kterému jsem obětovala život. Ale až naše setkání skončí a já budu zase jen sama se sebou, až se vrátím do hotelového pokoje, kde na mne nikdo nečeká, pak patrně...“ Luisa ztichla.

Když vystoupení skončilo, naléhal na ženu, aby ho k Luise dovedla.

„Neměl jsem vám položit tak osobní otázku,“ řekl. „Přivedl jsem vás do rozpaků. Velice se vám omlouvám. Prostě jsem zapomněl, že nejsme

sami, že kolem nás jsou stovky dalších stejně nadšených posluchačů, jako jsem já. Jsem slepý, víte? Nevidím.“

A rychle dodal: „Já bych na vás v tom pokoji rád počkal, kdybyste dovolila.“

Mlčela.

„Jsem vám k smíchu?“

„Ne.“

„Uděláte si tedy na mě čas? Mohu s vámi mluvit o samotě?“

Podívala se na jeho manželku. Vypadala ještě jako dítě. Štíhlá, hezká dívka s přátelským obličejem a světlými vlasy, která přikyvovala hlavou a hleděla na ni prosebně, jako by to byla ona, kdo žádá o audienci, a ne její muž.

„Dneska už něco mám, ale zítra můžete přijít odpoledne na čaj. Samozřejmě i s vaší paní,“ usmála se na dívku.

„Ne,“ řekl Martin. „Já přijdu sám. Můžeš si prosím zapsat adresu?“

Nadiktovala manželce adresu hotelu, podala jim oběma ruku a začala se věnovat dalšímu čtenáři. Čekala jich na ni celá fronta.

Luisse bylo šedesát let, Martinovi třicet. Od trápení s modrookým Larsem se mladším mužům vyhýbala, už neměla sílu procházet stejným procesem od začátku. Nechat se přesvědčit o nemožném a pak, ve chvíli, kdy se romantická představa nezadržitelně unaví a prolomí se do všedního dne, pozorovat, jak se jeho pohled mění. Už před sebou nevidí legendární Luisu G., ale stárnoucí ženu, se kterou je zábavné ukazovat se ve společnosti, diskutovat u sklenky whisky nebo pokuřovat, ale která by určitě měla spát sama ve vlastní posteli.

Hrozné na tom bylo, že Luisa tu změnu uvnitř necítila. Andrej se jí svěřil, že jeho sexuální potřeby se s věkem umenšují. „Pro mladou ženu, jako je Mimi, to musí být zklamání,“ řekl. „Je pravda, že neměla přede mnou žádné zkušenosti, takže nemá s čím srovnávat. Není jako ty náročné ženy, které si mužského nejdřív vyzkouší. Přesto v její trpělivosti, v tom, že si nestěžuje, vidím další důkaz obětavosti, který mě dojíhá.“

Luise stárnutí úlevu nepřineslo, ubývaly jen příležitosti. Trpěla hlavně v létě. Převalovala se v posteli celá rozpálená a proklínala přírodu, která ženy tak trestá. Není divu, nařikala, že si Židé vymysleli Evu a hřích. Jak jinak vysvětlit takovou nespravedlnost!

Po dvou setkáních (jednou spolu vypili čaj a podruhé se procházeli v parku) bylo jasné, že Martin od Luisy něco očekává. Z Bostonu měla namířeno do Chicaga, kde si chtěla v domě půjčeném od přátel odpočnout a napsat delší článek, který si u ní objednaly jedny newyorské noviny. Než se rozloučili, zeptal se, zda by za ní mohl do Chicaga přijet. Ještě nikdy sám vlakem necestoval, ale je si jistý, že kdyby na něj na nádraží počkala, zvládnul by to.

Odmítla, on naléhal, musí se s ní znovu setkat.

Řekla, že si to rozmyslí.

Radostně ji objal a políbil na rty. Držela jeho světlou hlavu v dlaních a myslela na to, že on ji nevidí.

Když utekl Lars, přísahala si, že už si lásku k mladšímu muži nikdy nepovolí. I kdyby ji svádělo tisíc hadů z ráje, nechce už zažít ten nevděk, beznaděj. Nemilosrdný pohled, kterým ji dřív nebo později každý z jejích mladých milenců obdařil. Tady žádná noc nebyla dost tmavá.

Alespoň tohle mi od něj nehrozí, myslela si Luisa a pohládila Martina po vlasech. Byla tak lačná lásky, důvěrných lidských slov a dotyků.

Luisa byla v Chicagu už tři dny a stále se nedokázala rozhodnout, zda Martina pozvat nebo ne. Za dva týdny jí vyprší víza, musí se vrátit do Kanady a žádat o nová. Čtvrtého dne ranní poštou dorazil dopis. Napsala jej svým drobným, úhledným písmem Martinova žena.

„Vážená paní,“ psala, „vy si asi neuvědomujete, jak hluboký dojem jste na mého muže udělala. Potřebuje Vás, Vaši blízkost a vliv. Nedovedete si představit, jak se trápí. Prosím dovolte, aby za Vámi přijel. Co se mne týče, nemám k Martinovi ten majetnický vztah, jako mají jiné manželky ke svým manželům. Pro mne je Martin zcela výjimečný člověk s výjimečnými schopnostmi a také potřebami. Má-li pocit, že se od Vás může něco podstatného dozvědět, nemám právo mu stát v cestě.“

Nehledě na to, že vše, co zažívá on, zažívám i já, nemáme mezi sebou žádná tajemství, nemáme hranice, které by nebylo možné překročit. Nevím, jestli mi rozumíte. Zrovna Vám snad nemusí připadat divné, že dokazujeme svou vzájemnou důvěru naprostou volností. Martin mě požádal, abych Vám napsala. Napadlo ho, že i tak osvícená bytost, jako jste Vy, může váhat z pohnutek, které jsou v našem případě skutečně vedlejší. Prosím Vás, paní Luiso, jestli Vám můj manžel není nesympatický, přijměte ho u sebe. Obohatíte tím nejen jeho, ale i můj vlastní život.“

Martin připsal jenom tři slova: „Mohu ted' přijet?“

Čekala na něj na nádraží a odvezla si ho domů.

Po dlouhé cestě se chtěl umýt a převléknout, v cizím prostředí se neorientoval. Musela mu pomáhat. Tělesná důvěrnost tak nastala přirozeně, pečovala o něj a on jí oplácel laskáním. Věděl, jak Luisa vypadá, ale nebylo to pro něj důležité, o povrchy se nikdy nezajímal. V Luisině lásce bylo tolik radosti! Znovu a znovu jí opakoval, že žádný věkový rozdíl mezi nimi necítí.

Musela se násilím ovládat, aby úplně nezešílela. Čím víc si uchová ze svého předchozího života, tím snadněji se vyrovná se ztrátou, která je nevyhnutelná. Každé odpoledne si vyhradila alespoň pár hodin na psaní, zbytek dne byli spolu. Bylo to tak dobré, nebylo třeba o tom přemýšlet. Přijala svých deset dnů jako odměnu za dlouhé osamělé roky, mnohem intenzivněji než v mládí vnímala jejich výjimečnou krásu.

Než odjela, slíbili si, že se opět brzy setkají. Jakmile se jí podaří obnovit víza, vrátí se do Ameriky a vydají se spolu na cesty, Luisa vezme Martina s sebou na přednáškové turné. Ukáže mu Kalifornii, kde ještě nikdy nebyl. Představí mu jižní slunce a Tichý oceán, ten nemusí vidět, řekla mu, stačí, když uslyší hučení a nárazy vln, když ucítí na tváři mrazivou vodní tříšť a nadechne se čerstvé slané vůně.

Americký imigrační úřad měl ale s Luisou jiné plány a tentokrát nepomohla ani záruka nakladatele. Hlášení tajných policistů, kteří sledovali Luisiny přednášky, zněla jednoznačně: Luisa G. nedodržela dané

podmínky, její vystoupení byla záminkou k politické agitaci. Její další pobyt na území Spojených států je nežádoucí.

„Sen končí,“ napsala Andrejovi Luisa. „Martin žádá, aby za mnou mohl přijet do Kanady nebo do Saint-Tropez, ale to z pochopitelných důvodů nemohu dovolit.“

11

Návštěvy z Ameriky přijíždějí a odjíždějí, slibují pomoc, ale Luisina opakovaná žádost o vízum je stále zamítána. Nechce se smířit s tím, že už se nepodívá domů. Domov je pro ni New York. Nejdřív byt na Bowery a potom domek v Harlemu, kde byla v přízemí redakce časopisu a kam se po návratu z vězení přistěhoval i Andrej.

Andrej nic takového necítí, poválečná Amerika už pro něj není zajímavá a doma se necítí nikde. Nikdy nic nevlastnil, nikde se nezařídil. Sloužil vyššímu cíli a pobýval tam, kde bylo třeba.

Ve Francii byl, navzdory úřední šikaně, ještě stále napojen na Rusko. Mohl na dálku organizovat pomoc politickým vězňům a jejich rodinám a redigovat bulletin, kde zveřejňoval osudy a myšlenky vězňených anarchistů. V tuto chvíli cítil, že nemůže dělat víc. Nesmí dovolit, aby se na uvězněné a popravené anarchisty zapomnělo, aby jejich oběť byla zbytečná. Musí zachovat důkazy o tom, jak bolševici ukradli revoluci, a že Rusko ovládá skupina oportunistů, kterým rozhodně nejde o ideály, naopak, jde jim jen o to všech skutečných idealistů se co nejdřív tiše zbavit.

Andrej nepropadal beznaději jako Luisa. Nemyslel si, že vzestup fašismu a nacismu po Evropě dokazuje, že jejich celoživotní úsilí bylo k ničemu. Na vývoj člověka bylo podle něj třeba hledět v širších souvislostech, ne jen v horizontu jednoho lidského života. Práce, kterou dělali, byla pro budoucnost a rozhodně nebyla zbytečná. Vždyť šlo o každou lidskou bytost. Každý jednotlivý člověk, který vědomě odmítl vládnout a být ovládán, představoval zřetelný posun k lepšímu.

Je pravda, že v jistou historickou chvíli – těsně před vypuknutím války – to vypadalo, že anarchismus se může stát masovým hnutím. Ale nestalo se. Nezbyvá, než se s tím smířit, odebrat se skromně do ústraní a pracovat dál, nepoletovat, uchovat jasnou vizi. Protože po noci, která

ted' na Evropu padá, přijde zase den. A lidstvo přežije, jako přežilo zatím všechny hrůzy, a zas bude hledat nějaký ideál.

Luisin mozek je po návratu z Kanady jako zaseknutý mlýnek, který opakuje stále dokola: Pro koho? Na co? Proč?

Možná by pomohlo, kdyby měla děti. Příroda jí volbu usnadnila, nemohla v mládí otěhotnět, pokud by nepodstoupila operaci. Ve stejné situaci by se dnes rozhodla stejně, ale to vědomí nezahání hořkou chut' nadcházejícího stáří ani samotou. Cítí se ošizena. Za svoje oběti čekala odměnu, ale ta nepřichází, svět se nečekaně posunul jinam a ji nechal stranou. Anebo si odměnu vybrala už předem a teď ji splácí?

Andrej jí vytýká marnivost. Dokonce stařeckou marnivost! Tvrdí, že zbytečně lpí na širokém publiku a podléhá vlivu lichotníků. V Berlíně spolu několik týdnů nemluvili, protože Andrej chtěl, aby Vzpomínky na Rusko vydala v anarchistickém nakladatelství a ne v komerční firmě, která se bude snažit na knize vydělat a bude ji prodávat za nedostupnou cenu. Jeho obavy se bohužel potvrdily, když nakladatel bez Luisina vědomí vyhodil celý závěr knihy a změnil titul.

Chtěla by, aby za ní Andrej jezdil častěji, láká ho do Saint-Tropez. Zařídila mu jeho vlastní pokoj s krásnou pestrobarevnou pokrývkou, psacím stolem a výhledem na vinici. Vařila by mu, měl by klid.

Občas přijede, ale jednou se vyspí a hned spěchá domů. Mimi mu dělá do telefonu scény. Kde bere Andrej trpělivost na tyhle žárlivé vrtochy, myslí si Luisa. Jak může milovat ženu, která je vůči Luise otevřeně nepřátelská?

Luisa se s Mimi pokusila spřátelit, ale vždy to dopadlo stejně. Po několika milých dopisech se něco zvirtlo a Mimina žárlivost si našla záminku. Také její žaludeční potíže se prý stále zhoršují. Má záchvaty, válí se po zemi a sténá bolestí. Doktoři si nejsou jisti, oč jde, podle Luisy jen Andreje vydírá. Horší je, že ani Andrej není zdravý. Má bolesti při močení a zřejmě bude muset na operaci.

12

Konec června. Po ránu čeří hladinu lehký západní vítr, ale po poledni se lístek nepohne a při krajích zelené, k obzoru temně modré moře leží jako teplem vyčerpané zvíře.

Sobota ráno, Saint-Tropez

Drahý hochu,

v tento den je mi dvojnásob líto, že tu nejsi.

Sedím v Tvém pokoji, píšu na Tvém psacím stole, dívám se na vinici v ranním slunci a chci Ti říct: Ať byl můj život jakkoli těžký, ať mi přinesl jakkoli velká zklamání, hlavně v těchto posledních letech, jedno je jisté. Přátelství, které k tobě chovám, je to jediné, co mi zůstalo. Muži přicházeli a odcházeli, některé jsem milovala, však víš. Ale nikdo nebyl tak úplně vstřebán každou částíčkou mojí bytosti jako Ty.

Zvykla jsem si na ztráty. Pomalu se smiřuji s tím, že můj život, stejně jako životy ostatních lidí, dopadl úplně jinak, než jsem si představovala. Jediná ztráta, s níž bych se nemohla smířit, jediná skutečná pohroma, která by mě mohla postihnout, by bylo ztratit Tebe. Nebo Tvé přátelství.

Je mi smutno a hlavu mám jako vymetenou. Myšlenky tam není, kromě jediné: Můj Andrej, můj hoch, je na tom lépe, bolesti ustoupily, operace se povedla, a třebaže nemůže být v den mých narozenin se mnou, uzdravuje se a brzy se uvidíme.

Pozdravy Mimi. Změnila jsem poněkud svůj názor na ni, když vidím, jak statečně a obětavě o Tebe pečuje. Když já nemohu, když mi to, můj hochu, nedovolíš.

Doufám, že se brzy uvidíme, byl by to ten nejkrásnější opožděný dárek k narozeninám.

Tvoje L.

Sobota ráno, Sain-Laurent

Milé děvče,

odpusť, že škrábu, ale píšu v leže, Mimi mi pomáhá. Nemohu tentokrát přijet a oslavit s Tebou tvoje narozeniny, ale myslím na Tebe neustále a posílám Ti svoje nejvřelejší pozdravy. Daří se mi znatelně lépe, ale na cestu bohužel není ani pomyslení. Oslav to dobře bez nás, pozdravuj přátele a nebud' smutná, jistě nastanou zas lepší časy, možná ne za našeho života, ale co na tom sejde?

Jsmo v duchu s Tebou, já i Mimi. Zavolám Ti později večer a popřeji ještě osobně.

Tvůj A.

Dopisy, které si zkřížily cestu někde u Antibes, nedorazily ke svým adresátům včas. Luisa dostala Andrejův opožděný vzkaz až ve středu večer, po svém návratu domů. Našla ho zastrčený pode dveřmi, a když spatřila na obálce Andrejovo písmo, zapomněla na okamžik, odkud se vrací a proč.

13

Andrej dodržel slib a v sobotu večer Luise zavolal. Řekla mu, že nemůželi Mohamed k hoře, přijede hora k Mohamedovi, totiž Luisa hned zítra ráno do Saint-Laurent.

Andrej jí to rozmlouval. Ještě mu není tak dobře, bude lepší, když počkají, až se dostane trochu do formy. Mimi se o něj stará příkladně, není se čeho bát.

„Nepotřebuješ peníze?“ zeptala se přímo, dva staří harcovníci před sebou nemuseli nic předstírat.

Urgentní to v tuto chvíli není, řekl Andrej. Nedávno dostal něco z Anglie. I když je pravda, že po zaplacení účtů v nemocnici jim toho asi moc nezbyde.

Slíbila, že v pondělí něco pošle.

Andrej prodělal druhou operaci prostaty. První mu jenom přitížila, ale teď lékaři slibovali úlevu, jen co se jizvy a pohmožděná tkáň zahojí.

Nejhorší bylo dopravit ho domů. Nemohl se hýbat, rána bolela, připadal si naprosto uboze. Mimi ho spatřila ve chvíli největší slabosti. Uklízela jeho výkaly, moč a krev. Držela mu hlavu, když se v sanitce kousal do ruky bolestí a volal rusky na pomoc všechny svaté.

Dali mu na doma láhev opiové tinktury, která bolest trochu tlumila, ale na jak dlouho mu mohla vydržet? Kde stále brát peníze na léky? Proč by měla Mimi žebrot u rodiny a přátel a obětovat se pro invalidu, ze kterého už nic kloudného nevypadne a pravděpodobně ji už nikdy nebude moci ani pomilovat?

Poslední dávku opia si vzal v sobotu odpoledne. Večer, krátce po telefonátu Luise, účinek vyprchal a bolest se do něj opřela s čerstvou silou. Byl unavený. Nedávalo to žádný smysl.

„Běž pro doktora,“ řekl Mimi, „utíkej.“

„Nemůžu tě tu nechat,“ řekla.

„Musíš. Musí mi něco... něco dát. Tohle je nesnesitelné.“

„Nemůžu,“ řekla.

„Běž, pro všechny svaté, jdi už! Sežeň ho.“

Vyběhla s pláčem z pokoje.

V předklonu se došoural k psacímu stolu a vytáhl prostřední šuplík.

Pistoli s sebou nosil od dob, kdy vyšel z pittsburského vězení. Možnost rychle ukončit svůj život považoval za základní svobodu, jedinou, která mu zbyla. Při všem tom postrkování z místa na místo a finančních nesnázích, ke kterým se přidala ještě nemoc, byla nabitá pistole jeho jistotou. Netajil se tím před Mimi ani před Luisou. Jakmile by utrpení přesáhlo míru snesitelnosti a obtíže spojené s přežíváním by převážily nad pozitivními důvody k životu, nebude váhat. V Rusku mu bolševici vytýkali sentimentalitu, ale ta se týkala jen druhých lidí. Ke své vlastní osobě necítí žádné zvláštní pouto. Už jednou se v mládí všeho vzdal. Od té doby je v tom smyslu svobodný.

Napsal na papír pár vysvětlujících slov a s pistolí se vrátil do postele. Nechtěl, aby Mimi na první pohled viděla, co se stalo.

Přimáčkł ústí pistole do měkkého místa pod hrudním košem; chtěl se vyhnout krunýři žeber. Mířil nahoru a trochu doleva. Srdce dělí od kulky jen několik centimetrů měkké tkáně, nemůže minout. Zalapal po dechu, do hrdla se mu nahrnula krev. Pistole mu vypadla z ruky. Nemohl se pro ni natáhnout, aby ránu zopakoval. Ležel stočený do klubka na levém boku, stále naživu.

Tehdy také mířil na srdce a také se netrefil. Kolman – byl menší, než si ho představoval – padl pod stůl a plazil se k oknu, kde ve skvrně slunečního světla vířily lesklé částečky prachu. Někdo vběhl do místnosti a skočil Andrejovi na záda. Vleže vytrhl z kapsy nůž, bodl Kolmana do nohy. Zabíjení je hrozné.

Když dorazila Mimi, ničeho si nevšimla. Andrej nesténal, snad se mu ulevilo.

Lékař, který vstoupil do dveří hned za ní, zpozoroval pod postelí pohozený revolver a poslal Mimi do kuchyně. Odkryl deku, vrátil ji na místo a vyšel za ní: „Máte tu telefon?“

„Chodíme volat k sousedům,“ řekla Mimi.

„Nechod'te k němu, dal jsem mu injekci a spí. Lehněte si na chvíli také,“ řekl doktor a vyšel ze dveří.

Nejdřív zavolal ambulanci a potom policii.

Když dva známí strážníci vyburcovali Mimi z krátkého, vyčerpaného spánku, nakládali zrovna Andreje do sanitky.

„Půjďte s námi,“ řekl mladší z nich a zacinkal želízky.

„Jste zatčená,“ oznámil druhý. „Všechno, co řeknete, může být použito proti vám.“

„Vůbec vám nerozumím,“ vrtěla hlavou Mimi, „kdo zavolal sanitku? Kam ho vezou?“

„Budete nám muset leccos vysvětlit.“

„Ale o co jde?“ vykřikla Mimi.

„O vraždu,“ řekl ten mladší.

Odvedli ji na policejní stanici.

To jediné, co si Mimi dokázala v šoku vybavit, bylo Luisino telefonní číslo. Andrej jí ho tak dlouho vtloukal do hlavy, až si ho zapamatovala.

„Kdyby se se mnou cokoli stalo,“ naléhal, „okamžitě volej Luisu, slyšíš?“

„Proč zrovna Luisu?“

„Mimi, ať mi věříš nebo ne, Luisa je nejvěrnější přítelkyně, kterou máme, ty i já. Také je schopná, na ni se můžeme spolehnout. Kdyby se mnou něco bylo, ona ti pomůže.“

„Mohu telefonovat?“ zeptala se staršího strážníka.

„Prosím.“ Odemknul želízka a přistrčil jí telefonní přístroj. Bedlivě ji pozoroval, když roztřeseným prstem vytáčela číslo a koktala do ucha rozespálé Luise, že musí okamžitě přijet.

Luisa dorazila v neděli dopoledne. Od tří hodin v noci, kdy jí zavolala Mimi, byla na cestě, ale musela čekat na první ranní autobus a dvakrát přeseďat. Hned běžela do nemocnice. Andrej ji poznal, ale mluvit nemohl, příliš to bolelo. Kulka prostřelila žaludek, levou plíci a zaryla se do páteře. Na operaci bylo vnitřní zranění příliš rozsáhlé. Nedalo se dělat nic, jen čekat na konec a modlit se, aby přišel co nejdřív.

Luisa seděla u postele z jedné strany, Mimi z druhé. Křečovitě se držela Andrejovy chladné, zpocené dlaně. Policisté si ji na stanici nechali, jak mohli nejdéle, ale ráno ji museli propustit. Dva nezávislí lékaři, včetně policejního znalce, prohlásili Andrejovo zranění za jasnou sebevraždu a při prohlídce pokoje byl nalezen Andrejův dopis na rozloučenou: „Miláčku, Mimi, odpusť. I ty, Luiso. Nechci žít jako závislý člověk. Luiso, pomáhej Mimi. S láskou A.“

14

„Luisin mozek je pro mne neustálým zdrojem úžasu.“ Luisa zaklapla Andrejův deník. Ne, tohle teď nechce číst.

Ona i Mimi strávily noc u známých. Mimi dostala injekci a spala klidně, s tváří obrácenou ke stěně. Luisa dlouho seděla na balkoně a kouřila, ale pak si také vzala prášek. Čekal ji namáhavý den. Musí s Mimi uklidit v domku a zařídit pohřeb. A po pohřbu bude muset Mimi odvézt do Saint-Tropez, samotnou ji teď nechat nemůže.

Vyčítá si, že nepřijela hned. Neměla poslouchat Andreje. Kdyby Mimi nebyla s Andrejem sama, ta hrozná věc se nemusela stát.

Jak to mohl Luise udělat? Jak si to vlastně představoval?

Ráno vešla do domku jako první, Mimi nechala sedět na dvoře. Kuchyň vypadala jako obyčejně, nic se tu nezměnilo. Ani v ložnici nebyl na první pohled patrný žádný nepořádek, rozházená postel byla překrytá dekou. Rozhodla se, že ji nebudou odkrývat. Zabalí matraci i s prostěradlem a s pokrývkami do velkého balíku, převážou provazem a vynesou ven.

Mimi seděla tiše pod citronovníkem, a když na ni Luisa zavolala, aby našla nebo vypůjčila klubko provazu, zvedla se a odešla k domácím.

Vrátila se s provazem a s majitelkou domku, která trvala na tom, že jim pomůže. Chtěla prý v bytě uklidit sama, ještě před jejich příchodem, ale nebyla si jista, zda by s tím Mimi souhlasila. Navíc tu byla policie. Když odešli, vytřela krev na podlaze a zakryla postel touhle dekou.

„Ty moje děvečko zlatá,“ plakala paní domácí a objímala Mimi, o které po městečku roznášela, že je divná, když žije s mužem, který by mohl být jejím otcem.

„Co si teď sama počneš?“

Mimi se jí vyvlekla z náruče s poplašeným výrazem. Cítila, že je v nebezpečí, ale nechápala nic.

Žena s Luisou zabalily matraci a pokrývky a paní domácí pak zavolala manžela, který odněkud přitáhl kárku, s velkým hekáním a funěním na ni balík naložil a odtáhl jej uličkou vzhůru směrem k obecní skládce.

Před odchodem si řekla domácí Luise o nájem za poslední dva měsíce a výdaje za zničenou matraci a ložní prádlo. Chápe, že zrovna není vhodná chvíle, ale Luisa zas musí pochopit ji. Mimi může zmizet a nechat dluhy nezaplacené.

Když žena odešla, natáhla se Mimi na pohovku v kuchyni a zavřela oči. Luisa s jejím dovolením otevřela zásuvku Andrejova psacího stolu. Navrchu ležel deník, ten sešit dobře znala. Andrej posledních deset let jiné nepoužíval. Mechanicky jej otevřela a nalistovala poslední stránky: „Luisin mozek je pro mne neustálým zdrojem úžasu...“ Odložila deník a začala se probírat jednotlivými papíry. Věděla, že závěť je mezi nimi, sám jí žlutou obálku ukazoval.

V obálce byly dva dopisy. Jeden pro Mimi a druhý pro Luisu. Mimi se Andrej omlouval, že po sobě nenechává žádné peníze, a napsal jí seznam přátel, na které se má obrátit s žádostí o pomoc. Prosil ji také, aby se usmířila se svou rodinou. Luisu oslovoval „moje děvče“ a psal, že musí pokračovat ve společné práci za ně za oba, že nemá podléhat pocitům marnosti, ale myslet na budoucnost. Děkoval jí za přátelství, za všechna léta jejich společného života, za její pomoc. „Jsi dobrý námořník, Luiso, ty vytáhneš svoji bárku z každé šlamastyky. Prosím, pomáhej Mimi, ona nikoho nemá. Tvůj A.“ Byly tu i pokyny ohledně pohřbu. Andrej si přál, aby ho nechaly spálit a rozprášily ho, kde uznají za vhodné.

Odpoledne se vrátily do nemocnice. Mimi nebyla schopna ani vybrat Andrejovi šaty do rakve, musela to udělat Luisa. Vzala, co našla nejlepšího: batistovou košili s hedvábnou kravatou a světlý letní oblek, nové boty. Andrej se vždycky rád pěkně oblékal.

Bylo třeba rozhodnout, co bude s tělem. Nejbližší krematorium je v Marseille, převoz a spálení by vyšlo na osm tisíc franků. Osm tisíc franků!

Luisa zalapala po dechu. Mohla by dát tu sumu dohromady, ale připadalo jí jako velký hřích vyhodit tolik peněz za něco, na čem vlastně tolik nesejde. Andrej by s tím jistě souhlasil. Pohřeb do země vyjde levněji, a ať shoří nebo shnije, ze tmy, kam se dobrovolně odebral, se nevrátí.

Zatelefonovala několika známým, kteří žili nedaleko. Byli to lidé, se kterými se Andrej a ona seznámili během let na jihu. Jeden anglický pár, dva Američané. V úterý v deset hodin ráno Andreje pochovali na anglickém hřbitově v Nice. Nad špičkami cypřišů stálo nebe modré jako moře v zátocě pod nimi. Luisa nad otevřeným hrobem promluvila o víře v rozumnou a svobodnou budoucnost lidstva a o své osobní ztrátě.

15

V roce 1931, po dalším neúspěšném pokusu o přátelství, napsala Luisa Mimi Steinové dopis:

„Chtěla bych Tě vzít za ruku a odvést do většního, krásnějšího, svobodnějšího světa, než jaký si dovedeš představit. Ale Ty nechceš. Ne proto, že nejsi inteligentní. Ale protože lpíš na hodnotách, pro které jsi byla vychována.“

Mýlíš se, Mimi. Já nemám nic proti tomu, že žiješ s Andrejem. Už jsem si dávno zvykla na to, že mě moji milenci opouštějí a dávají přednost jiným ženám. Často ke mně dokonce tyto ženy přicházely o radu a musela jsem se stát jejich důvěrníci.

Je to Tvůj maloměšťácký, omezený svět, Tvoje žárlivost na vše, co by Ti Andreje podle Tebe mohlo vzít, co Tě ode mne a od všech jeho přátel nadobro vzdaluje.“

Bylo to po Mimině poslední návštěvě v Saint-Tropez. Někdo jí během večere zašeptal do ucha: „Ah, vous avez un ménage à trois, alors?“ Zrudla a utekla od stolu.

Andrej se jí později vysmál, že nepochopila vtip, všichni přece vědí, že s Luisou už třicet let nespí. Od té doby tam s ním nejela. Raději zůstávala sama v Saint-Laurent, i když to znamenalo, že bude muset odbyvat milostné návrhy pana domácího a čelit strážníkům, kteří měli na anarchistickou domácnost dohlížet a vždy si uměli vyhlédnout ten správný okamžik.

„Zase sama?“ začal jeden. „Já mít takhle mladou ženu, tak ji přes noc samotnou doma nenechám.“

„Pán si je sám sebou jistý,“ řekl druhý.

„Anebo naopak,“ zasmál se druhý a pokusil se vzít Mimi kolem ramen. „Pán si říká: dám své mladé přítelkyni trochu svobody. Co oči nevidí, srdce nepálí.“

„Pravda, ať si užije s mladšími.“

„Copak komunisti nemají všechno společné?“ řekl první a hleděl Mimi na prsa.

Mimi celé noci proplakala, vyla jako opuštěný pes. Ale jet do Saint-Tropez a čelit Luisiným poznámkám, pozorovat, jak se všechny ty ženy na Andreje usmívají a jak mu nastavují ústa k polibkům, bylo nesnesitelné.

Když Mimi za Andrejem odešla do Francie, bylo jí dvacet čtyři let. Byla poprvé zamilovaná. Chtěla mít dítě a chtěla se vdát. Andrejovi přátelé v ní vzbuzovali strach, hlavně ženy. Mluvily nahlas o sexu, pily hodně vína a kouřily a v očích měly nekonečný smutek. Mívala ráda jen Nestorovu ženu. Na samém začátku chtěla mít ráda i Luisu. Poprvé za ní přišla dokonce s květinami.

Luisa ji chladně políbila na obě tváře: „Ještě se necítím tak stará, aby mi mladé ženy nosily květiny,“ řekla. „S tím počkejte až na můj hrob.“

Andrej stál vedle a dělал, že neslyší.

Po cestě domů plakala. Pohádali se. Byla to jedna z prvních, dosud opatrných hádek, které měly pokračovat celých deset let nočními útky, proplakanými nocemi, výhružkami.

Andreje dojímal, jak bezvýhradně mu Mimi patří. Byl jejím prvním milencem a cítil se zodpovědný. Nestál o svobodu, jakou měla Luisa, samoty se bál. Ale hádky jej vyčerpávaly. Vybíhal v noci z domu, prásal dveřmi a křičel, že už se nevrátí. Zastavil se až na nábřeží; vlny si s duněním rozrážely čela o výběžky skal. Chtěl si vydechnout, uklidnit se, srovnat si všechno v hlavě. Ale cítil jen nával nesmyslnosti, tak otřesnou prázdnotu, že se raději rychle vracel domů. Všechno bylo lepší než být sám. I dusná tma, i postel promáčená slzami, ve které se choulila lidská bytost, která ho milovala, možná špatně a sobecky, ale komu by něco takového vadilo? Copak si lze diktovat způsoby lásky?

Po Andrejově smrti si Luisa vzala Mimi k sobě do Saint-Tropez. Vydržely spolu dva týdny. Mimi, které teprve postupně docházela její ztráta, většinou plakala na pestré pokrývce v Andrejově pokoji, anebo seděla na zápraží a mlčky zírala dolů, na třpytivou hladinu zátoky.

Jižní pobřeží osiřelo. Nancy opustila Jacka a přestěhovala se do Benátek. Přestala s Luisou komunikovat. Ale když se k ní donesla zpráva o Andrejově smrti, poslala kondolenci s douškou: „Rozumí se samo sebou, že domek je Tvůj, dělej si s ním, co uznáš za vhodné.“

Luisa se nerada vzdávala jediného majetku, který kdy měla, ale pobyt na Azurovém pobřeží už nedával smysl. Prodala vilku a odjela do Španělska. Litovala, že občanská válka nevypukla dřív, byla přesvědčená, že kdyby se jí Andrej dočkal, nezabil by se. Překonal by bolest a zmobilizoval všechny svoje síly, jako to udělal už jednou, kdysi dávno, kdy jej z letargie po návratu z vězení vytrhl záťah na anarchisty v San Francisku.

Ze Španělska se vydala do Londýna a potom do Kanady, kde už zůstala. Za pěkného počasí viděla na druhé straně jezera Ontario americký břeh. Byla skoro doma.

Mimi se odmítla vrátit k rodičům. Žila ještě několik měsíců v Saint-Laurent a pořádala Andrejovu pozůstalost. Potom se přesunula do Paříže a našla si místo sekretářky u vídeňského obchodníka s mramorem, který utekl před Hitlerem.

Ale potíže se žaludkem se stále zhoršovaly. Lékař doporučil operaci, nakonec jich prodělala několik. Poslední rok života strávila v nemocnici. Zemřela dva roky po Andrejovi, bylo jí třicet šest let.

Čekám pod neduživým stromkem, kterému v táboře říkají Posvátný. Přestalo pršet a shromáždění na horním konci náměstí pokračuje donekonečna. Ta jejich přímá demokracie je pomalá. Někde v chumlu je Márius a Mia a také Daniel, který přijel z Anglie svoje mladé přátele podpořit, a už s nimi zůstal.

Pět minut, které sliboval Márius, dávno minulo, ale sedím dál. Stejně nemám kam jít.

Jistě se mě budou ptát na Ilanu. Dodělala si doktorát a odjela z New Yorku půl roku po mně. Jednou jsem ji viděl. Přijela za mnou do Prahy z Berlína, kde dostala místo asistentky na univerzitě. Její bývalý manžel a syn žijí v Hamburku, to byl hlavní důvod, proč se přestěhovala do Německa.

Mluvili jsme hlavně o New Yorku, o tom, jak se nám stýská. Jednou jsme se pomilovali. Potom se ozvala až za několik měsíců. Zvala mě na facebook, ale odmítl jsem, myslím, že komunikovat takovým způsobem je frustrující. Nedovedu si představit, jak by mě Ilanino hromadné zpravodajství mohlo uspokojit.

Márius se neobjevuje, ale nechce se mi znovu mu psát. Nasbírám ještě pár kartonů, které nestačily promoknout, a vytáhnu z batohu spacák. Nebe se úplně vyjasnilo. Vždycky se mi líbilo, jak rychle se v New Yorku mění počasí. Nic netrvá déle než dva dny, ani vedra, ani déšť.

Nebýt vzdáleného skandování, je skoro ticho. Sem tam vyjekne siréna, zatroubí klakson a potom opět zavládne klid. Manhattan se otvírá jako dlaň natažená ke hvězdám.

Když jsem se o táboře dozvěděl poprvé, nebyl jsem optimista. Nevěřil jsem, že ti mladí lidé mají dost odhodlání a odvahy na to, aby je nerozehnal první chladná noc. Ale bylo to naopak. S každou chladnou nocí a s každým zátahem policistů jich přibývalo. Chtěl jsem to vidět na vlastní oči!

Policejní kordon tu nečeká pro nic za nic, to je jasné. Dřív nebo později tábor zruší. Ty nezarputilejší pozatýkají, stany vyvezou na smetiště. Dobře vědí, že bez základny je hnutí ztracené. Není ještě dost silné na to, aby se dokázalo rozvinout jinde, a neztratilo přitom všechny pozice.

Místo je důležité. Místo, kde den za dnem, noc za nocí někdo setrvává, spí, myslí, jí, cosi vytváří. Místo, které nelze vymazat kliknutím myši a které nepřestane iritovat ani potom, až bude po všem, až policisté náměstí vyklidí a zavřou a jeho dnešní obyvatelé, opět bez domova, se změní z inspirujících nositelů změn zpátky v otrapy, kteří se marně domáhají sluchu.

I mne ti věční bojovníci za spravedlnost popouzejí. S jejich důrazností a vráskami na čelech. Víím, po čem touží, ale netuším, jak toho chtějí dosáhnout. Pokud si dobře pamatuji, Daniel nemluvil o ničem, co by se dalo ovlivnit volbami nebo odhlasovat v parlamentu.

Naivní, myslím si. Tahle naděje na vnitřní změnu člověka. A stále znovu odsouzena k prohře.

Přesto ji cítím.

Vlhký karton mě tlačí do zad. Jak dlouho jsem nespal pod širým nebem? Deset, dvacet let?

Magdaléna Platzová

Anarchista

Edice Současná česká próza
Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 21. 11. 2017

ISBN 978-80-7587-252-4 (epub)
ISBN 978-80-7587-253-1 (pdf)
ISBN 978-80-7587-254-8 (prc)
ISBN 978-80-7587-255-5 (html)